

*MAGNIFICA
HUMANITAS*

LEON XIV.a

AITA SANTUAREN

MAGNIFICA HUMANITAS

GUTUN-ENTZIKLIKA

GIZA PERTSONAREN ZAINTZARI BURUZ

ADIMEN ARTIFIZIALAREN GARAIAN

© IDATZ argitaletxea
Artzain Ona Plaza 15
20006 Donostia

Lege gordailua: D 01236-2025

ISBN: 978-84-128945-3-0

Imprimatzailea: **antza**

SARRERA

1. GIZAKI BIKAINA, Jainkoak sortua, aukera erabakigarri baten aurrean dago gaur egun: Babelgo dorre berri bat eraikitzea edo Jainkoa eta gizateria elkarrekin bizi diren hiria eraikitzea. Belaunaldi bakoitzak bere garaia moldatzeko zeregina jasotzen du: historia pertsona ororen duintasuna babesten den, justizia sustatzen den eta senidetasuna posible egiten den leku batean heltzea. Baina garai guztietan, mundu gizagabe eta bidegabeago bat eraikitzeko arriskua dago. Gizateria bere nortasuna galtzeko arriskuan dagoen lekuetan, kristauok haragi bihurtu den Jainkoarengana altxatzen ditugu begiak, jakinda «gizakiaren misterioa benetan gizon egin den Hitzaren misterioan bakarrik agerian geratzen dela»¹. Jesu Kristogan, gizaki bikainak bidea, egia eta bizia aurkitzen ditu, gutako bakoitzarentzat betetasunerantz hazteko bidea irekiz.

2. Kristo harri biziarengan onarrituta, Espiritu Santuaren ekintza indartsu eta misteriotsuaren bizipena dugu, eta sinesten dugu Harekin ongia lortzeko lan-kidetzan aritzeko benetako giza ahalegin oro Aita zerukoak bedekintuko duela, zeinarengan jarri

¹ VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoralara, 22: AAS 58 (1966) 1042.

baitugu gure itxaropena. Horregatik, mundu justuago bat eraikitzen duten ekimen guztietan erabakitaz lagundu dezakegu, eta beste batzuk gonbidatu ditzakegu gurekin lankidetzan aritzera gizaki ororen garapen integrala sustatzeko. Gure garaiko gizon-emakume guztiakin elkarrizketan aritu nahi dugu, haiekin partekatzen baititugu gizateriaren gertaerak, galderak eta nahiak². Haiekin batera, bide berriak identifikatu nahi ditugu guztiontzako ongi komuna lortzeko eta bizitza duin bat sustatzeko. Elkarrizketarako jarrera hau Elizaren bokazioan funtsezko atala da, zeren eta, «Kristogan sakramentu gisa, [...] Jainkoarekin bat egiteko eta gizateria osoaren batasunerako³» eratuta, historian Ebanjelioak giza esperientziari erronka egiten dion eta laguntzen dion lekua aitortzen baitu.

3. Espiritu honekin, 1891n Leon XIII.ak *Rerum novarum* entziklika argitaratu zuen, eta aurten esker onez ospatzen dugu haren 135. urteurrena. Dokumentu horrekin, nire aurreko maiteak gizarteari, ekonomiari eta politikari buruzko hausnarketa bultzatu zuen, gaur egun «Elizaren Doktrina Soziala» deitzen duguna. Eta batzuek Elizak ez zuela energia xahutu behar munduko gaietan, baizik eta betiko bizitzaren mezua komunikatzean zentratu behar zuela aurka egin zutenean, errealismoz eta jakindu-

² Ik. *ibid.*, 11: AAS 58 (1966) 1033-1034.

³ VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Lumen gentium* konstituzio dogmatikoa, 1: AAS 57 (1965) 5.

riaz erantzun zuen berak, Ebanjelioaren aldarrikapenak ezin zuela alde batera utzi herrien bizitza zehatza⁴. Hamarkada asko igaro dira ordutik, eta Magisteritzak, artzainek, teologoek eta fededunek gizarte-gaiei buruz hausnartzen jarraitu dute Ebanjelioaren argitan. Gaur egun, Elizaren Doktrina Soziala jakinduriatzko altxorra da, non pentsatzeko printzipioak, bereizteko eta epaitzeko irizpideak eta ekintzarako jarraibide zehatzak aurkitzen ditugun. Liburu Santuan eta Tradizioan oinarritzen da, eta, zientziekin elkarrizketan, orainaldiko erronkak argi ulertzen laguntzen digu, kristau testigantza argi bat bizitzeko bide egokiak identifikatuz, pozik eta munduari zerbitzuan. Ez da kontzeptu multzo estatiko bat, baizik eta egiaren multzo bizia, gizateriaren bizitza bete eta bidezko baterako bokazioa babesten eta interpretatzen duena. Tradizio bizi honi, beraz, nire ahotsa gehitu nahi diot, munduan bere sorreratik bizi den jakinduriaren Espirituaren laguntza eskatuz, (ik. *Es* 8, 22-31).

Gure garaiko «gauza berriak»

4. Leon XIII.ak bere garaian «gai berriez» (*rerum novarum*) hitz egin bazuen, gaur egun ezin ditugu haren irakaspen baliotsuak errepikatu besterik gabe, baizik eta Jainkoari eskatu behar diogu gure garaiko joera handiak interpretatzeko jakinduria, batez ere teknologiaren aurrerapenak. Azken urteotan, gero

⁴ Ik. LEON XIII.a, *Rerum novarum* gutun-entziklika (1891ko maiatzaren 15a), 22: ASS 23 (1890-1891) 653.

eta argiago geratu da zein azkar eta sakonki eraldatzen ari diren gure mundua digitalizazioa, adimen artifiziala (AA) eta robotikaren eraginez. Teknologia ez da, berez, gizakiaren aurkako indar antagoniko gisa hartu behar; aitzitik, hasieratik errotuta egon da gure historian, «gizakiaren autonomiari eta askatasunari lotutako egitate sakonki gizatiarra» den neurrian⁵. Mendeetan zehar, garapen teknologikoak gizateriaren bizi-baldintzak nabarmen hobetzen lagundu du; aldi berean, aurrerapenaren etapa bakoitzak kaltea eragin dezaketen tresnen alde anbigua ere agerian utzi du, ongia lortzeko bideratzen ez direnean. Gaur egun, ordea, egoera berri bati aurre egin behar diogu, non teknologia berrien boterea eta nonahikotasuna eguneroko bizitzaren ehunarekin txertatzen diren, erabakiak hartzeko prozesuak moldatzen eta irudimen kolektiboan sakonki eragiten duten: «Inoiz ez du gizateriak hainbeste botere izan bere buruaren gain»⁶. Teknologia berriek ikuspegi bat irekitzen dute, intuitiboak izan arren, oraindik guztiz aurreikusitako ezin ditugun norabideetan hedatzen dena. Horrek konplexuagoa egiten du haien eragina eta epe luzerako ondorioak giza duintasunean eta guztion onean ebaluatzea.

5. Orain gure esku dago gure garaiko erronkei argi eta erantzukizunez aurre egitea. Beharrezkoa da

⁵ BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 69: AAS 101 (2009) 702.

⁶ FRANTZISKO, *Laudato si'* gutun-entziklika (2015eko maiatzaren 24a) 104: AAS 107 (2015) 888.

justizia babesteko eta botere teknologikoaren efektu distortsionatzaileak mugatzeko gai diren arautze-tresna egokiak hartzea. Baina gaia ez da arautzera mugatzen. Frantzisko Aita Santuak ohar-tarazi zuen bezala, errealismoz galdetu behar diogu geure buruari nork duen botere hori gaur egun eta zer helburutara bideratzen duen: «Ezin dugu alde batera utzi energia nuklearrak, bioteknologiak, informazio-teknologiak, gure DNAREN ezagutzak eta eskuratu ditugun beste gaitasun batzuek [...] ezagutza dutenei, eta batez ere ustiatzeko botere ekonomikoa dutenei, gizateria osoaren eta mundu osoaren gaineko nagusitasun ikusgarria ematen dietela»⁷. Iraganean, batez ere estatuak ziren berrikuntza sustatu eta gidatzen zutenak. Gaur egun, ordea, garapenaren bultzatzaile nagusiak eragile pribatuak dira, askotan transnazionalak, gobernu askoren baliabideak baino baliabide eta ekintza-gaitasun handiagoa dutenak. Horrela, botere teknologikoak aurrekaririk gabeko aurpegia hartzen du, nagusiki «pribatua», eta, beraz, are zailagoa da hautematea, gobernatzea eta guztion ongizatera bideratzea.

6. Horregatik, ezinbestekoa da gertatzen ari diren eraldaketen sustrai espiritual eta kulturalak sakontzeko gai den bereizketa partekatu bat abiaraztea. Inguruabar gertagarrietara mugatzen bagara, bata bestearen atzetik datozen larrialdiek gure bi-dearen norabidea erabaki dezaten uzteko arriskua

⁷ *Ibid.*

dugu. Trantsizio-fase azkar bat bizi dugu, «aro-al-daketa» bat, non —batzuk teknologia berrien etorkizunaren alde lehiatzen diren bitartean eta beste batzuk haiei buruz hausnartzen ari diren bitartean— gehiengoa alboan geratzen den, urrunetik behatzen eta dena ondo aterako den itxaropenarekin. Hain zuzen ere horregatik, saihestu ezin daitezkeen galdera erabakigarriak gure kontzientzian ezartzen ari dira: Nora goaz? Zein helburu jarraitu nahi dugu? Zein norabide aukeratu behar dugu giza komunitate eta herrialde gisa?

Bi irudi bibliko

7. Galdera hauei erantzuteko eta AAren aroan arduraz nola bizi jakiteko, bi irudi bibliko ekarri nahi nituzke gogora: Babelgo dorrearen eraikuntza (ik. *Has* 11, 1-9) eta Jerusalemgo harresien berreraikuntza (ikus *Ne* 2-6). Hasiera liburuan, Babelgo istorioa gizateriaren jatorrian kokatzen da, Noeren semeen genealogien ondoren. Gizakiak, Shinar lautandan kokatu ondoren, hiri bat eta dorre bat eraikitzea erabakitzen dute, «zeruraino iritsiko dena» (*Has* 11, 4). Egonkortasuna eta boterea ziurtatu nahi dituzte, eta batez ere, «izena iraunarazi», lurrean sakabanatuko diren beldurrez. Ekimenak ikaragarria dirudi: hizkuntza bakarra, teknologia bakarra, norabide bakarra. Hala ere, proiektuak engainu sakon bat ezkututzen du: Jainkoarekiko erreferentziarik gabe pentsatutako lana da, aniztasuna ezabatzen duen uniformetasun batek eusten duena

eta, batasunaren ordeztan, homogeneizazioa aukatzen duena. Hiri bat harrotasunean eta autosufizientzia itxuran eraikitzen denean, komunikazioa eten egiten da, hizkuntzak nahasi egiten dira eta gizakiek ez dute elkar ulertzen. Emaitza ez da batasuna, sakabanaketa baizik. Babelek, beraz, gizateriaren absolutizaziotik eta autosufizientzia itxuratik sortzen den edozein eraikuntzaren muga agerian uzten du, handinahia izan arren, pertsonen duintasuna eraginkortasunaren mesedetan sakrifikatzen duena eta Jainkoaren bedeinkapenik gabe zerura iristea bilatzen duena.

8. Nehemiasen liburua, aldi berean, antzinako Israelen historian ahultasun handiko une batean hasten da. Babiloniako erbesteratzearen ondoren, herriaren zati bat Jerusalemera itzuli zen, baina hiria hondatuta zegoen, harresiak erori eta atak erre egin ziren (ik. *Ne* 1-2). Nehemiasek, Artaxerxes errege persiarren zerbitzura zegoen juduak, bere arbasoen hiriaren egoera tamalgarriaren berri jaso zuen. Ekin aurretik, barau egin, otoitz egin eta herriaren alde bitartekari izan zen; gero, erregeari Jerusalemera itzultzeko baimena eskatu zion eta, han iritsitakoan, isil-isilik aztertu zituen suntsitutako eremuak. Ez zituen goitik irtenbideak ezarri. Familiak deitu zituen, bakoitzari harresiaren zati bat eman zion berreraikitzeke, haien beldurrak entzun zituen, haien ahaleginak koordinatu zituen eta haien oposizioari aurre egin zion. Kontakizunak

erakusten du nola hiria pertsona bakar baten ekimenez ez, baizik eta komunitate osoaren erantzukizun partekatua bidez: apaizak, artisauak, familiaburuak, emakumeak eta gazteak. Jainkoa erdigunean jartzen duen lana da eta harremanak berreraikitzen ditu harrien aurretik ere. Antzinako Jerusalemek hizkuntza komun bat berreskuratzen du horrela, ez uniformetasunarena, baizik eta batasunena: pertsona bakoitzak bere parte hartzen duenean eta herri osoak bere indarra Jaunarengandik datorrela aitortzen duenean sortzen den harmonia.

9. Bi irudi hauen argitan, Espiritu Santuak gaur egun teknologiarekin dugun harremanari eta etengabeko iraultza digitalari buruz erronka egiten digu. Aurkikuntza zientifikoak gizateriari fruituak emateko utzitako talentua dira (ik. *Mt* 25, 14-30). Teknologia sendatu, konektatu, hezi eta guztionan den Etxea zaindu dezake; baina baita zatitu, baztertu eta bidegabekeria berriak sortu ere. Abstraktuan, teknologia ez da, berez, gizateriaren arazoaren irtenbidea, ezta berez gaiztoa ere; baina, errealitatean, ez da neutrala, hura pentsatzen, finantzatzen, arautzen eta erabiltzen dutenen aurpegia hartzen duelako. Beraz, lehen aukera ez da teknologiari «bai» edo «ez» baten artean, baizik eta Babel eraikitzearen edo Jerusalem berreraikitzearen artean: zerua menderatu nahi duen botere baten eta Jainkoaren aurrean senidetasunezko bizikidetzaren harresiak berreraikitzen elkarrekin lan egiten duen herri baten artean.

10. Saihestu dezagun, beraz, «Babel sindromea»: ahulak sakrifikatzen dituen irabaziaren idolatria, desberdintasunak berdintzen dituen uniformetasuna, hizkuntza bakar baten pretentsioa —baita digitala ere—, dena, baita pertsonaren misterioa ere, datu eta etekin bihurtzeko gai dena. Deshumanizazioaren arriskua da hau —etorkizuna eraikitzea Jainkoa baztertuz eta bestea bitarteko bihurtuz—, antzinako eta betiko tentazio berria, gaur egun forma teknikoa ere hartzen duena. Aukeratu dezagun, horren ordeztuz, «Nehemiasen bidea», Jainkoaren Hiria erbesteratuentzako babesleku seguru bihurtzeko lan partekatua balioa azpimarratzen duena. Gaur egun, berreraikitzeak esan nahi du aitortzea, batzuetan hizkuntzen sakabanaketa gogorazten duen ahots eta ikuspegi aniztasunean, hala ere, badela aukera argitsu bat: elkarrekin eraikitzea, aniztasuna baliabide bihurtzea eta entzutea eta elkarriketa justizia eta senidetasuna lantzeko oinarri komun bihurtzea. Eta ahalegin partekatu honetan, kristauak eraikitzeko beren modua aurkitzen dute: ekintza Jainkoarengana bideratzea, haren argitan pluralismoa ez dadin desordenan desagerrarazi, baizik eta, sinodaltasunaren praktikan, gizateriak bere oinarri sendoak eta bere azken helburua berreskuratzen dituen espazio bihur dadin. Apokalipsia liburuan, Joanek Jerusalem berria ikusten du «zerutik Jainkoagandik jaisten» (*Ap* 21, 2) gizateria osoarentzako oparia bezala. Eta graziaren ikuspegi hau guretzat, kristauontzat, elkarrekin lan egiteko

deia da, gaur egungo «hirietan» bizitza komun bakesu, justu eta duin bat landuz.

Onaren gainean eraikitzea

11. Denon ongizatea erdigunean duen hiri bat eraikitzeak, lehenik eta behin, Jainkoarekin dugun harremanaren harkaitzaren gainean eraikitzea eskatzen du. Bere maitasunaren egiazkotasunak «ugaritasunezko» bizitzara (*Jn* 10, 10) eta berarekin batasunera deitzen gaituela aitortzea esan nahi du. San Agustinekin batera, guk ere esan dezakegu: «Zerretzat egin gaituzu, eta gure bihotza artega dago zugan atsedean hartu arte»⁸. Izan ere, Jainkoak gure bihotzetan bizitzaren dimentsio guztiak hartzen dituen zoriontasun-desira bat idatzi du; eta Elizak, gure garaiko gizon-emakumeekin elkarriketan, premia sentitzen du nahi hori bere egia sakonenera zaintzeko eta gidatzeko.

12. Bigarrenik, ontasunaren gainean eraikitzeak gizateriaren mugak eta hauskortasuna onartzea esan nahi du, zuzendu beharreko akatstzat hartu gabe. Gaur egun, gizakiaren betetze-nahia helburu engainagarrietara desbideratzeko arriskua dago: hauskortasun guztietatik askatuko gaituela agintzen duen teknologia baten ilusioa, edo herrialde osoak «atzean uzten» dituzten ongizate-ereduak. Ez da arraroa gure itxaropena potentzial mugagabeen jar-

⁸ SAN AGUSTIN, *Aitortzak*, I, 1, 1: CCSL 27, TURNHOUT 1981, 1.

tzea, desberdintasunak areagotu ditzaketen aurrerapen formetan, nazioen zauriak sendatzeko gai ez diren berehalako irtenbideetan. Horrela, batzuek autoafirmazio mugagabearen kimeraren bila dabiltzan bitartean, askok beharrezkoa dena falta dute. Elizak gogorarazten digu, ahots apal baina irmoarekin, benetako betetzea ez dela hauskortasunak ezabatzeetik sortzen, hazkunde harmoniatsutik baizik: non askatasuna eta erantzukizuna elkarrekiko zaintzarekin eta benetako elkartasunarekin lotzen diren, eta non aurrerapena pertsona bakoitzaren duintasunaren eta herri guztien onaren arabera neurtzen den.

13. Hirugarren, guztiak «lora» daitezkeen mundua eraikitzeak ardurakidetasun ausarta eskatzen du. Munduak dituen erronken pisua berak bakarrik jasango duen eskurik ez dago; eta inor ez da bera laguntza eskaini ez ahal izateko adina ahula: «Nire indarra ahultasunean da perfektua» (2 Ko 12, 9). Bakoitzak bere harresi zatia eraiki behar du: zientzialari eta ikertzaileek, enpresa-buruek eta langileek, hezitzaileek eta legegileek, gizarte zibilak, oinarrizko mugimenduek eta fededun-elkarteek. Hau da subsidiarioritasunaren logika, belaunaldien arteko, herrien arteko eta diziplinen eta kulturen arteko lankidetzaren baloratzen duena egonkortasuna, oporotasuna eta bakea sustatzeko bide nagusi gisa. Tentsioek eta desberdintasunek ez lukete beldurtu behar; indar sortzaile bihur daitezke erantzukizun partekatuak gidatzen dituenen.

14. Azkenik, onaren gainean eraikitzeak ebanjelio-hizkuntza eskatzen du. Saihestu ditzagun umiliatzen edo gatazkak sortzen dituzten hitzak. Aukeratu ditzagun argitzen duen argitasuna eta bideak irekitzen dituen zintzotasuna. Ez dezagun bedein-katu ilusio xaloa ezta beldur antzuak elikatu ere. Aitzitik, adierazi ditzagun bereizmen-irizpideak — pertsonaren duintasuna, ondasunen helmuga unibertuala, pobreen aldeko lehenetasunezko aukera, guztiona den Etxearen zaintza, bakea— eta gauzatu ditzagun praktikak: plangintza arduratsua, giza- eta gizarte-inpaktuaren ebaluazioak, ahulenen inklusioa, alfabetatze digitala eta justiziara eta bakera bideratutako ikerketa eta industria.

Gizaki izaten jarraitzea

15. Igaro berria den 2025eko Jubileu arruntean, itxaropenaren erromes gisa ibili ginen eta graziaz bete ginen. Dohaintza hauek indartuta, aurrera egin dezakegu konfiantzaz aurrean ditugun zeregin gogorren eta erronka zorrotzen aurrean. Adimen artifizialaren aroan, non giza duintasuna deshumanizazio modu berriek itzalia izateko arriskuan dagoen, sakonki gizaki izaten jarraitzeko betebeharrak premiazkoa dugu, Kristogan bere osotasunean agerian utzi eta eman zaigun gizatasun bikain hori maitasunez zainduz, inongo makinak ezingo baitu inoiz bere distiran ordezkatu. Benetako aurrerapena beti sortzen da besteekiko irekitako bihotz batetik, entzuteko prest dagoen

adimen batetik, zatitzen duena baino gehiago batzen duena bilatzen duen borondate batetik.

16. Katoliko fededun guztiei, kristau guztiei, borondate oneko gizon-emakume guztiei, dei sutsu bat egiten diet: ez dezagun beldurrik izan gure denborako lanean eskuak zikintzeko. Nehemias bezala, otoitz egin dezagun, planifikatu dezagun jakinduriaz eta lan egin dezagun iraunkortasunez, Jainkoa gure ekintzen erdigunean eta gizateria gure erabakien erdigunean jarritz. Orduan, baztertutako harriak —pobreak, gaixoak, migratzaileak, ahulak— giltzarri bihurtuko dira, eta lurreen guztion etxe sendo eta atsegin bat sortuko da, non maitasuna eta egia azkenean elkartuko diren, eta justiziak eta bakeak elkar musukatuko duten (ikus *Sal*/86. [85], 11). Hau da Jainkoari eskatzen diogun bedeinkapena eta aurrean dugun zeregina: batasunaren eraikitzaileak izatea, ez Babeleko arkitektoak; etorriko den Erreinuako zerbitzariak, ez erortzeko zorian dauden dorreen jabeak. Eta, artzain- eta aita-espirituarekin, guztiei eskatzen diet beste Babel baten eraikuntza gelditzeko, eta indarrak batu ditzatela ongiaren gainean eraikitzeko, gizateriak bere edertasuna inoiz gal ez dezan eta munduak berriro ere gizakiaren bihotzean Jainkoak bizi nahi duen lekua ezagutu dezan.

LEHEN KAPITULUA

EBANJELIOARI LEIAL ZAION
PENTSAMENDU DINAMIKOA

17. Lehen kapitulu honetan, azken Aita Santuen Magisteritzaren eta Vatikanoko II. Kontzilioaren bidez Elizaren doktrina sozialak forma hartu duen bidea modu laburrean azaltzea da nire asmoa, bere izaera dinamikoa nabarmentzeko. Izan ere, garai guztietan, *res novæ* direlakoek irakaspen hau Egiaren argitan historiaren gaiei aurre egitera bultzatzen dute. Horregatik, adimen artifiziale ez da gai-eranskin gisa edo kudeatu beharreko larrialdi gisa ulertu behar, baizik eta doktrina sozialaren kategoriak barrutik zalantzan jartzen dituen eta Ebanjelioarekiko leialtasunez garatzea eskatzen duen eraldaketa gisa.

18. Hala ere, ibilbide hau ez litzateke benetan ulergarria izango lehenik Aita Santu bakoitzaren ekarpenak eta dokumentu garrantzitsuenak aztertu gabe, Elizak historia nola bizi duen eta munduarekin nola erlazionatzen den oinarritzko uste batzuk argitu gabe. Argipen hori gabe, doktrina sozialak gai tenporaletan esku-hartze desegoki gisa edo arbitrarioki aplikatzen den kanpoko kode etiko gisa agertzeko arriskua du. Egia esan, gizateriarekin batera dabilen Eliza batetik sortzen da, lurreko errealitateen autonomia eta elizako eta politikako

komunitateen arteko bereizketa aitortzen dituen, eta, hain zuzen ere, horregatik, guztion ona zerbitzatzea du helburu.

ELIZA BIDEAN, GIZATERIAREN HISTORIAN ZEHAR

19. Munduan gizateria osoaren batasunaren seinale gisa dagoen Elizak, gure garaiko galderei eta erronkei entzuteko, elkarrizketarako eta zerbitzurako bokazioa gauzatzeko esparrua aitortzen die, gaur egungo gizon-emakumeen bizitzari dagokion guztiak erronka egiten diola onartuz. Bizitza herriekin elkartze honek gero eta sakonago ulertzera eramaten du bere misioak irismen historikoa duela eta gizarte-harremanak ehuntzen diren moduarekiko erantzukizuna dakarrela. Horregatik, ezin du bere burua gizartearen aurpegia moldatzen duten dinamiketatik bereizita kontsideratu. Aitzitik, konpromisoz parte hartzen du gizarteak berak hazten eta antolatzen dituen bideetan, eta bere ekarpena eskaintzen du elkarbizitza justuago eta senideago bat lortzeko. Frantzisko Aita Santuak indarrez gogorazi zuen Elizaren misioaren dimentsio historiko hau, adieraziz «inork ezin duela eskatu erlijioa giza-banakoen intimitate sekretura baztertzea, gizarte-eta nazio-bizitzan inolako eraginik gabe, gizarte zi-

bileko erakundeen osasunaz kezkatu gabe, herritarrei eragiten dieten gertaerei buruzko gure iritzia eman gabe»⁹.

20. Historiaren errealitate konkretuetan gizateriarekin ibiltzeko deiak eta konpromisoak Eliza lurreko errealitateek beren koherentzia eta ordena propioa dutela onartzera eramaten dute. Vatikanoko II. Kontzilioak printzipio hau zehaztasun bereziz adierazi zuen *Gaudium et spes* Konstituzio Pastoralean, zeinaren 60. urteurrena maitasunez oroitu genuen 2025eko abenduaren 7an: «Errealitatearen autonomiaz gauza sortuek eta gizarteak berak beren lege eta balio propioak dituztela ulertzen bada, [...] autonomia eskaera hau guztiz zilegi da»¹⁰. Azpimarra honek nabarmentzen du sorkuntzak berezko ontasun bat duela, eta giza begiradak zaindu, landu eta helduarazi behar duela. Esparru honetan, Elizak bere burua eskaintzen du errealitatea sakonago ikusten laguntzen diguna, apaltasunez eta irmoki pertsona bakoitzaren duintasuna, komunitateen kohesioa eta guztion ona sustatzen dituzten erabakiak babestuz. Horrela, munduaren ondoan dago, inposatu gabe, giza gertaera guztietan Espiritu Santuak gizateriaren bihotzean pizten jarraitzen duen justizia eta bakearen promesa errotu dadin.

⁹ FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitza apostolikoa (2013ko azaroaren 24a) 183; AAS 105 (2013) 1097.

¹⁰ VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoral, 36; AAS 58 (1966) 1054; ik. Id., *Apostolicam actuositatem* dekretua, 7; AAS 58 (1966) 843-844.

21. Jainkoa historian zehar giza askatasunarekin batera doala aitortuz, Vatikanoko II. Kontzilioak eliz elkartearen eta komunitate politikoaren arteko bereizketa berretsi zuen, bakoitzak autonomia osoz jokatu behar duela azpimarratuz. Elizaren presentzia munduan gizarte zibilarrekin eta erakunde publikoekin duen harremanean ere adierazten da. Haiekin elkarrizketan arituz, Elizak errealitate sozial eta politikoen balioa aitortzen du eta haien erantzukizuna errespetatzen du, giza bizitza babesten duen eta gizarte-ehunaren oinarriak sendotzen dituen guztia babestuz. Ez ditu Estatuari dagozkion funtzioak bere gain hartu nahi; aitzitik, guztion onari ematen dion zerbitzua baloratzen du eta erakunde zibilek gizartean duten erantzukizuna irmoki aitortzen du. Aldi berean, eman zaion misioak gure garaiko gizon-emakumeen sufrimendu konkretuetatik urrun ez egoten laguntzen dio. Bere hurbiltasuna ez dator erakundeak ordezkatzeko asmotik, are gutxiago haien lanaren kritika inplizitu batetik, baizik eta gizateriaren zaurietara iristeko unerik larrienetan behartzen duen karitate ebanjelikotik. Esku hartzen duenean, samariar onaren espirituan egiten du, diskrezioz eta errukiz, jakinda berehalako behar batetik sortzen dena ezin dela ohikoa bihurtu, ezta gizarte zibilean berezkoak diren erakunde-erantzukizunak ordezkatu ere.

22. Aitorpen bikoitz honetatik —lurreko errealitateen autonomia eta eliz elkartearen eta politikaren

arteko eskumenen bereizketa— hobeto uler dezakegu Vatikanoko II. Kontzilioak Elizari munduarekiko harremanean eman zion orientazioa. *Gaudium et spes* idazkiak gogorarazten digu «Jainkoaren Herri osoarena dela, baina batez ere artzain eta teologoena, gure garaiko ahots ugari entzutea, bereiztea eta interpretatzea, Espiritu Santuaren laguntzarekin, eta Jainkoaren Hitzaren argitan ebaluatzea, agerian utzitako Egia hobeto hauteman, hobeto ulertu eta egokiro adierazi dadin»¹¹. «Hizkuntza desberdinak» entzutea ez da behaketa soziologiko bat soilik, bereizketa espirituala baizik, non, Espirituaren laguntzarekin, Jainkoaren Herriak eraldaketa kultural eta sozialetan ezagutzen dituen, bai Kristoren presentziaren seinaleak, historia bere betetasunera gidatzen dituen, bai haren aurpegia lausotzen duten desbideratzeak ere. Horrela, agerian utzitako Egia ez da bere muinean aldatzen, baizik eta irizpide bizi gisa zehazten eta onartzen da aukera jakinak gidatzeko, konbertsio pertsonal eta komunitarioaren bideak inspiratzeko, erreforma estrukturalak sustatzeko eta bizitza publikoan lekukotasun ebanjeliko mota berriak laguntzeko. Beraz, historia da Elizak Espirituak Ebanjelioaren gizatiarizazio-helburuari buruz irakasten uzten dion eremuetako bat eta bere irakaspena pertsona bakoitzaren duintasunaren eta herri guztien onaren zerbitzura egokitzen ikasten du.

¹¹ VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoralak, 44: AAS 58 (1966) 1065.

Hitzaren jakinduria eta giza zientziekin elkarriketa

23. Elizak bidelaguntzat hartzen ditu «egia, ontasuna eta edertasuna» zinez bilatzen duten guztiak, pertsona ororen duintasunaren defentsan eta sor-kuntzaren zaintzan «aliatu preziatu» gisa hartzen ditu¹². Vatikanoko II. Kontzilioaren estilo pastoralak hartuz, aldien ezaugarriak entzun, bereizi eta interpretatzera gonbidatzen gaituena, Elizak, Hitzaren jakinduriak argituta, ez du beldurrik giza ezagutzarekin topo egitearekin. Jainkoaren Hitzak irizpide fidagarriak eskaintzen ditu justiziaren bideak gidatzeko eta gizakien arteko adiskidetze eta bake bideak irekitzeko. Irizpide horiek gure garaiko egoera konplexuei aplikatzeko orduan, filosofiaren eta giza eta gizarte zientzien ekarpena ezinbestekoa da, dinamika kulturalak, ekonomikoak eta politikoak sakonago ulertzen eta aztertzen laguntzen baitigute. San Joan Paulo II.ak gogorarazi zigun Elizak gizarte zientzien ekarpena ongi hartzen duela «Magisterioaren misioa betetzen laguntzen dioten adierazle zehatzak lortzeko»¹³. Ezagutza honekin elkarriketatzeak ez du Ebanjelioaren indarra gutxitzen; aitzitik, argiago identifikatzen laguntzen digu zerk sustatzen duen benetan pertsonen eta komunitateen bizitza. Frantzisko Aita Santuak, ikuspegi honekin bat etorriz, azpimarratu zuen gai

¹² FRANTZISKOK, exhortatu zuen. ap. *Evangelii gaudium* (2013ko azaroaren 24a) 257: AAS 105 (2013) 1123.

¹³ SAN JOAN PAULO II.a, *Socialium scientiarum* gutun apostolikoa, Motu proprio eran emana (1994ko urtarrilaren 1a): AAS 86 (1994) 209.

zehatz askotan Elizak ez duela «behin-betiko hitzik» eskaintzen,¹⁴ baizik eta ikerketa zientifikoari arreta jartzearen eta adituen arteko elkarriketa serio eta zintzoa sustatzearen garrantzia aitortzen duela, iritzien aniztasuna onartuz.

24. Ebanjelioaren eta giza ezagutzaren arteko elkarriketa emankor honek elikatuta, Elizak pixkanaka sakondu du bere doktrina soziala, denborarekin ja-kinduriaren ondare bihurtuz, pertsonaren ikuspegi kristauan errotutako koherentzia teologiko eta antropologiko batez hornitua. Hain zuzen ere, fedetik eta errealitatearen ulermenetik sortzen delako, ondare hau ez da gauzatzen irtenbide teknikoaren errepertorio batean edo besteen aurkako eredu ekonomiko edo politiko batean: bere kategoria propioa du,¹⁵ gertaeren interpretazioa gidatzen duten eta prozesu historikoen eta haiek dakartzaten erabakien ulermen ebanjeliko baten oinarrian dauden printzipioena. Hortik sortzen da doktrina sozialaren funtzio propioa, zeinak ez baitu politikaren eta erakundeen erantzukizuna ordezkatu nahi, baizik eta elkarrekin egindako bereizmenaren euskarri gisa eskaintzen da, pertsonen duintasunari, komunitateen bizitasunari eta guztion onari laguntzen diona aitortzen eta sustatzen lagunduz.

¹⁴ FRANTZISKO, *Laudato si'* gutun-entziklika (2015eko maiatzaren 24a) 61: AAS 107 (2015) 871.

¹⁵ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Sollicitudo rei socialis* gutun-entziklika (1987ko abenduaren 30a), 41: AAS 80 (1988) 570-572.

Doktrina soziala komunitate bereizmen gisa

25. Egia, partekatzeko dohain gisa ulertzeak, ez aldarrikatzeko jabetza gisa, Eliza boterean oinarritutako presentzia moduen irrika izateko tentaziotik askatzen du. San Joan Paulo II.ak gonbidatu gintuen zintzotasunez begiratzera «egiaren zerbitzura intolerantzia metodoei eta baita indarkeriari ere»¹⁶ amore eman genien garai horiei, bakearen aldarrikapenaren eta inposatu gabeko egiaren Ebanjelioaren bidea berraurkitzeko. Ildo beretik, errepikatu dut Elizak «ez duela egiaren jabetzaren bandera altxatu nahi»,¹⁷ egia ez baita defendatu beharreko lurralde bat, partekatu beharreko ondasun bat baizik. Frantzisko Aita Santuak ikuspegi bera laburbildu zuen bere hitz ospetsuetan: «denbora espazioa baino handiagoa da»:¹⁸ garrantzitsua ez da, batez ere, botere posizioak okupatzea edo kultura gotorlekuak kontrolatzea, baizik eta ongiaren prozesuak abiaraztea eta heltzen uztea; horrela, Ebanjelioaren egia ez da goitik inposatzen, baizik eta denborarekin hazten da, bizitzen, komunitateen eta kulturen ehun konkretuan. Aniztasunari beldurrik ez dion egia da, bereganatu eta ordenatzen duena baizik; gatazkak ez ditu ezabatzen, eraldatu egiten ditu; historiak sakabanatzen duena berreraikitzen du.

¹⁶ ID., *Tertio millennio adveniente* gutun apostolikoa (1994ko azaroaren 10a), 35: AAS 87 (1995) 27.

¹⁷ *Centesimus Annus Pro Pontifice Fundazioari hitzaldia* (2025eko maiatzaren 17a): AAS 117 (2025) 696.

¹⁸ FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 222: AAS 105 (2013) 1111.

Horregatik dator poliedroaren irudia ere, Ebanjelioaren egia bera, angelu desberdinetatik, islatzen duen aurpegi anitzeko irudia¹⁹.

26. Egiarekiko irekitasun jarrera honek, bakarra baina alderdi anitzekoa denak, bere funtsean adierazten du Elizaren katolikotasuna, giza familia osoa hartzen duena eta, aldi berean, herrien eta kulturen baldintza zehatzetan murgilduta bizi dena. Vatikanoko II. Kontzilioak gogorarazten du, hain zuzen ere, katolikotasun hau dela eta, «zati bakoitza bere dohainekin elkarlanean aritzen dela beste zatiekin eta Eliza osoarekin»,²⁰ eta, horrela, bai osotasunean bai komunitate bakoitzean, elkarren arteko trukearen eta elkarren arteko ahaleginaren bidez hazten dela batasun gero eta osoagoa lortzeko. Ondorioz, Jainkoaren Herria ez dago herri askok osatuta bakarrik, baizik eta hainbat rol, bokazio, kultura eta tradizioen tapiz batetik ehunduta dagoela, guztiak elkarri laguntzeko eta aberasteko deituak. Ikuspegi honetatik, San Paulo VI.ak onartu zuen, egoera historikoen aniztasun handia kontuan hartuta, ez dela errealista pentsatzea doktrina sozialak «hitz bakarra» eman dezakeenik,²¹ testuinguru guztietarako balio duen erantzun eskusibo bat; horregatik, kris-

¹⁹ Ik. *ibid.*, 236: AAS 105 (2013) 1115; Id., *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 215: AAS 112 (2020), 1045-1046.

²⁰ VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Lumen gentium* konstituzio dogmatikoa, 13: AAS 57 (1965) 17.

²¹ SAN PAULO VI.a, *Octogesima adveniens* gutun apostolikoa (1971ko maiatzaren 14a), 4: AAS 63 (1971) 403.

tau elkarte bakoitza gonbidatu zuen bere herrialdeko errealitatea argi eta erantzukizunez irakurtzera. Misioaren unibertsaltasunaren eta tokiko sustraien arteko tentsio emankorra Elizaren bizitzaren parte intimoa da: mundu osoaren helmuga darama bere arnasean, baina testuinguru bakoitzaren galderak bereganatzen ditu Ebanjelioa bizirik dagoen benetako leku gisa.

27. Orain arte esandakoaren argitan, Elizaren doktrina soziala bere formarik benetakoenean agertzen da: ez da aplikatu beharreko printzipio eta arauen eskuliburu bat, baizik eta elkarteko bereizmenaren bide bat. Ebanjelioaren betiko egiaren eta historiaren galderen arteko topaketatik sortzen da, aldien ezaugarriek erronka egiten diezaioten utziz; zientzien, kulturen eta giza esperientzien ekarpenek elikatzen dute. Horregatik, gure anai-arreben duintasuna desitxuratzen denean, politikak gizateriaren tragediei erantzuten ez dienean, ekonomia pertsonaren aurka jartzen denean edota zientziak bere metodoaren mugak gainditzen dituenen,²² Elizak —beste kristau konfesioekin eta beste erlijio batzuetako sinestunekin batera— bere ahotsa altxatu behar du ez nagusitzeko, batasuna zerbitzatzeko baizik. Horrela ulertuta, doktrina soziala historian batasunaren teologia bihurtzen da; gizon

²² Ik. FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 243: AAS 105 (2013) 1118.

egindako Hitza elkarrizketa, memoria eta profezia bihurtzen jarraitzen duen lekua.

GIZARTE-IRAKASKUNTZAREN GARAPENA LEON XIII. ETIK GAUR EGUNERA ARTE

28. Elizak historian nola kokatzen den eta munduarekin nola hitz egiten duen gogoratu ondoren, orain Magisteritzaren doktrina sozialaren garapenean zentratu nahi dut, XIX. mendetik gaur egun arte gizarte-eraldaketa handiekin batera joan dena. Argi dago ezin dudala irakaspen honen aberastasun osoa azaldu, zeinaren oinarrizko printzipioak *Elizaren Doktrina Sozialaren Bilduma* delakoan aurkezten diren eta Magisteritzaren irakaspen berrietan gehiago garatzen diren. Ezin dut sistematikoki jorratu nire azkeneko Aurreko agurgarrien entzikliketan, batez ere *Laudato si'* eta *Fratelli tutti* delakoetan landua. Hala ere, funtsezko puntu batzuk azpimarratu nahi ditut, idazten ari naizena tradizio honekin jarraitua dela erakusteko eta, aldi berean, azpimarratzeko nola, bertan, gizakiari eta giza bizikidetzari buruzko egia agerikoen muin egonkorra egoera historikoei entzuteko eta orainalditik sortzen diren galderei erantzuteko gaitasun etengabe berritu batekin uzartzen den. Beraz, garapen honen etapa erabakigarri batzuk aztertuko ditut, *Rerum novarum* entziklikak habian jarri zuen etapatik hasita.

Elizaren Doktrina sozialaren lehen urratsak

29. Gaur egun «Elizaren Doktrina Soziala» deitzen duguna ez zen bat-batean sortu aro garaikidean, baizik eta gizarte-bizitzari buruzko eliz hausnarke-taren tradizio luzea bildu eta antolatzen du, Liburu Santuan, Elizgurasoetan eta Erdi Aroko eta Aro Modernoko teologia eta lege-lanetan errotua. «Elizaren Doktrina Soziala» esamoldea Pio XII.ak erabili zuen lehen aldiz 1950ean, baina bere edukia, gizarte-irakaskuntzen gorputz organiko gisa uler-tuta,²³ Leon XIII.aren *Rerum novarum* entziklikare-kin hasi zen forma hartzen. Bere garaiko «gai berrien» aurrean –kapitalaren eta lanaren arteko ga-tazka, langileen auzia eta eraldaketa ekonomiko eta sozialak–, Leon XIII.ak ez zuen asaldura behatu soilik egin. Aitzitik, egoera horiek Elizaren misio pastoralaren esparru gisa hartu zituen, bereizmen zorrotz baten menpe jarriz eta haien kausak eta ir-tenbide posibleak argituz Ebanjelioaren argitan eta Jainkoaren irudira sortutako pertsonaren ikuspegi integral batean. Joan Paulo II.ak jokabide honetan Doktrina sozialaren «paradigma iraunkorra»²⁴ ikusi zuen: Elizak, eraldaketa historikoen aurrean, gi-zarte-errealitateak aztertzeke, haiei buruz eraba-kitzeko eta irtenbide justu baterako bideak adierazteko eskubidea eta betebeharra erabiltzen

²³ Ik. PIO XII.a, *Menti Nostrae* aholku-hitz apostolikoa (1950eko irailaren 23a): AAS 42 (1950), 657-702.

²⁴ SAN JOAN PAULO II.a, *Centesimus annus* gutun-entziklika (1991ko maiat-zaren 1a), 5: AAS 83 (1991) 799.

duen praxi eredugarria. Horrela, fedearen eta antzinako eliz-jakinduriaren eduki iraunkorra doktrina bizi batean gauzatzen da, Ebanjelioarekin leial mantenduz, garai bakoitzeko «gai berriekin» el-karrizketan hazten dena.

30. Leon XIII.aren *Rerum novarum* entziklikak mugari bat osatzen du Elizaren gizarte-irakaskuntzaren bilakaeran. Dokumentuak lanaren eta langilearen duintasuna jartzen ditu bere hausnarke-taren erdigunean, norberarentzat eta bere familia-rentzat soldata justua jasotzeko eskubidea berresten du, pertsonengan kapitalaren eta irabazia-ren gainetik dagoen balio funtsezkoa aitortzen du, jabetza pribatua defendatzen du bere funtzio sozial ezinbestekoarekin batera, langileen elkarteak balo-ratzen ditu eta gizarteko osagai desberdinen arteko lankidetzak moduak proposatzen ditu «klase-borro-karen» logikaren alternatiba gisa. Beraz, ez da ha-rritzekoa Pio XI.ak kristau gizarte-ekintzaren *Magna Carta*²⁵ gisa definitzea: *Rerum novarum* idaz-kian, Elizaren pertsonari eta gizarteko bizitzari bu-ruzko jakinduria zaharrak forma berri bat hartzen du, industria-aroari aurre egiteko eta hurrengo ha-markadetan gehiago garatuko zen gizarte-irakas-kuntza horren lehen esparru sistematiko handia eskaintzeko gai dena. Leon XIII.ak deskribatutako baldintza historiko asko aldatu diren arren, bere

²⁵ Pio XI.a, *Quadragesimo anno* gutun-entziklika (1931ko maiatzaren 15a), 39: AAS 23 (1931) 189; ik. Pio XII.a, Irrati-mezua «*Rerum novarum*»en 50. urteurrenean: AAS 33 (1941) 198.

printzipioetako bi gutxienez oso garrantzitsuak dira oraindik: giza lanaren nagusitasuna edozein logika produktibo edo finantzario hutsaren gainetik, ondoriozko arreta esplotazioaren aurrean zaurgarriak diren pertsona eta familieei, eta Ebanjelioaren mezuaren eta ordena sozial justuago baten bilaketaren arteko lotura banaezina. Horrela, *Rerum novarum* idazkiak gogorarazten jarraitzen digu ez dagoela benetako ebanjelizaziorik giza bizikidetzaren egiturak ere ukitzen ez dituenik.

31. Pio XI.aren *Quadragesimo anno* entziklikak, 1931n *Rerum novarum* entziklikaren 40. urteurrenean eta depresio handiaren une gorenean argitaratua, urrats bat gehiago ematen du Magisteritza sozialaren garapenean. Ez da «lanaren auzia» berriro aztertzer mugatzen, baizik eta bere esparrua ordena ekonomiko eta politikoaren konfigurazio orokorrera zabaltzen du. Botere ekonomikoa gutxi batzuen eskuetan kontzentratzea salatzen du; lehia kontrolaezina eta banakako askatasuna eta erantzukizuna baliogabetzen dituzten proiektu kolektibistak kritikatzeko ditu; langileen antolatze eskubidea gogorarazten du eta soldatak ekoizpenarekiko bakarrik ez baizik eta langilearen eta bere familiaren beharrekiko ere proportzionalak izatearen eskakizuna berresten du. Esparru honetan, sistematikoki formulatzen du subsidiarotasun printzipioa, doktrina sozial katolikoaren oinarritzko zutabeetako bat izatera deitua dena, zeinaren arabera gizabana-

koek, familiek, bitarteko erakundeek eta tokiko komunitateek lor dezaketena ez luketen goi mailako agintariek xurgatu behar. Ekarpen hauekin batera, Pio XI.ak argi eta garbi azpimarratu zuen jabetza-aren funtzio soziala eta, bere Magisteritzaren hainbat esku-hartzeren bidez —*Non abbiamo bisogno* eta *Mit brennender Sorge* entzikliketatik hasi eta *Divini Redemptoris* arte—, giza duintasuna zapaltzen, gizarte-bizitza itotzen, Estatua bere balio egokiaren gainetik goratzen eta arraza diskriminatzailearen kategoria hartzen duten erregimen totalitarioak salatu zituen. Gure garairako, bere irakaspen sozialaren hiru ikuspegi gutxienez bereziki garrantzitsuak dira: konturatzeari, injustiziak ez daudela soilik banakako portaerari lotuak, baita egitura ekonomiko eta instituzionalei ere; subsidiariorotasun-printzipioaren balioa, elkarteen eta komunitateen egitura indartzea sustatzen duena, botere-kontzentrazio berriak saihestuz; eta lanaren duintasunaren, ordainsari justuaren eta familiek giza bizitza duina izateko benetako aukeraren arteko lotura.

32. Bigarren Mundu Gerraren eta berreraikuntza-aren urteen testuinguru dramatikoan, Pio XII.aren Magisteritzak ekarpen handia egin zion Doktrina sozialaren garapenari, batez ere Gabonetako irratimezuen bidez, non giza duintasunaren, justiziaren eta bakearen aitortzearen oinarritutako nazioarteko ordena baten printzipio orokorrak azaldu zituen. Okasio hauetan, Aita Santuak gizartearekin elkarrikketa bat proposatu zuen, zuzenbide naturalaren

erreferentzia zorrotzean oinarrituta, gizabanakoen eta estatuaren interesen aurretik dauden printzipio objektiboen multzo gisa ulertuta, eta nazioen barne-bizitza eta haien arteko harremanak arautu behar dituztenak. Pio XII.ak ere zeregin erabakigarria eman zien elkarte profesionali, langileen sindikatuei eta bizitza ekonomiko eta sozialeko bitartekari diren hainbat erakundeei, gizarte-forma antolatu hauetan oreka zibilerako eta ongizate komuna babesteko ezinbesteko babesleku bat aitortuz. Botere-abusuak saihesteko zuzenbide-estatu sendo baten beharra berretsi zuen, eta demokrazia agintaritzaren erabilera egokia sustatzeko tresna egokia dela aitortu zuen. Aldi berean, legea norbere interesean edo indarrean oinarritzeko edozein saiakeratik ohartarazten du, gogoraraziz indartsuenen interesek gobernatutako nazioarteko ordena batek nazio ahulagoak zapalkuntzaren menpe jartzan dituela eta funtsean herrialdeen arteko konfiantza ahultzen duela. Azkenik, herrialdeen arteko desoreka ekonomiko sakonak gatazkak bultzatzen dituzten faktoreetako bat direla identifikatzen du²⁶. Gure garaian, botere globalaren forma berriek eta gero eta desberdintasun handiagoak markatuta, hiru printzipio bereziki esanguratsuak dira oraindik: legeak norberaren interesen gainetik nagusitzea, desberdintasun ekonomikoak tentsio eta indarke-

²⁶ Ik. ID., *Kardinalen Elkargoari eta Erromatar Prelatutzari bitzaldia* (1940ko abenduaren 24a): AAS 33 (1941) 13.

riarako lur emankorra direlako kontzientzia, eta gizabanakoaren eta estatuaren artean bitartekari lanean aritzeko gai den elkarte-egitura baten balioa. Printzipio hauek doktrina sozialari irizpide garrantzitsuak eskaintzen jarraitzen dute globalizazioaren dinamikak interpretatzeko eta nazioarteko ordena justuagoa eta baketsuago bat sustatzeko.

Vatikanoko II. Kontzilioaren garaiak

33. San Joan XXIII.arekin, irakaspen sozialaren aldi berri bat hasten da, gizarte-arazoaren dimentsio globalean eta eskubideen hizkuntzan arreta esplizituago bat jarriz. *Mater et Magistra* idazkian kristau fedea zerua eta lurra batzeko gai den argi gisa aurkezten du, gogoraraziz Elizak, bere misio nagusia santutzea eta betiko ondasunen aldarrikapena izan arren, ez dituela pertsonen eguneroko bizitzako behar zehatzak alde batera uzten, baizik eta benetako giza ondasun oroz arduratzen dela.²⁷ Gizakiaren ikuspegi bateratu honetatik abiatuta, azpimarratzen du gizarte-bizitzak herritarren eta taldeen ekimenaren arteko oreka eskatzen duela, bere burua antolatzeko eta lankidetzan aritzeko deituak, eta Estatuaren ekintzaren artekoa, koordinatu eta lagundu behar duena, gizabanakoen askatasuna eta erantzukizuna ito gabe. Horregatik, lanaren ordainsari justuari, langileen parte-hartzeari

²⁷ Ik. SAN JOAN XXIII.a, *Mater et magistra* gutun-entziklika (1961eko maiatzaren 15a), 2-3: AAS 53 (1961) 402.

eta herrialdeen arteko gero eta desberdintasun handiagoari erreparatzen die. Urte batzuk geroago, *Pacem in Terris* idazkiarekin, lehen aldiz fededunei ez ezik, borondate oneko pertsona guztiei zuzenduz, San Joan XXIII.ak pertsonaren duintasuna organiki lotzen du oinarrizko eskubide eta betebeharren aitortzarekin eta bizikidetzaren ordena bat proposatzen du —nazioarteko mailan ere—, egian, justizian, maitasunean eta askatasunean oinarrituta²⁸. Gatazka zabalek eta elkarrekiko menpekotasun globalaren forma berriek markatutako gure garaian, bereziki esanguratsuak dira bere deialdiaren irismen unibertsala, giza eskubideak hizkuntza komun gisa aipatzea eta bake iraunkorrak pertsona bakoitzaren duintasunak inspiratutako erakundeak eta herrien arteko harremanak behar dituelako us-tea.

34. Vatikanoko II. Kontzilioak inflexio-puntu bat markatu zuen Elizak bere burua ulertzeko moduan gaur egungo munduan. *Gaudium et spes* Konstituzio Pastoralan, gizateriarekin hurbilekoa den Eliza baten irudia aurkeztu zigun, munduarekin konprometitua, eta ez kontzeptu abstraktuei buruz hausnartzeko dedikatua, baizik eta egoera historikoen errealitate zehatzari buruz. Testuak ezkontza eta familia, bizitza ekonomiko eta soziala, komunitate politikoa, gerra eta bakea bezalako gai nagusiak jorratzen ditu, azpimarratuz egitura ekonomiko eta

²⁸ Ik. ID., *Pacem in terris* gutun-entziklika (1963ko apirilaren 11), 163: AAS 55 (1963) 301.

instituzionalak pertsonaren garapen integralari baliotzen dioten eta guztion parte-hartze arduratsua sustatzen duten neurrian bakarrik direla²⁹ justuak. Kontzilioko dokumentu honen garrantzia Elizaren doktrina sozialerako ez datza soilik hausnarketa tematikorako bide berriak irekitzean, baita bereizmen-metodo bat eskaini izanean ere, eraldaketa historikoak ikuspegi ebanjeliko batekin eta giza gaitasunarekin interpretatzera gonbidatzen gaituena. Ikuspegi honek erakusten du munduarekiko elkarrikeria ez dela Elizarentzat aukera taktiko bat, bere misioaren forma zehatza baizik, Ebanjelioak, legamia bezala, bizikidetzaren egiturak barrutik eraldatu eta gizatasun handiagorako bideak ireki baititzake. *Dignitatis Humanae* Adierazpena ere esparru honen barruan kokatzen da, non Kontzilioak aitortzen duen erlijio askatasuna pertsonaren duintasunean errotutako oinarrizko eskubidea dela, eta sistema juridikoak bermatu behar duela, inor ez dadin bere kontzientziaren aurka jokatzera behartu edo egia pribatuan zein publikoan bilatzea eta aitortzea eragotzi³⁰. Gure garaian oso garrantzitsua den printzipio honek, doktrina sozialarentzat irizpide erabakigarriak eskaintzen jarraitzen du pertsona babeteko eta gizarte pluralistak eta baketsuak eraikitzeko.

²⁹ Ik. VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoralera, 26: AAS 58 (1966) 1046-1047.

³⁰ Ik. Id., *Dignitatis humanae* adierazpena, 2: AAS 58 (1966) 930-931.

35. San Paulo VI.aren aitasantualdian, bakearen kontzepzio bat sortu zen, gerra eza ez ezik, giza garapen integralerako bide bat ere bazena. *Populorum progressio* idazkian, garapena gizagabetasun gutxiagoko bizi-baldintzetatik gizatiarragoetarako trantsizio gisa deskribatu zuen, «gizaki guztiak eta gizaki osoa»³¹ eragiten duen prozesu gisa ulertuz, hau da, pertsonaren eta herri guztien dimentsio guztiak, salbuespenik gabe. Oinarri honetan, Paulo VI.ak baieztatu zezakeen horrela pentsatutako garapena, egiazki, «bakearen izen berria»³² dela, bere helburua injustiziaren eta gatazken sustraiak ezabatzea eta guztiontzako bizitza duinago baterako espazioak irekitzea baita. *Iustitia et Pax* Pontifize Batzordearen sorrera ere zentzu honetan interpretatu behar da, intuizio horri forma egonkor bat emateko saiakera gisa, eliza eta nazioarteko mailan, herrialde aberatsen eta pobreen arteko gero eta handiagoa den aldearen kontzientzia eta guztiontzako bizi-baldintza benetan gizatiarragoak sustatzen dituzten politiken beharra bizirik mantenduz.

36. *Rerum novarum* idazkiaren 80. urteurrenaren harira idatzitako *Octogesima adveniens* idazkiarekin, Paulo VI.ak ikuspegi hau aplikatu zuen industria osteko gizartean, hiri-eraldaketak, pobrezia mota berriak, lan-munduko aldaketak eta gizabanakoen

³¹ SAN PAULO VI.a, *Populorum progressio* gutun-entziklika (1967ko martxoaren 26a), 14: AAS 59 (1967) 264.

³² *Ibid.*, 87: AAS 59 (1967) 299.

eta komunitateen etorkizuna zalantzan jartzen duten kultura-aldaketa azkarrek markatutako gizartean. Paulo VI.arentzat, Ebanjelioa, guretik oso desberdina den testuinguru historiko eta kultural batean aldarrikatu, idatzi eta bizi izan den arren, ez da «zaharkitutako» mezua, baizik eta gizakiaren, harremanen, agintearen eta guztion onaren ikuspegia, gaur egun ere erabaki ekonomiko, politiko eta kulturalak gidatzeko gai dena³³. Beste era batera esanda, Ebanjelioa gaurkotua da, etengabe eboluzionatzen ari diren egoeretan zerk humanizatzen edo deshumanizatzen duen, zerk askatzen edo zapaltzen duen ezagutzeko irizpideak ematen dituelako. Elizaren Doktrina sozialarentzat, Paulo VI.aren ondarerik zorrotzena hauxe da, hain zuzen ere: munduan gizakiarentzat duina den garapen batetik kanpo dauden herriak dauden bitartean, kristau elkarteak ezin du bakea modu abstraktuan aldarrikatzearekin konformatu, baizik eta Ebanjelioak epaitu behar ditu, baztertuta daudenengandik hasita, Joan Paulo II.ak gogorarazi zuen bezala, egiaz «bekatuaren egitura» bihur daitezkeen berezko egitura ekonomiko eta politiko horiek,³⁴ inongo pertsona edo herri ez dadin garapen prozesuetan baztertu ezin den bezala hartu.

³³ Ik. ID., *Octogesima adveniens* gutun apostolikoa (1971ko maiatzaren 14a), 4-7: AAS 63 (1971) 404-406.

³⁴ SAN JOAN PAULO II.a, *Sollicitudo rei socialis* gutun-entziklika (1987ko abenduaren 30a), 36: AAS 80 (1988) 561.

37. San Joan Paulo II.aren irakaskuntza sozial emankorra XX. mendeko sistema ideologiko handien krisiaren eta globalizazio ekonomikoaren hasieraren arteko bidegurutzean kokatzen da. *Rerum novarum* argitaratu eta laurogeita hamar urtera idatzitako *Laborem exercens* entziklikan, lanari buruzko hausnarketa-bide berri bat irekitzen du. Soldata justua sistema sozioekonomiko osoaren bidezko tasunaren froga zehatz gisa aurkezten da bertan, langilea pertsona gisa edo ekoizpen-kostu soil gisa tratatzen ote den agerian uzten baitu³⁵. Lana ez da kudeatu beharreko arazo edo diru-sarrerak lortzeko bide soil gisa hartzen, baizik eta pertsonarentzako oinarrizko ondasun gisa, jarduera ekonomikoaren printzipio gisa eta gizarte-auzi osoaren gako gisa. Bertan, gizakiek beren askatasuna, beren sormena eta lankidetzan aritzeko gaitasuna erabiltzen dituzte, gizartearen gorakada kultural eta moralari lagunduz ³⁶. Hori kontuan hartuta, prekariedade mota desberdinak, ibilbide profesionalen zatikatzea eta automatizazioa ezin dira eraginkortasunaren arabera soilik ebaluatu, baizik eta langilearen duintasunean, ordainsari nahikoa jasotzeko eskubidean eta gizarte-bizitzan parte hartzeko aukera eraginkorrean oinarrituta.

³⁵ Ik. ID., *Laborem exercens* gutun-entziklika (1981eko irailaren 14a), 19: AAS 73 (1981) 625-629.

³⁶ Ik. *ibid.*, 10: AAS 73 (1981) 600-602.

Populorum progressio idazkiaren 20. urteurrenean, *Sollicitudo rei socialis* entziklikarekin, Joan Paulo II.ak berriro ere azpigarapenaren izurria jorratu zuen eta nazio pobreen atzerapen ekonomikoa murrizteko eta haien industrializazioa babesteko saiakera askoren porrota onartu zuen, Iparraldearen eta Hegoaldearen arteko aldearen iraunkortasuna eta, batzuetan, handitzea aipatuz³⁷. Halaber, herrialde indartsuenek kudeatzen dituzten mekanismo ekonomiko, finantzario eta komertzialak salatu zituen, zeinek egituraz haien interesak mesedetzen dituzten eta ekonomia ahulagoak itotzen dituzten, eta etikoki zorrotz aztertzea eskatu zuen, ez soilik teknikoki³⁸. Testuinguru honetan, elkartasuna pertsonen, herrien eta nazioen arteko erantzukizun partekatu konkretu gisa ulertzen da, Paulo VI.ak aldarrikatu zuen «maitasunaren zibilizaziora» bideratutako gizarte-adiskidetasun edo karitate politikoa mota bat³⁹.

Rerum Novarum idazkiaren mendeurrenean, *Centesimus Annus* entziklikak, azkenik, Sobietar sistemaren kolapsoari eta demokraziaren eta merkatu ekonomia-aren sendotzeari buruzko hausnarketa eskaintzen du. San Joan Paulo II.ak Pio XII.aren mezua jasotzen du, zeinaren arabera Elizak demokrazia baloratu dezakeen herritarren parte-hartze

³⁷ Ik. ID., *Sollicitudo rei socialis* gutun-entziklika (1987ko abenduaren 30a), 14: AAS 80 (1988) 526-528.

³⁸ Ik. *ibid.*, 16: AAS 80 (1988), 531.

³⁹ Ik. *ibid.*, 31-33: AAS 80 (1988), 555-559.

eraginkorra bermatzen duen heinean, agintariak ba-
kean hautatzea eta ordezkatzeta ahalbidetzen duen
heinean, eta boterea interes partikular edo ideologi-
koek bultzatutako elite txikiek monopolizatzea era-
gozten duen heinean ⁴⁰. Era berean, merkatuaren
eta enpresa pribatuaren potentzial positiboa aitor-
tzen du lege moralaren menpe jarraitzen badute eta
elkartasun printzipioak gidatzen badituzte bakarrik,
ahulenak irabaziaren mesedetan sakrifikatu gabe⁴¹.
Elizaren Doktrina Sozialarentzat, garrantzi berezia
duen ondarea da hau: lanaren duintasunaren, he-
rrien arteko elkartasunaren eta demokraziaren eta
merkatu ekonomiaren ebaluazio kritikoa arteko
loturaren baieztapenak esplotazio, bazterketa eta
ordezkaritza politikoaren krisi mota berriak
epaitzeko irizpideak eskaintzen jarraitzen du.

Caritas in veritate entziklika sozialean, Benedikto
XVI.a Aita Santuak *Populorum progressio* idazkian
aurkeztutako garapenaren kontzeptua berrikusi eta
zabaldtu nahi izan zuen, globalizazioaren testuingu-
ruan berrinterpretatuz. Berresten du garapen ho-
rrek «benetako hazkundea, guztiontzat hedagarria
eta konkretuki jasagarria»⁴² ekarri behar duela, hau
da, sorkuntzaren mugak errespetatzen dituen be-
netako aurrerapen ekonomiko inklusiboa. Hala ere,

⁴⁰ Ik. ID., *Centesimus annus* gutun-entziklika (1991ko maiatzaren 1a), 46: AAS 83 (1991) 850-851.

⁴¹ Ik. *ibid.*, 42: AAS 83 (1991) 845-846.

⁴² BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 21: AAS 101 (2009) 656.

adierazten du herrialde aberatsetan pobrezia-kategoria berriak sortzen ari direla eta bazterketa-forma paregabeak biderkatzen ari direla, eta eskualde pobreenetan talde txikiak kontsumismo-oparotasunean bizi direla, eta miseria deshumanizatzailearekin batera bizi direla⁴³. Halaber, adierazten du kapitalaren eta ekoizpen-bideen mugikortasun handiak ezaugarritzen duen sistema ekonomiko eta finantzario global berriak estatuen botere politikoa eta prozesu ekonomikoak gidatzeko duten gaitasuna murriztu dituela⁴⁴. Horregatik, berresten du jarduera ekonomikoak ezin duela arazo sozialak konpontzea helburu izan merkatulogika zabalduz soilik, baizik eta guztion ongizatera bideratu behar dela, eta ardura horretan komunitate politikoak bere erantzukizun ordezkazina duela⁴⁵.

41. Berinterpretazio honen muinean, Benedikto XVI.ak karitatea kokatzen du, baieztatuz «Elizaren doktrina sozialaren bide nagusia»⁴⁶ dela, baldin eta egiarekin bat egiten badu. Kezka handiz ikusten du, hain zuzen ere, gizarte-, lege-, politika- eta ekonomia-esparruetan, joera dagoela haren garrantzi moralala ez dela adierazteko. Bere ekarpenaren berritasuna garapena, justizia, erakundeak eta merkaturia ez direla errealitate neutralak erakustean datza, baizik eta egiazko karitateak forma historikoa

⁴³ Ik. *ibid.*, 22: AAS 101 (2009) 657.

⁴⁴ Ik. *ibid.*, 24: AAS 101 (2009) 658-659.

⁴⁵ Ik. *ibid.*, 36: AAS 101 (2009) 671-672.

⁴⁶ *Ibid.*, 2: AAS 101 (2009) 642.

hartu behar duen espazioak. Gaur egun, gero eta desberdintasun handiagoak, finantza-merkatuen presioak, ingurumen-krisiak eta politikarekiko mesfidantzak markatuta, irakaspen hau garrantzitsua da oraindik, garapen-eredu bakoitza inklusiboa eta iraunkorra izateko duen gaitasunaren arabera epaitzea eskatzen duelako, ekonomiaren eta politikaren arteko harremana guztion onaren inguruan birmoldatzea, eta karitatearen zeregin kritiko eta sortzailea bizitza publikoan aitortzea.

42. Frantzisko aita santauren Irakaspen soziala *Gaudium et spes* idazkiaren ildotik garatzen da, eta horrek historia hausnartzera gonbidatzen gaitu, pertsonen zaurietatik eta itxaropenetatik abiatuta eta Ebanjelioarekin elkarrizketan jarritz. Orientazio hau bereziki argia da *Evangelii gaudium* idazkian, non baieztatzen den kristau-aldarrikapenak berezko dimentsio soziala duela eta pobreen, migratzaileen eta esklabotza mota berrien biktimen oihuak entzuteko gai den Eliza bati egiten diola erreferentzia. Frantziskoren Eliza sinodal baten aldeko azpimarra ere ikuspegi honetan errotuta dago, non «elkarrekin ibiltzen» den Eliza den, aldien ezaugarriak Ebanjelioaren argitan interpretatzen saiatzen den eta historia beraiekin partekatzen dugun pobreek ebanjeliza gaitzaten uzten duen Eliza⁴⁷.

⁴⁷ Ik. FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 198: AAS 105 (2013) 1103.

43. *Laudato si'* idazkian, Frantziskok ingurumen-krisiaren lehen analisi sistematiko handia eskaintzen du entziklika sozial batean, eta erakusten du ez dela sektore-gai bat, baizik eta gaur egungo krisi sozioekonomikoaren dimentsio ekologikoa dela. «Ekologia integralaren» proposamenak guztionaren Etxearen zaintza eta pobreen aldeko lehentasunezko aukera batzen ditu, eta irmotasunez baieztatzen du «lurraren oihua eta pobreen oihua ezin direla bereizi»⁴⁸. Zentzu honetan, ondasunen helburu unibertsalak, dena menderatze-objektu bihurtu nahi duen paradigma teknokratikoaren kritikak, botatzeko kulturak mehatxatutako giza lanaren defentsak, belaunaldien arteko justiziaren eskaerak eta politikaren eta ekonomiaren arteko benetako elkarrizketaren aldeko deiak —bietako bat ere ez dadin bere autoerreferentzialtasunean harrapatuta geratu— berriro hartzen dute protagonismoa.

44. Gizarte-egitura desegitearen, «zaticako mundu gerraren», globalizazio indibidualistaren eta pandemiak komunitate-loturetan izandako ondorioen aurrean, Frantziskok, *Fratelli tutti* idazkian, gizarte-adiskidetasuna eta senidetasun unibertsala auke-ratzeko gai den gizadiaren ametsa berrabiarazten du. Topaketaren kultura bat, guztion ona bilatzeko gai den «politika hobea», adiskidetzearen bideak eta

⁴⁸ ID., *Laudato si'* gutun-entziklika (2015eko maiatzaren 24a), 49: AAS 107 (2015) 866.

«guztiontzat lurra, aterpea eta lana»⁴⁹ bermatzen dituen mundu bat proposatzen ditu. *Dilexit nos* idazkian, azkenik, erakusten du gizarte-konpromiso handi hauek ezin direla Kristorekin dugun harreman pertsonaletik bereizi: Jainkoaren Hitzera itzuliz, gogorarazten digu Jesusen Bihotzaren maitasunari emandako erantzunik benetakoena gure anai-arrebekiko maitasun konkretua dela, eta baieztatzen du «ez dagoela maitasuna maitasunaren truke itzultzeko eskain diezaiokegun keinu handia-gorik»⁵⁰.

HISTORIAREN IRAKURKETA FEDEAREN ARGITAN

45. Ibilbide hau osotasunean aztertzen dugunean, ulertzen dugu Elizaren doktrina soziala ez dela mahai batean landutako proiektu baten emaitza, baizik eta pazientzia handiko prozesu baten emaitza, non Aita Santu bakoitzak —Vatikanoko II. Kontzilioarekin batera— bere garaiko «gai berrien» argitan ekarpen originala egin duen. Bakoitzak, bere garaiko erronkak bereganatuz eta aldaketa historikoak Ebanjelioaren argitan interpretatuz, ondare berezi baten alderdi desberdinak nabarmendu ditu: gizakiaren duintasuna, lanaren balioa, ondasunen helburu unibertsala, elkartasuna eta subsidiariota-

⁴⁹ ID., *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 127: AAS 112 (2020) 1013.

⁵⁰ ID., *Dilexit nos* gutun-entziklika (2024ko urriaren 24a), 167: AAS 116 (2024) 1421.

suna, kreazioaren zaintza eta bakearen eta senidetasunaren zentraltasuna. Eraitza garapen harmoniatua da, nahiz eta ez beti lineala, enfasi desberdinek, sakontze progresiboek eta, batzuetan, ikuspegi-alaketek markatua, aurrekoarekin hausten ez dutenak, baizik eta haren ondorioak heltzen uzten dituztenak. Gaur egun printzipio eta irizpide partekatuen multzo bati buruz hitz egin badezakegu, fedearen argitan historiaren irakurketa hau ez delako inoiz eten eta belaunaldi bakoitzaren galderek zailantzan jartzen utzi duelako da. Oinarrizko mui honi eman nahi diot arreta orain —sinestunen bereizmena beren bizitza pertsonalean eta publikoan gidatzen duten Doktrina sozialaren printzipio handiei,—, bere barne koherentzia eta gure garairako duen botere sortzailea hobeto ulertzeko.

BIGARREN KAPITULUA

ELIZAREN DOKTRINA SOZIALAREN OINARRIAK ETA PRINTZIPIOAK

46. Elizaren doktrina soziala errealitate bizia da, historiarekin, kulturekin eta zientziekin elkarrizketan dagoena, eta, aldi berean, gutxitzen ez den egiaren muin bat mantentzen du. Horregatik, gaur egun ere sinestunen bizitza pertsonala eta soziala gidatzeko gai den jakinduria mota bat bezala har daiteke. Bigarren kapitulu honetan, doktrina sozialaren oinarri eta printzipio batzuetan zentratu nahi nuke, gure garaiko «gai berriak» gizakiaren oinarrizko duintasunaren argitan interpretatzen laguntzen digutenak . Uste dut gaur egun, adimen artifizialaren (AA) aroan gizakia babesteko, berriro ere hausnartu behar dugula guztion onaz, ondasunen helmuga unibertsalaz, subsidiariorotasunaz eta justizia sozialaz. Konbentziturata nago printzipio hauen arteko harreman harmoniatsuak batera aztertzea eskatzen duela, elkar nola indartzen eta argitzen duten argi gera dadin.

47. Hausnarketa hauek eskaintzean, batez ere fededun laikoei eta borondate oneko gizon-emakume guztiei lagundu nahi diet berriro aurkitzen azalduko ditudan printzipioak presente egiteko eginkizuna —familia-harremanetan, lanean eta gizarte-parte-

hartzean—, Jainkoaren maitasuna historiaren egitura konkretuan gauzatzeko xedeak inspiratzen utziz. Aldi berean, akademiak eta unibertsitateak animatu nahi ditut printzipio hauek biziberritzera, birplanteatu ditzaten, gure garaietara egokituta egon daitezen eta iraultza digitalari aurre egiteko eraginkorrak izan daitezen. Horrela, ikerketa teologiko eta filosofikoak Elizaren ibilbide pastoralak sakondu eta mantendu dezake, Magisteritzaren zereginari lagunduz, hau da, sinestunen kontzientziak argitzeko eta gure gizartearen bizitza justuagoa eta senidetasun handiagoa lortzeko duten konpromisoa gidatzeko.

DOKTRINA SOZIALAREN OINARRIAK

Gizakiak, Hirutasun den Jainkoaren irudi

48. Elizaren doktrina sozialak gure fedearen bihotzera garamatza: Jainko biziaren misteriora, Jesu Kristogan pertsonen arteko batasun gisa agerian utzia: Aita, Semea eta Espiritu Santua: maitasun harremanetan, elkarrekiko emana eta munduari komunikatua⁵¹. Kontzilioak gogorarazten digun bezala, gizakiak Jainkoarekin batasunera deituak daude eta «ezin dute beren buruaren dohaintza zintzoan izan ezik bete»⁵²; haien bokazio sakonena

⁵¹ Ik. JUSTITZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 32.

⁵² VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoralak, 24: AAS 58 (1966) 1045.

jaso eta partekatutako maitasun mugimendu trinitarioan sartzea da.

49. Jainko-Maitasunaren misterioa doktrina sozialaren iturria bada, haren aurpegirik zehatzena Jesu Kristogan, Gizon egindako Hitzarengan, hausnartzen dugu. Gizon bihurtuz, Jainkoaren Semea historian eta gure haragian sartzen da, Aitarekin eta Espiritu Santuarekin batzen duen maitasuna ekarri. «Gizakiaren misterioa Gizon egindako Hitzaren misterioan bakarrik agertzen da benetan⁵³», bere gizatasuna guztiz libre delako, bestetik irekia, harreman baliotsu eta solidarioak eraikitzeko gai dena, eta norbere buruaren dohaintza osoari eskainia. Harengan sinesten duena bere nekaldi, heriotza eta piztueraren misterioak abiarazitako berritze-lan handian parte hartzen du, eta Jainkoaren Erreinua eraikitzen laguntzen du, emakume oro arreba gisa eta gizon oro anaia gisa hartzen ikasiz, Aita beraren seme-alabak direnez. Horrela, bai iragarpenak bai kristau esperientziak, Espiritu Santuaren ekintzak gidatuta, ondorio sozialak sortzen dituzte munduan⁵⁴.

50. Gizakiaren ikuspegi kristauaren muinean dago gizona eta emakumea Jainko Hirukoitzaren «antz eta irudiko» (ik. *Has* 1, 26-27) sortuak direla dioen baieztapen handia. Pertsona bakoitza, berez harremanetarako egina, Jainkoak pentsatua eta nahi

⁵³ *Ibid.*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

⁵⁴ Ik. JUSTIZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 38.

izana da, berarekin, besteekin eta krezioarekin batasun historia batean sartzeko. Bere duintasuna ez dago gaitasunek, aberastasunek edo rolek baldintzatua, ezta hartzen dituzten erabaki zuzen edo okerren arabera ere, baizik eta haien aurretik doan eta gainditzen duen dohaina da, Jainkoak bere maitasun etengabearen adierazpen gisa emana. Horregatik, gizakia beti izaten da «Elizaren lehen eta oinarrizko bidea⁵⁵, eta giza garapen integralaren benetakoa bide ororen bihotza»⁵⁶.

Gizaki guztien duintasun bera

51. San Joan Paulo II.ak baieztatu zuen «gizakiaren duintasunaren eta bere bakartasunaren zentzu sakonena, baita kontzientziaren bideari zor zaion errespetua ere, kultura modernoaren eskurapen positiboa dela»⁵⁷. Adierazpen honek Vatikanoko II. Kontzilioak jada markatutako urratsei jarraitzen die, zeinak pertsona ororen duintasun gorenaren, gauzen gainetik dagoen bere balioaren eta bere eskubide eta betebeharrak unibertsal eta urraezinaren kontzientziaren hazkundera adierazi baitzuen⁵⁸. Garrantzitsua da erne egotea, giza duintasunaren kontzientziaren hazkunde hori ez dadin ilundu

⁵⁵ SAN JOAN PAULO II.a, *Redemptor hominis* gutun-entziklika (1979ko martxoaren 4a), 14: AAS 71 (1979) 284.

⁵⁶ Ik. BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 11: AAS 101 (2009) 647-648.

⁵⁷ SAN JOAN PAULO II.a, *Veritatis splendor* gutun-entziklika (1993ko abuztuaren 6a), 31: AAS 85 (1993) 1159.

⁵⁸ Ik. VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoralra, 26: AAS 58 (1966) 1046-1047.

ideologia berrien edo gaur egungo munduko interres boteretsu batzuen presiopean. Ideologia horien artean, bereziki maltzurra iruditzen zait pertsona bakoitzak bere balioa irabazi edo justifikatu behar duela iradokitzen duena, eraginkorrakoak eta produktiboagoak direnei balio handiagoa emanez. Ikuspegi horretatik, pertsona emaitzak lortzeko birtarteko izatera murrizten da, erabili eta ustiatu beharreko baliabide izatera, eta ez da berez helburu gisa aitortzen, inoiz ez instrumentalizatzeko. Baina pertsona baten balioa ez dago egiten edo ekoizten duenaren arabera; gizaki izateagatik bakarrik denoi dagozkigun eskubideak daude. Inongo giza boterek ezin ditu zilegitasunez ukatu edo arbitrarioki mugatu eskubideak⁵⁹.

52. Duintasunaz hitz egiten dugunean, ez dugu beti hitza modu berean erabiltzen. Batzuetan duintasun moralaz ari gara, hau da, pertsona batek bere erabakiak eta ekintzak gidatzeko duen moduz. Beste batzuetan duintasun sozialaz pentsatzen dugu, hau da, pertsona baten bizitzako baldintzak eta gizarteak hari aitortzen dion errespetu konkretua. Beste kasu batzuetan, duintasun existentzialaz ari gara, pertsona batek bere buruaren eta bere bizitzaren balioa hautemateko duen moduz ari dena. Duintasunaren dimentsio hauek handitu edo txikitu egin daitezke. Baina esanahi horien haratago, maila sa-

⁵⁹ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Centesimus annus* gutun-entziklika (1991ko maiatzaren 1a), 11: AAS 83 (1991) 806-807.

konago eta garrantzitsuagoa dago: duintasun ontologikoa. Hau da gizaki orori dagokion duintasuna, existitzeagatik, Jainkoak nahi izana, sortua eta maitatua izan delako besterik gabe⁶⁰. Bekatu batek, porrotek, umiliazioek, bazterketek ezin dute eragin Jainkoak nahi izan eta izatera deitu duen giza bizitzaren balio sakonena⁶¹.

53. Beraz, pertsona bakoitzaren oinarrizko duintasuna ez da eskuratzen, ez da irabazi behar, ezta erakutsi beharrik ere. Duela gutxiko *Dignitas Infinita* Adierazpenak Elizaren uste sendoen sintesia eskaini du gai honi buruz: «Duintasun infinitu bat, bere izatean bertan oinarritzen dena, gizaki orori dagokio, zirkunstantzia guztien gainetik eta aurkitzen den egoera edozein dela ere»⁶², hau da, beti eta saihestezin. Gizaki ororen duintasun hau infinitu gisa defini daiteke, San Joan Paulo II.ak esan zuen bezala⁶³, bi arrazoirengatik: Jainkoaren maitasuna, Harekin adiskidetasunera deitzen duena, infinitua delako, eta guztiz baldintzagabea delako, infinitura begiratuta ere, ez baita inoiz ezer aurkituko hura zapaldu edo ukatu dezakeenik .

⁶⁰ Ik. FEDEAREN DOKTRINARAKO DIKASTERIOA, *Dignitas infinita* adierazpena (2024ko apirilaren 2a), 7: AAS 116 (2024) 592-593

⁶¹ Ik. *ibid.*, 8: AAS 116 (2024) 593-594.

⁶² *Ibid.*, 1: AAS 116 (2024) 589-590.

⁶³ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Angelusa* (Osnabrück, 1980ko azaroaren 16a): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (1980-11-23) 9.

Giza eskubideen balio izugarri handia

54. Elizak esker onez aitortzen du «giza eskubideak identifikatu eta aldarrikatzeko mugimendua giza duintasunaren ezinbesteko eskaerei eraginkortasunez erantzuteko ahalegin esanguratsuenetako bat dela»⁶⁴. Eta, San Joan Paulo II.ak baieztatu zuen bezala, Nazio Batuek 1948ko abenduaren 10ean aldarrikatutako *Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala* gaur egun ere giza kontzientziaren adierazpen gorenetakoa da⁶⁵. Hau «mugarri bat da gizateriaren aurrerapen moralaren bidean»⁶⁶. Beraz, kristau ikuspegitik, giza eskubideak ez dira pertsonaren kanpoko gehigarri bat, baizik eta haien berezko duintasunaren gauzatze historiko bat, eta nazioarteko komunitateak babestu eta sustatu egin behar ditu.

55. Giza eskubideak urraezinak dira, «gizakiaren eta haren duintasunaren berezkoak» direlako⁶⁷. Ondorioz, unibertsalak eta besterenezinak dira⁶⁸. Hain zuzen ere, gizon-emakume ororen duintasun komunean oinarritzen direlako, eskubide hauek ondorio praktikoak eta eragin juridikoak dituzte, zeren

⁶⁴ JUSTIZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 152.

⁶⁵ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Hitzaldia Nazio Batuen 50. Batzar Nagusian* (1995eko urriaren 5a), 2: *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (1995-10-13) 7.

⁶⁶ ID., *Hitzaldia Nazio Batuen 34. Batzar Nagusian* (1979ko urriaren 2a), 7: AAS 71 (1979) 1147-1148.

⁶⁷ ID., *Bakearen Mundu Egunerako 32. Mezua* (1999ko urtarrilaren 1a), 3: AAS 91 (1999) 379.

⁶⁸ Ik. SAN JOAN XXIII.a, *Pacem in terris* gutun-entziklika (1963ko apirilaren 11), 5: AAS 55 (1963) 259.

«alferrikakoa litzateke eskubideak aldarrikatzea, aldi berean, guztiok, nonahi eta guztiontzat errespetatzeko betebeharra bermatzeko beharrezkoa den guztia praktikan jartzen ez bada⁶⁹». Horien artean, lehenengo giza eskubidea bizitzarako eskubidea da, sorkundetik heriotza naturalera arte⁷⁰, eta hori gabe ezinezkoa da beste edozein eskubide gauzatzea. Oinarrizko eskubide hau ukatzen denean —abortuarekin, errugabeen hilketekin eta eutanasiarekin gertatzen den bezala—, Elizak oso legez kanpokotzat jotzen dituen erabakien aurrean gaude⁷¹.

56. Gure garaia ikusita, ezin dugu alde batera utzi gaur egungo giza eskubideen babesak bi arrisku larri dituela. Lehenengoa adierazpen formal hutsa da, eta, aurrerapen teknologikoarekin batera, giza duintasunaren urraketak modu sotilean eta agerikoan aurrera egiten dute. Bigarrena, lehenengoaren erroan dagoena, haien unibertsaltasunaren oinarria aitortzeko ezintasuna da, «gure aukeren eta baita gure legeen oinarri sendoenen bilaketa»⁷² alde batera utzi dugulako. Frantzisko Aita Santuak azken arazo hau ez gutxiesteko eskatu zigun. Gogorarazi

⁶⁹ SAN PAULO VI.a, *Mezua Giza Eskubideen Nazioarteko Konferentziari* (1968ko apirilaren 15a): AAS 60 (1968) 285.

⁷⁰ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Evangelium vitae* gutun-entziklika (1995eko martxoaren 25a), 2: AAS 87 (1995) 402.

⁷¹ Ik. VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoralera, 27: AAS 58 (1966) 1047-1048; SAN JOAN PAULO II.a, *Veritatis splendor* gutun-entziklika (1993ko abuztuaren 6a), 80: AAS 85 (1993) 1197-1198; ID., *Evangelium vitae* gutun-entziklika (1995eko martxoaren 25a), 7-28: AAS 87 (1995) 408-427.

⁷² FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 208: AAS 112 (2020) 1043.

zigun arrazoiak giza izaerari buruz serio zalantzan jartzen uzten duenean, gai dela guztiontzat aplikagarriak diren balioak aurkitzeko, bertatik eratorriak direlako. Bilaketa hori alde batera utziko balitz, gerta liteke gaur egun urraezintzat jotzen diren eskubideak, etorkizunean, boterean daudenek zalantzan jartzea edo ukatzea, agian izututako edo manipulaturako populazioen azaleko adostasuna baino ez lortu ondoren⁷³.

57. Gizaki ororen balioaren eta haren eskubideen kontzientzia handiagoaz gain, gutxiengoaren eskubideen aitortza gero eta handiagoa ere izan da. Hala ere, oraindik bide luzea dago egiteko biztanleriaren zati handi baten eskubideak, adibidez, emakumeenak, mundu osoan benetan bermatu arte. Errealitate bat da «bazterketa, tratu txarrak eta indarkeria jasaten dituzten emakumeak bikoiztu egiten direla pobretuta, askotan aukera gutxiago dituztelako beren eskubideak defendatzeko»⁷⁴. Beraz, ez da nahikoa gizonen eta emakumeen duintasun bera eta eskubide berdinak dituztela esatea; hori erabaki zehatzetan, legeetan, enplegurako sarbidean, hezkuntzan, erantzukizun sozial eta politikoetan eta gizarteak emakumeen ekarpenak entzuten eta baloratzen dituen moduan islatu behar da. Desberdintasun hori dagoen bitartean, ezin

⁷³ Ik. *ibid.*, 209: AAS 112 (2020) 1043-1044.

⁷⁴ *Ibid.*, 23: AAS 112 (2020) 977. Ik. ID., *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 212: AAS 105 (2013) 1108.

dugu esan gizarteak benetan eta sakonki aitortzen duenik emakumeek gizonen duintasun bera dutela.

58. Gizabanakoak dira garrantzitsuak, bakoitza eta haien familiak. Gizarte-mugimenduak, herriaren aldeko adierazpen politiko handiak eta ideologia komunitarioak alferrikakoak dira pertsonen —gizon eta emakumeen— aurrerapenera eta haien esku-bide besterenezinetara bideratuta ez badaude. Era berean, ez da nahikoa banakako askatasuna edo enpresa pribatua goraiatzea, gero jende askok lan duinik gabe, babesik gabe eta oinarrizko beharretarako sarbiderik gabe bizitzen jarraitzea onartzen badugu.

DOKTRINA SOZIALAREN PRINTZIPIOAK

Guztien onaren printzipioa

59. Emakume eta gizon orok duintasun eta esku-bide besterenezinak dituela onartzeak, inongo giza boterek kaltetu edo ezabatu ezin dituenak, elkarrekin bizitzeko modua, gure erabaki ekonomiko eta politikoak eta gure hirien aurpegi konkretua moldatzea eskatzen du. Hortik sortzen da aipatu nahi du dan Doktrina sozialaren lehen printzipio handia: guztion ona. Pertsona bakoitzarengan aitortutako duintasunaren adierazpen sozial gisa deskriba dezakegu. Benedikto XVI.ak Elizak beti defendatu behar dituen balio ez-negoziagarriei erreferentzia egin zienean, horien artean sartu zuen «guztien

ona»⁷⁵. Kristau batentzat, izan ere, bere interesen mundu estutik irtetea eta guztien onaren alde konprometitzea —bere gaitasunen mugez barruan— balio ez-negoziagarria da, bizitzaren sustapena bezala.

60. Vatikanoko II. Kontzilioak baieztatu zuen guztien ona «elkarteei eta haien kide indibidualei beren perfekzioa osotasun handiagoz eta errazago lortzeko aukera ematen dieten gizarte-bizitzako baldintzen batura»⁷⁶ dela. Definizio honek hasierako orientazio baliotsua eskaintzen digu, guztien ona ezin baita baldintza edo erakundeen zerrenda soil batera murriztu. Ez dator bat banakako merituen baturarekin, ezta haien interes partikularren batasunarekin ere; guztiona den on handiagoa da, elkarrekin eraiki, handitu eta babestu bakarrik egin dezakeguna. Esan dezakegu gizarte-ekintzak bere betetasuna lortzen duela on partekatu horretara bideratzen denean, banakoaren ekintza moralak bere betetasuna aurkitzen duen bezala benetako ona aukeratzeari⁷⁷.

61. Zentzu honetan, baieztatu dezakegu «osotasuna bere zatien batura baino handiagoa dela»⁷⁸, eta, hain zuzen ere, horregatik, «banakako interesen batura

⁷⁵ BENEDIKTO XVI.a, *Sacramentum caritatis* aholku-hitz apostolikoa (2007ko otsailaren 22a), 83: AAS 99 (2007) 169.

⁷⁶ VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoralera, 26: AAS 58 (1966) 1046-1047.

⁷⁷ Ik. JUSTITZIA ETA BAKEA AITTA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 164.

⁷⁸ FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 235: AAS 105 (2013) 1115.

hutsak ez duela gizateria osoarentzat mundu hobearen sortzeko gaitasunik»⁷⁹. Ilusio bat da pentsatzea nahikoa dela norberaren aurrerapena bilatzea guztion onari laguntzeko, besteez benetan arduratu gabe. Ikuspegi honek alde batera uzten du guztien onaren berezko eta berariazko balioa; hau «elkarrekotasunareb»⁸⁰ fruitua da, eta horrek pertsonengan hedatzen eta eragiten duen gizarte-ongizate sare bat sortzen du. Guztien ona *plus* bat dam gehigarria, ekintza, ekimen, ahalegin eta erabaki desberdinak batzen dituen elkarrekintzaren eta elkarrekiko eraginaren emaitza. Banakako ondasunak elkartuko balira, ezin litzateke azaldu gehigarri horren existentzia, gainditzen eta aldi berean aberasten dituen.

62. Guztie onaren bilaketa da herri bati bizia ematen diona, ez gizabanakoen batura soil gisa ulertuta, baizik eta errealitate bizi gisa, non pertsonak elkarrekiko lotura eta *res publica* delakoarekiko erantzukizun partekatua aitortzen ikasten duten. Zentzu honetan, pertsona bakoitzak bere herria eraikitzen laguntzen du, «integrazteko eta hori nola egin ikas-teko nahia eskatzen duen prozesu motel eta neketsu baten bidez, azken finean, harmonia anitzeko topaketaren kultura bat garatuz»⁸¹. Guztien onaren

⁷⁹ ID., *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 105: AAS 112 (2020) 1005.

⁸⁰ SAN JOAN PAULO II.a, *Sollicitudo rei socialis* gutun-entziklika (1987ko abenduaren 30a), 38: AAS 80 (1988) 564.

⁸¹ FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 220: AAS 105 (2013) 1110.

alde elkarrekin lan egiteak proiektu partekatu bat izatea esan nahi du. Argi dago pertsona anitzen artean desberdintasun ideologiko eta pragmatiko asko daudela, interes anitzak eta desadostasun maiz, baina horrek ez du esan nahi elkarrizketa-prozesu bat ezinezkoa denik guztiontzako proiektu bat sortzea eta elkarrekin ibiltzea ahalbidetzen duen adostasun-oinarri bat ezartzeko.

63. Estatuaren ardura da gizarte zibilaren kohesioa, batasuna eta antolaketa justua bermatzea, guztion ekarpenaren bidez guztien ona benetan lortu ahal izateko. Zehazki, horrek esan nahi du botere publikoek zeregin delikatua dutela «jokoan dauden interes desberdinak modu justuan harmonizatzeko»⁸², ondasun indibidual eta kolektiboen arteko oreka bilatuz, ahulenak atzean utzi gabe». Politikak epe luze-rako ikuspegia alde batera uzten duenean eta epe laburreko kalkulu-eta edo polarizazio antzuetara murrizten denean, guztien onari buruzko diskurtsoek sinesgarritasuna galtzen dute, eta, aldi berean, desberdintasunak eta gizarte-zatiketak handitzen dira.

64. Honek nazioarteko politikari ere eragiten dio. Herrien arteko distantziak handitzen diren heinean, konfrontazio eta eraso- eta logikek indarra hartzen dute, eta mundu batuago eta senideago baterako bide zailak atzerapauso berri eta mingarriak jasaten

⁸² JUSTIZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 169.

ditu. Testuinguru honetan, gizateria osoarentzako garapen bidezkoago baterako bide partekatu batez hitz egiteak «engainu bat dirudi»⁸³. Baina ezin dugu itxaropena galdu. Denak gonbidatzen ditudan lan-kidetzaren modu eraginkorragoak eta nazioarteko erakundeak aztertzeraz, herrien eta estatuen aniztasun legitimoa ukatu gabe mundu mailako guztien onak babesteko gai direnak. Izan ere, guztien onaren sustapena ezin da inoiz bereizi herrien existitzeko eskubidearekiko, beren identitatea babesteko eta nazioen familiari beren izaera berezia emateko eskubidearekiko errespetutik⁸⁴. Nazio bat ezabatze edo menperatzeko edozein saiakera edo proiektu oso immorala da eta, beraz, onartezina.

Ondasunen helburu unibertsalaren printzipioa

65. «Ongizate komunaren ondorio askoren artean, ondasunen helmuga unibertsalaren printzipioa nabarmentzen da berehalaz»⁸⁵. Printzipio honek, batez ere, gogorarazten digu lurraren ondasunak —lurra, ura, airea eta baliabide naturalak— Jainkoak eman dizkiola gizateria osoari, gaur egun eta etorkizuneko belaunaldietan guztion bizitza mantentzeko, eta pertsona orok duela ondasun horiek erabiltzeko

⁸³ FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 16: AAS 112 (2020) 974.

⁸⁴ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Hitzaldia Nazio Batuen 50. Batzar Nagusian* (1995eko urriaren 5a), 8: *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (1995-10-13) 8.

⁸⁵ JUSTIZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 171.

berezko eskubidea. San Joan Paulo II.ak gogorarazi zuen «Jainkoak lurra eman diola gizateria osoari, bere biztanle guztiak mantentzeko, inor baztertu edo inori abantaila eman gabe»⁸⁶. Ondorioz, «ez dator Jainkoaren egitasmoarekin bat opari hau erabiltzea, bere onurak gutxi batzuen aldeko bakarrik gerta daitezten»⁸⁷. Gaur egun, deituak gaude aitortzera patu unibertsal honek ez dituela ondasun materialak bakarrik aipatzen, baita ondasun immaterial eta kulturalak ere.

66. Jabetza pribaturako eskubide bat badago, bere esanahia eta funtzioa duena, baina beti dago ondasunen helburu unibertsalaren menpe. San Joan Paulo II.aren arabera, menpekotasun hori gizarte-jokabidearen urrezko araua eta «ordena etiko eta sozial osoaren lehen printzipioa»⁸⁸ da. Elizaren tradizioak jabetza ondasunak babesteko eta kudeatzeko bide gisa ikusi du, guztien ona hobeto zerbitza dezaten. «Kristau tradizioak ez baitu inoiz jabetza pribaturako eskubidea absolutu edo urraezin gisa aitortu»⁸⁹, bere funtzio soziala ez da iritzi teologiko soil bat bezala hartu behar, baizik eta Elizaren egiazko doktrina bat, dagoeneko Eskritura

⁸⁶ SAN JOAN PAULO II.a, *Centesimus annus* gutun-entziklika (1991ko maiatzaren 1a), 31: AAS 83 (1991) 831.

⁸⁷ ID., *Homilia Recifeko (Brasil) nekazarientzat ospatutako Mezan* (1980ko uztailearen 7a), 4: AAS 72 (1980) 926.

⁸⁸ ID., *Laborem exercens* gutun-entziklika (1981eko irailaren 14a), 19: AAS 73 (1981) 626.

⁸⁹ FRANTZISKO, *Laudato si'* gutun-entziklika (2015eko maiatzaren 24a), 93: AAS 107 (2015) 884; ik. ID., *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 120: AAS 112 (2020) 1010.

Santuan eta Elizgurasoetan presente dagoena. Horregatik, Frantzisko Aita Santuak gogorarazi zuen elkartasuna bere zentzu osoenean bizitzeak, «pobreei dagokiena itzultzea» ere esan nahi duela⁹⁰.

67. Gaur egun, guztiontzat unibertsalki zuzendutako ondasunen artean, jabetza mota berriak ere sartu behar ditugu: patenteak, algoritmoak, plataforma digitalak, azpiegitura teknologikoak eta datuak. Nazioen aberastasuna gero eta gehiago ezagutzaren eta teknologien mende dagoen testuinguru batean, ondasun horiek gutxi batzuen eskuetan kontzentratzen direnean, truke eta sarbide bide egokirik gabe, desoreka berri bat sortzen da, ondasunen helburu unibertsalaren aurka egiten duena eta sartutakoen eta baztertuen arteko aldea handitzen duena, iraultza digitalean parte har dezaketenen eta baztertuta geratzen direnen artekoa. Gainera, guztiona den Etxearen zaintzak eta pobreekiko eta etorkizuneko belaunaldiekiko dugun erantzukizunak eskatzen dute kreazioko ondasunen erabilera eta teknologiak eskaintzen dituen aukera berriak ingurumena errespetatzeko eta hondakinak eta ustiapen mota berriak saihesteko moduan arautzea.

⁹⁰ ID., *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 189: AAS 105 (2013) 1099.

Subsidiaritate printzipioa

68. Subsidiaritate printzipioa pertsonaren ikuspegi beretik dator, duintasunari eta guztien onari buruzko gure hausnarketa gidatu duena. Emakume eta gizon oro bere bizitzaren protagonista izatera eta gizartea eraikitzen parte hartzera deituta badago, orduan gizarte-antolamenduak ere erantzukizun hori errespetatu eta sustatu behar du. Elizaren doktrina sozialak «subsidiaritate» deitzen dio gizabanakoek, familiek, tokiko elkarteek eta bitarteko erakundeek egin dezaketena goiko agintariek xurgatu behar ez dutela agertzen duen printzipioari. Goi mailako erakundeek beheko mailen askatasuna eta sormena aitortu, babestu eta sustatu behar dituzte, haien ekarpenak koordinatuz, guztei onaren alde modu eraginkorrean lankidetzan ari daitezen⁹¹.

69. Irakaspen sozial modernoaren hasieratik, Leon XIII. arekin hasita, Elizak azpimarratu du ez gizabanakoa ezta familia ere ez direla Estatuak xurgatuak izan behar, baizik eta libreki jokatu behar dutela, ahal den neurrian guztien ona kaltetu gabe⁹². San Joan Paulo II.ak ikuspegi hau hartu eta sakondu zuen, gogoraraziz komunitate politikoa gizarte zibilaren zerbitzura dagoela eta Estatuak guztien ona

⁹¹ Ik. JUSTIZIA ETA BAKEA AITTA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 187.

⁹² Ik. LEON XIII.a, *Rerum novarum* gutun-entziklika (1891ko maiatzaren 15a), 26: ASS 23 (1890-1891) 656.

zaindu behar duela, beharrezkoa denean esku hartuz, baina tarteko organoen eta gizarte-erakundeen erantzukizuna behin betiko ordezkatu gabe⁹³. Subsidiarioritasunak ez du Estatuaren axolagabekeria justifikatzen, baizik eta haren ekintzak gidatzen ditu; esku-hartze publikoa beharrezkoa da, hain zuzen ere, gizarte-eragile guztiek beren eginkizuna zapalduak izan gabe bete dezaten. Komunitate politikoaren ardura da baldintzak sortzea, gizabana-koek, familiek, elkarteek eta tarteko organoek beren bokazio soziala bete dezaten, ordezkatuak izan gabe edo exekutore huts bihurtu gabe⁹⁴.

70. Printzipio honek gizarte-bizitzaren kudeaketa paternalista edo asistentzialista guztiak gainditzea bultzatzen du, erantzukizun partekatuaren estilo bat sustatuz: herritarren ekimena baloratzen duen Estatu bat eta loturak sortzeko eta energiak mobilizatzeko gai den gizarte zibil bat, guztien onaren zerbitzura. Subsidiaritatearen logika bati jarraituz, erabakiak inplikaturako pertsonengandik ahalik eta hurbilen dagoen mailan hartzen dira, komunitate-bizitza baloratuz, jendeak aurrez hartutako erabakien aurrean egon ez dadin, baizik eta erabaki horiek moldatzen parte har dezan. Familiak, elkarteak, tokiko komunitateak, boluntario-erakundeak eta «hirugarren sektorea» deiturikoa aitortzen eta laguntzen direnean, gizarte-bizitza hurbilago dago

⁹³ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Centesimus annus* gutun-entziklika (1991ko maiatzaren 1a), 11: AAS 83 (1991) 806-807.

⁹⁴ Ik. *ibid.*

pertsonengana, zerbitzuak benetako beharrei arreta handiagoa jarriz eskaintzen dira, eta erantzunak sortzaileagoak eta pertsona bakoitzaren duintasuna errespetagarriagoak dira⁹⁵.

71. Subsidiaritate-printzipioa bereziki garrantzitsua da iraultza digitalaren testuinguruan. Kasu honetan, maila gorena ez da Estatuak, baizik eta eguneroko bizitzaren baldintzen gaineko botere faktikoa duen edozein eragile ekonomiko eta teknologiko nagusi. Eskumenak, datuak eta erabakiak hartzeko gaitasuna xurgatzen dituen maila enpresek eta plataformek osatzen dute, eta hauek definitzen dituzte sarbide-baldintzak, ikusgarritasun-arauak, elkarre-ragin-moduak eta baita aukera ekonomikoak ere. Subsidiaritateak eskatzen du prozesu horiek ez direla goitik modu opakatu eta aldebakarrean ezarri behar, baizik eta guztion onaren aldera bideratu behar direla gardentasunaren, erantzukizunaren eta benetako parte-hartze moduen bidez (ikuskapen independenteak, algoritmoen gardentasuna, datuetarako sarbide ekitatiboa eta errekurtsio-mekanismoak)⁹⁶.

72. Testuinguru honetan, estatuei eta nazioz gaindiko erakundeei dei egiten zaie arau justuak eta babes-mekanismo eraginkorrak bermatzera, tokiko komunitateek, bitartekari-erakundeek, eskolek eta

⁹⁵ Ik. *ibid.*, 48: AAS 83 (1991) 852-854.

⁹⁶ Ik. FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 169: AAS 112 (2020) 1028.

unibertsitateek, baita elizako eta elkarteetako errealitateek ere, ahotsa izan dezaten eta pertsonen bizitzan eragina duten erabakiak bereizten lagundu dezaten: lana, zerbitzuetarako sarbidea, datuen kudeaketa eta ingurune digitalak. Fluxu ekonomikoei, plataforma digitalei, datuen kudeaketari eta algoritmoei buruzko erabakietan, prozesuak ezin dira aktore gutxi batzuen esku utzi; aitzitik, beharrezkoa da lankidetzak-formak eraikitzea, komunitate globalaren maila desberdinak errespetatzen dituztenak eta ongizate komunaren erantzule bihurtuz ⁹⁷.

Elkartasun printzipioa

73. Guztien ona eta subsidiariorotasuna kontuan hartu ondoren, elkartasunaren printzipioan zentratu nahi dut. Printzipio hau fedea sortutako pertsonaren ikuspegitik dator; gizaki oro Jainkoaren irudira sortua da eta besteekin, herriekin eta sorkuntzarekin lotzen dituen harreman-sare batean sartzen da. San Paulo VI.ak gogorarazi zigun elkartasunaren, justiziaren eta karitatearen betebeharrak gizabanakoak eta herriak elkarren artean batzen dituen giza eta naturaz gaindiko senidetasunean errota daudela⁹⁸. Senidetasuna ez da sinestunaren barne-nahi bat soilik, erabaki eta bide partekatuetan gorpuztu behar den errealitate sozial eta politiko bat baizik. Elkartasuna, beraz, pertsona bakoitzaren

⁹⁷ Ik. *ibid.*, 168: AAS 112 (2020), 1027-1028.

⁹⁸ Ik. SAN PAULO VI.a, *Populorum progressio* gutun-entziklika (1967ko martxoaren 26a), 17: AAS 59 (1967) 265-266.

patua guztion patuarekin lotuta dagoela aitortzea da; egiaz, «inor ez da bakarrik salbatzen»⁹⁹. Horrela, subsidiariotasunaren eta elkartasunaren arteko lotura estua argi eta garbi agertzen da. Subsidiariotasuna elkartasunarekin batera ez datorrenean, interes partikularren babes hutsa bihurtzen da azkenean; elkartasuna subsidiariotasunean oinarritzen ez denean, erantzukizuna sustatzen ez duen paternalismo bihurtzen da¹⁰⁰. Esparru honek benetako parte-hartzearen erantzukizuna ere adierazten du; Elkartasuna adierazten da pertsona bakoitzak, banaka eta besteekin batera, komunitatearen bizitzan parte hartzen duenean — informatuta egonez, elkarteetan sartuz, bere ahotsa entzunaraziz, erabaki eta aukera publikoetan lagunduz—, benetako erantzukizunak bere gain hartuz, guztien ona erabaki partekatuak har daitezten.

74. Eremu askotan, dagoeneko «praktikako elkartasun» moduko bat bizi dugu; gure bizitzak elkarri lotuta daude, ekonomia eta komunikazio globalek esan nahi dute leku batean gertatzen denak ondorio zabalak dituela, eta sare digitalek mundu osoko pertsonak eta komunitateak denbora errealean lotzen dituzte. Hala ere, harreman-sare hau ez da oraindik elkartasun osoa, erabaki kontziente bihurtzen ez bada. Fedeak errealitate hau dei gisa irakurtzera

⁹⁹ FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 32 eta 54: AAS 112 (2020) 980 eta 988.

¹⁰⁰ Ik. BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 58: AAS 101 (2009) 693-694.

gonbidatzen gaitu; ez gara bizilagunak soilik, baizik eta elkarri emanak gaude, bakoitzak, ahal den neurrian, anai-arreben bizitza eta sufrimenduen erantzukizuna har dezan. Elkartasuna jaiotzen da, hain zuzen ere, gure bizilagunari gertatzen zaionarekiko axolagabe ez geratzea erabakitzen dugunean eta saihestezinak diren loturak —ekonomikoak, kulturalak eta teknologikoak— truke, lankidetzan eta elkarrekiko zaintza bide bihurtzen ditugunean, «komunitate terminoetan pentsatzen eta jokatzeko» ikasiz¹⁰¹.

75. Irakaspen sozialak azpimarratu du elkartasuna printzipio eta bertute bat dela aldi berean. Printzipio gisa, pertsonen, taldeen eta herrien arteko harremanen ordena objektiboa adierazten du, eta elkarrekiko mendekotasunaren kontzientzia aipatzen du, non pertsona bakoitzaren ona besteen onetik datorren. Bertute gisa, berriz, «determinazio irmo eta iraunkorra» eskatzen du¹⁰² guztien onaren alde lan egiteko ahulenei arreta berezia jarritz. Frantzisko Aita Santuak gogorarazi digu elkartasuna «historia egiteko modu bat» dela¹⁰³, herriak eraikitzen dituen, eta ez soilik gizabanakoen masa. Horregatik, bizimodu soil eta partekatuak, berehalako

¹⁰¹ FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 116: AAS 112 (2020) 1009.

¹⁰² SAN JOAN PAULO II.a, *Sollicitudo rei socialis* gutun-entziklika (1987ko abenduaren 30a), 38: AAS 80 (1988) 564.

¹⁰³ FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 116: AAS 112 (2020) 1009.

onurak ukatzeko gaitasuna etorkizunerako espazioak irekitzeko besteentzat, eta ohiturak eta pribilegioak zalantzan jartzeko prestutasuna —kontsumo digitalarekin eta teknologien erabilerarekin lotutakoak barne—, beste batzuei duintasunez bizitzea eragozten dietenean.

76. Pertsonen, komunitateen eta nazioen arteko harreman gero eta estuagoak markatutako mundu batean, elkartasunak dimentsio globala ere hartzen du. Benedikto XVI.ak garapenaren, justiziaren eta etorkizuneko belaunaldiekiko erantzukizunaren arteko lotura azpimarratu zuen, gogoraraziz benetako aurrerapenak belaunaldien arteko elkartasuna¹⁰⁴ eta ingurune naturalarekin lotzen gaituzten loturei arreta eskatzen diela. Gaur egun, erantzukizun hori azpiegitura digital eta informazio-azpiegituretara ere hedatzen da; ingurune naturala bezala, «ekosistema digitala» ere zaindu edo ustiatu, partekatu edo monopolizatu daiteke. Elkartasunak eskatzen du datuei, algoritmoei, plataformei eta adimen artifizialari buruzko erabakiek ez dutela kontuan hartu behar gutxi batzuen berehalako onura bakarrik, baita herri guztiengan eta etorkizuneko belaunaldiengan duten eragina ere.

¹⁰⁴ Ik. BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 48: AAS 101 (2009) 685.

Justizia sozialaren printzipioa

77. Kristau elkartearentzat, justizia soziala Jesusi jarraitzeko eta haren Ebanjelioari leial izateko modu zehatza da. Itun Berrian, Jesusek «Berri Ona behartsuei» iragartzen die (*Lk* 4, 18) eta bere burua xumeekin, gaixoeekin, presoekin eta atzerritarrekin identifikatzen du (ik. *Mt* 25, 31-46). Horrela, justizia senidetasunean jaino eta gauzatzen dela irakasten digu, gure artean txikiengana hurbiltzeko eta haiekin harremanetan jartzeko modua, modu zehatzean, Jainkoarekin eta gure anai-arrebekin dugun harremanaren neurria bihurtzen baita. Justiziak, ordea, ez du soilik pertsonen portaera aipatzen, baita gizarte-bizitzaren egiturak nola sortu eta antolatzen diren ere. Zentzu honetan, Vatikanoko II. Kontzilioak gogorarazten digu erakunde oro gizakiari eta haren duintasunari zerbitzatzeko deia duela¹⁰⁵. Justizia soziala, beraz, ordena sozial, ekonomiko eta politiko baten gaitasunagatik aitoritzen da, guztiei —eta bereziki ahulenei— modu benetan gizatiarragoan bizitzeko aukera ematen diona, inor atzean utzi gabe.

78. Azken aldiko Magisteritzak azpimarratu du justizia sozialak ahulenekin hasten den ikuspegia eskatzen duela. San Joan Paulo II.ak pobreentzako lehenetsuneko aukeraz hitz egin zuen¹⁰⁶, erabaki

¹⁰⁵ Ik. VATIKANOKO II. KONTZ. Ekum., *Gaudium et spes* konstituzio pastoral, 25: AAS 58 (1966) 1045-1046.

¹⁰⁶ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Sollicitudo rei socialis* gutun-entziklika (1987ko abenduaren 30a), 42: AAS 80 (1988) 572-574.

pertsonalak eta sozialak gidatu behar dituen, eta Frantzisko Aita Santuak gero eta bazterketa mota berri gehiago sortzen dituen «bazterkien kultura»¹⁰⁷ salatu zuen. Ikuspegi honetatik, justizia sozialak gizabanakoei eta komunitateei begiratzea eskatzen du, ahulenekin hasita: pobreak, migratzaileak, errefuxiatuak, barne-lekualdatutako pertsonak, indarkeriaren biktimak eta hiri- edo existentzia-periferietan bizi direnak.

79. «Justizia sozialaren» ideiak onartzen laguntzen digu bidegabekeriak ez direla soilik pertsonen erabaki okerretatik sortzen, baita ia automatikoki desberdintasuna sortzen duten egituretatik, mekanismoetatik eta sistema ekonomiko eta kulturaletatik ere. San Joan Paulo II.ak zentzu honetan hitz egin zuen¹⁰⁸ Jainkoaren nahiaren aurka dauden eta bihurtuta pertsonal eta sozialerako ahalegina eskatzen duten bekatua-egiturez. Ikuspegi honetatik, justiziak ez du soilik ondasunen banaketa bidezkoarekin edo egungo bidegabekerien zuzenketarekin zerikusia, baizik eta konponketa-dimentsio bat ere hartzen du. Hautsitako loturak konpondu eta baztertuak birgizarteratzea du helburu, bidegabekeriak eragindako zauriak kontuan hartuta: gerrak, kolonialismoa, arraza- edo genero-diskriminazioa, herri osoen aurkako indarkeria eta esplotazioa. Horrek

¹⁰⁷ FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 53: AAS 105 (2013) 1042.

¹⁰⁸ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Sollicitudo rei socialis* gutun-entziklika (1987ko abenduaren 30a), 36-37: AAS 80 (1988) 561-564.

esan nahi du baztertuak izan direnei duintasuna eta ahotsa itzultzea, memoria kolektiboa sendatzeko prozesuak sustatzea, lege eta praktika diskriminatzaileri aurre egitea eta iraganeko kexen ondorioak oraindik jasaten dituztenei laguntza zehatza ematea.

80. Aro honetan, justizia sozialak teknologia digitalek sortutako inguruneari ere aurre egin behar dio. Sare, plataforma eta adimen artifizial sistemen ugartitzeak informaziora sartzeko, komunikatzeko eta zerbitzuak erabiltzeko modua aldatzen ari da. Justiziak eskatzen du bazterketa eta askatasun-gabetze forma berrien sorrera saihestea: oinarrizko teknologietarako sarbidea ukatuta edo oztopatua duten gizabanako eta komunitateei, zaintza inbaditzaileen menpe dauden komunitateak eta aurreiritziak eta diskriminazioa iraunarazten dituzten algoritmo opakoek kaltetutako gizarte-taldeak. Aro digitaleko gizarte-ordena justua guztiontzat aukera berdinak bermatzen dituen da, ahulenak eta baztertuenak babesten dituen, gorrotoaren eta desinformazioaren aurka egiten duena, eta datuen eta teknologien erabilera gainbegiratze publikoaren menpe jartzen duena, printzipio gidaria ez dela irabazia bakarrik, baita pertsona bakoitzaren duintasuna eta guztien ona ere.

81. Gaur egungo justizia sozialaren proba erabakigarria migratzaileen, errefuxiatuen eta pobrezia-aren, indarkeriaren, klima-aldaketaren eta hondamendi naturalen ondorioz beren etxeetatik alde egitera

behartuta dauden guztien egoera larria da. Gizarte batek haiei ematen dien tratatuak erakusten du justiziaren kontzeptua beldurrak edo senidetasunak gihatzen duen. Frantzisko aita santuak gonbidatu gintuen migratzaileengan konpondu beharreko arazo bat soilik ez aitortzera, baizik eta «mugitzen ari den Jainkoaren Herriaren irudi bizia» aurkitzera¹⁰⁹; duintasuna, baliabideak eta ametsak dituzten pertsonak, errespetuz tratatuak izateko eskubidea dutenak eta haiek hartzen dituzten gizarteetako kide aktibo izateko aukera eskatzen dutenak. Arlo honetako justizia sozialak gutxienez bi konpromiso osagarri dakartza. Alde batetik, alde egitera behartuta daudenen itxaropen-eskubidea babestea esan nahi du, bide seguru eta legalak, harrerera-baldintza duinak eta benetako integrazio-prozesuak bermatzea. Bestetik, ezinbestekoa da norberaren lurraldean bakean eta segurtasunean geratzeko eskubidea sustatzea, migrazioa behartzen duten oinarrizko kausak jorratuz, besteak beste, injustizia ekonomikoekin eta klima-krisiarekin lotutakoak. Eskubide hauek errespetatzen direnean, migrazioa herrien arteko topaketa eta elkar aberasteko aukera izan daiteke.

GIZA GARAPEN INTEGRALA

82. *Populorum progressio* entziklikan San Paulo VI.ak baieztatzen du garapena benetakoa dela «integrala»

¹⁰⁹ FRANTZISKO, *Migratzailearen eta Errefugiatuaren Mundu Egunerako* 110. Mezu (2024ko irailaren 29a): AAS 116 (2024) 735.

bada soilik, hau da, «gizaki guztiak eta gizaki osoa sustatzera» zuzendua¹¹⁰. Hurrengo hamarkadetan, Elizaren doktrina sozialak adierazpen hau hartu eta sakondu du printzipio handiak —duintasuna, guztien ona, ondasunen helmuga unibertsala, subsidiariorotasuna, elkartasuna eta justizia soziala— historian nola aplikatzen diren adierazteko. «Giza garapen integrala» esaten dugunean, pertsonen eta herrien hazkundeak existentziaren dimentsio guztiak hartzen dituen eta etorkizuna datozen belaunaldiei ere irekitzen dien prozesua ulertzen dugu.

83. Garapena, bai gizabanakoentzat bai nazioentzat, zeregina eta eskubidea da aldi berean; gutxieneko baldintzak behar ditu pertsona eta herri bakoitzari bere duintasunaren arabera heltzeko aukera emateko, menpekotasunean mantendu gabe edo beharrezko ondasunetarako sarbidea baztertu gabe. Garapena gizatiarra da pertsonak, ez ondasunen metaketa, bere erdigunean jartzen ditue-nean, eta herriei zein gizabanakoei erreferentzia egiten dienean. Justiziak eskubide sozialak eta herrien eskubideak aitortzea eskatzen du, eta etorkizuneko belaunaldiekiko erantzukizuna barne hartzen du. Beraz, batzuen kontsumoa besteen kontura handitzen duen garapena, edo eskualde

¹¹⁰ SAN PAULO VI.a, *Populorum progressio* gutun-entziklika (1967ko martxoaren 26a), 14: AAS 59 (1967) 264.

osoak menpeko roletara uzten dituen, beren potentziala adieraztea eragotziz, ez da gizatiarra¹¹¹. Garapena integrala da esparru ekonomikora mugatzen ez denean, baizik eta bizi-kalitatea sustatzen duenean bere dimentsio espiritual, kultural, moral eta erlazioaletan, guztiona den Etxea, herrien aniztasuna eta haien bizimoduak errespetatuz¹¹².

84. Giza garapen integralaren ideiak egiaztapen-irizpide erabakigarria aurkitzen du gaur egun ekologia integralean, Elizaren doktrina sozialaren funtsezko dimentsio bihurtu dena. Garapenaren kalitatea, hain zuzen ere, pertsonenganako justizia eta guztiona den Etxearen zaintza batzeko duen gaitasunaren arabera neurtzen da, bereizi gabe, bizi-tza duin baten baldintzak, funtsezko ondasunetarako sarbidea, gizarte-harreman justuak, sorkuntzaren zaintza eta etorkizuneko belaunaldiei arreta emateko baldintzak sustatuz. Beraz, ondorioztatzen da batzuen ongizatea handitzen duena ekosistemak degradatuz, kostuak komunitate ahulenetara eramanez edo gure ondoren etorriko direnen bizi-baldintzak arriskuan jarriz, ez dela benetako aurrerapena.

¹¹¹ Ik. *ibid.*, 17: AAS 59 (1967) 265-266; FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 125-127: AAS 112 (2020) 1012-1013.

¹¹² Ik. SAN PAULO VI.a, *Populorum progressio* gutun-entziklika (1967ko martxoaren 26a), 14: AAS 59 (1967) 264; BENEDIKTO XVI.a, *Hitzaldia Egoitza Santuaren aurrean akreditatutako Gorputz Diplomatikoari* (2007ko urtarilaren 8a): AAS 99 (2007) 73; FRANTZISKO, *Hitzaldia Nekazaritza Garatzeko Nazioarteko Funtseko jatorrizko herrien III. Foroan* (2017ko otsailaren 15a): AAS 109 (2017) 244-245.

85. Horrela ulertuta, giza garapen integrala helmugatzat hartuta interpretatu behar dira gure garaiko eraldaketak, iraultza digitalarenak barne. Berrikuntza teknologikoak —adimen artifiziala barne— ez dira neutralak; parte-hartzea eta justizia handitu ditzakete, edo desberdintasunak, kontrola eta bazterketa handitu. Beraz, galdera erabakigarri batekin aztertu behar dira: benetan laguntzen al dute gizabanakoen eta herrien hazkuntzan gizatasunean eta senidetasunean, guztiona den Etxearen eta etorkizuneko belaunaldien errespetuan? Hemen bihurtzen dira Doktrina sozialaren printzipioak hurrengo kapituluetan jorratuko ditugun arloetan bereizketa egiteko irizpide zehatzak.

ELIZARENTZAKO AZTERKETA BAT

86. Amaitzeko, bereziki kezkatzen nauen puntu bati heldu nahi diot. Doktrina soziala ez da gizarteari zuzendutako mezu bat soilik; kontzientzia-azterketa bat ere bada Elizarentzat, batasun-etxe eta -eskola, kapitulu honetan azaldutako printzipioak bere hormen barruan bizitzera beti deitua. Guztien onak, eliz esparruan, Erreinuaren zerbitzura dagoen misioaren ikuspegi sinodal baten forma hartzen du. Eliza, hain zuzen ere, «sinodalitatearen eta misioaren subjektu komunitario eta historikoa da»¹¹³. Horrek erabakiak nola hartzen diren eta

¹¹³ *Gotzainen Sinodoaren XVI. Obiko Batzar Nagusiaren Bigarren Sesioko Amaierako Dokumentua* (2024ko urriaren 26a) 17.

erantzukizuna nola gauzatzen den arreta jartzea eskatzen du. Sinodoaren *Azken Dokumentuak*, misiolari-eraldaketarako praktika erabakigarrien artean, gardentasunaren, kontuak ematearen eta ebaluazioaren kultura identifikatzen du¹¹⁴.

87. Ikuspegi honetatik, subsidiarioratasuna gobernantzarako eta bizitza pastoralerako irizpide bihurtzen da, fededunen eta bitarteko elizako organoen erantzukizuna aitortuz eta babestuz, karismak eta gaitasunak baloratuz eta ebanjelioaren askatasuna itotzen duen edozein paternalismo saihestuz. Zehazki, bataiatuek erabakiak hartzeko prozesuetan parte hartzea eta misioan duten erantzukizun partekatua, nominalak soilik ez diren benetako parte-hartze organoen bidez bideratzen dira¹¹⁵.

88. Kristau elkartearentzat, elkartasunak Kristoren misterioan du iturria eta Eukaristiak elikatzen du. Fedearen eta sakramentuen batasunetik sortzen da: Bataioak eta Sendotzak Kristorengan batzen gaituzte, gorputz bat eta espiritu bat, bihotz bat eta arima bat izan gaitezen (ik. *Ef* 4, 4; *Eg* 4. 32). Eukaristiak, batasunaren sakramentuak, Kristoren gorputzeko kide izatera bultzatzen gaitu eta partekatzen irakasten digu. Elizan dauden sentikortasun desberdinak, pertsona bakoitza inspiratzen duten

¹¹⁴ Ik. *ibid.*, 11.

¹¹⁵ Ik. *ibid.*, 103-108.

uste sendoak, altxor bat dira, batasunaren ziurtasun-ean ainguratuta jarraitzen badute, jasotako dohain gisa eta egin beharreko zeregin gisa.

89. Elizan justizia bizitzeak esan nahi du elizako harremanak eta egiturak garbitzea, desberdintasunak, argitasun falta eta gehiegikeriak sortzen dituzten distortsioetatik. Zentzu honetan, gehiegikeria espiritual, ekonomiko, instituzional, sexual, botere eta kontzientzia gehiegikerien biktimei entzutea justiziarako bidearen zati bat da, eta horrek kaltea aitor-tzea, konponketa justua ematea eta etorkizuneko gehiegikeriak saihestea barne hartzen ditu. Botere guztia batasun eta misioaren zerbitzura dago. Aginte guztia Jainkoaren Herriaren zerbitzura dago. Diakonia hau ez da soilik sakramentuetan ospatu eta bizitzen den fedean eta estilo sinodal bat hartzean agertzen, baita ondasunen partekatze konkretuan ere. Hasierako Elizaren adibideari jarraituz, elizako baliabideak benetan elkarrenak izatera deituak daude, gure artean behartsurik egon ez dadin (ik. *Eg* 4, 34) eta haien administrazioak pobree-nei Ebanjelioa aldarrikatzeko misioa sostenga dezan. Ministerio-erantzukizunak betetzearen eba-luazio erregularrak sustatu behar dira, ez gizabana-koei buruzko epaiketa gisa, misiora bideratutako prestakuntza eta zuzenketa tresna gisa baizik¹¹⁶. Doktrina sozialaren oinarri hauek elizako bizitzan gorpuzten dira Espiritu Santuaren ekintzara irekita

¹¹⁶ Ik. *ibid.*, 100-101.

gauden neurrian. Horrela, Elizak seinale sinesgarria eskain diezaioke gizarteari: guztion ona elkarrekin bilatzea, erantzukizun partekatuan eta senidetasunean, ez baita utopia bat, benetako aukera bat baizik¹¹⁷.

¹¹⁷ Cf. FRANCISCO , enc. gutuna . *Fratelli tutti* (2020ko urriaren 3a) , 94 : AAS 112 (2020) 1001.

HIRUGARREN KAPITULUA
TEKNIKA ETA NAGUSITASUNA.
GIZAKIAREN HANDITASUNA
AA-REN PROMESEN AURREAN

90. Doktrina soziala argitzen duten oinarriak gogoratu ondoren, garai honetako gure bizimoduari eragiten dioten erronka batzuei erreparatu nahi diet. Orrialde hauekin batera datorren irudi biblikoa eraikuntza batena da: alde batetik, Babelgo dorrea, non elkarren lana gizagabetzen duen nagusitasun-proiektu batek gidatzen duen (ik. *Has* 11, 1-9); bestetik, Jerusalemgo hondakinak, Nehemiasekin batera, zatika berreraikitzen direnak, erantzukizun partekatuko lan gisa (ik. *Ne* 2-6). Gure garaiko proiektu handiari buruz galdetzera deituak gaude: zer ari gara eraikitzen? Garapen teknologikoak hizkuntzak, harremanak, erakundeak eta botere-formak azkar aldatzen dituen bitartean, gu, sinestun gisa, zein proiektutan eta zein estilotan lan egin aukeratu behar dugu eta aukeratu dezakegu, opari gisa eman zaigun gizaki bikaina zaintzeko eta baloratzeko. Hau ez da gure etorkizunari buruzko erabakia, gure orainari buruzkoa baizik, AA eta beste teknologia emergente batzuk gure eguneroko bizitzaren parte baitira dagoeneko.

91. Konbentzituta nago Ebanjelioaren argitan gizarte-harremanak bizitzeko modu espezifikoa ez dela behin betiko finkatzen, baizik eta belaunaldiz belaunaldi kristau-elkarteari ematen zaion zeregina dela. Espiritu Santuaren gidaritzapean, Elizak Hitzak argi dezan uzten dio bere buruari, aldien ezaugarriak irakurtzen ditu eta bide berriak modu sortzailean bilatzen ditu, pertsonen eta herrien arteko harremanak gero eta gehiago bat etor daitezzen Jainkoaren Erreinuaren eskakizunekin¹¹⁸. Horregatik, guztiak animatzen ditut, batez ere fededun laikoak, errealitateak erronka botatzearen beldurrik ez izateko, elkarri entzuteko eta gizarte gizatiarrago eta senideago bat eraikitzeke duten erantzukizuna irmoki hartzera.

PARADIGMA TEKNOKRATIKOA ETA BOTERE DIGITALA

92. *Laudato si'* entziklikan, Frantzisko Aita Santuak mundu globalizatuan paradigma teknokratikoa gero eta errotuago egotea salatu zuen:¹¹⁹ eraginkortasunaren, kontrolaren eta irabaziaren logikak erabaki pertsonalak, sozialak eta ekonomikoak bere kabuz gobernatzea uzteko joera. Horrela, gero eta argiago geratzen da teknologia ez dela tresna hutsa eta, irizpide bihurtzen denean, zerk balio duen eta

¹¹⁸ Ik. JUSTIZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 53.

¹¹⁹ Ik. FRANTZISKO, *Laudato si'* gutun-entziklika (2015eko maiatzaren 24a), 106-109: AAS 107 (2015) 889-891.

zer baztertu daitekeen zehazten duela azkenean, sorkuntza esplotazio-objektu bihurtuz eta pertsonak gero eta sistema eraginkorrago bateko engranaje bihurtuz.

93. Paradigma hau azkar hedatu da azken urteotan, baita AA, zientzia kognitiboa, nanoteknologia, robotika eta bioteknologiaren hedapenaren ondorioz ere. Berez, berrikuntza hauek laguntza handia izan daitezke giza garapen integralerako eta guztionan den Etxearen zaintzarako. Baina, hain zuzen ere, duten botereगतिक, paradigma teknokratikoaren azeleratzaile gisa joka dezakete eta, beraz, esparru espiritual, etiko eta politiko berri bat behar dute. Boteretsuagoa izateak ez du zertan esan nahi hobea denik. Zentzu honetan, Romano Guardiniren hitzak gaurkotasan handikoak dira: «Gizaki modernoak ez dago prestatua boterea zentzuz erabiltzeko»¹²⁰.

94. Gizateria bere lorpenen biktima bihurtzeko arriskua argi eta garbi hauteman zuen San Paulo VI.ak jada, ohartarazi zuenean «aurrerapen zientifiko apartekoenak, lorpen tekniko harrigarrienak, hazkunde ekonomiko izugarrienak, benetako aurrerapen sozial eta moralarekin batera ez bada-toz, azkenean gizateriaren aurka bihurtzen direla»¹²¹. Beraz, aurrerapen teknikoak, berez

¹²⁰ R. GUARDINI, *Aro modernoaren amaiera*, Madril 1963, 111.

¹²¹ SAN PAULO VI.a, *Hitzaldia FAOren 25. urteurrenean* (1970eko azaroaren 16a): AAS 62 (1970) 833.

baliotsua denak, gidatzen duen ikuspegi antropologikoa eta lortu nahi dituen helburuak bereiztea eskatzen du. Garapen teknologikoak heltze etiko eta sozial egokirik gabe aurrera egiten badu, gerta daiteke bitartekoak handitzea gizateria maila berean hazi gabe: «gehiago dugu», baina ez «gara gehiago», eta pertsonak batez ere ematen duen emaitzaren arabera baloratua izateko arriskua du¹²².

95. Hemen alderdi erabakigarri bat aitortu behar da, aipatu dudana: kasu askotan, testuinguru digitalean, plataformen, azpiegituren, datuen eta konputazio-ahalmenaren kontrola ez da estatuen eskumena, baizik eta eragile ekonomiko eta teknologiko handien eskumena, eta hauek, hain zuzen ere, sarbide-baldintzak, ikusgarritasun-arauak eta baita parte hartzeko aukerak ere zehazten dituzte. Halako taimainako boterea esku gutxi batzuetan kontzentratzen denean ilun bihurtzen da eta kontrol publikoa saihesten du, eta garapen desitxuratuaren arriskua handitzen da, mendekotasun, bazterketa, manipulazio eta desberdintasun berriak sortuz.

96. Mundu digitalean botere-kontzentrazio honen aurrean, Doktrina sozialaren oinarriko printzipioak bihurtzen dira eszenatoki berri hau epaitu eta bereizteko irizpide: gizakiaren duintasun besterenezina, guztien ona, ondasunen helmuga

¹²² Ik. FRANTZISKO, *Hitzaldia Kapitalismo Inklusiborako Kontseiluari* (2019ko azaroaren 11): *L'Osservatore Romano* (11/12-11-2019) 8.

unibertsala, subsidiariorotasuna, elkartasuna eta justizia soziala. Printzipio hauek eskatzen digute aztertzea ea azpiegitura eta algoritmo digitalen botereak benetan parte-hartzea eta erantzukizuna sustatzen dituen, ahulenak babesten dituen, aukeretarako sarbide bidezkoa bermatzen duen eta guztien onaren aldera zuzentzen den. Premisa hauek kontuan hartuta, sakonago aztertu dezakegu zer den adimen artifiziala, zer aukera irekitzen dituen eta zer arrisku dakartzan.

ADIMEN ARTIFIZIALA

97. Ez da nire asmoa hemen adimen artifizialaren inguruko tratatu bat eskaintzea, ezta dagoeneko oso zabala den bibliografia bat berrikustea ere; gaur egun ekarpen garrantzitsuak daude, baita eliz esparruan ere, eta horietara jo daiteke¹²³. Pertsonaren nagusitasuna babesten duen bereizketa moral eta sozial baterako funtsezko elementu batzuk gogortzera mugatuko naiz, beti izan dadin giza adimena,

¹²³ Ik. FEDEAREN DOKTRINARAKO DIKASTERIOA – KULTURA ETA HEZKUNTZARAKO DIKASTERIOA, *Antiqua et nova* oharra (2025eko urtarrilaren 14a): AAS 117 (2025), 159-210; FRANTZISKO, *Bakearen Mundu Egunerako 57. Mezu*a (2023ko abenduaren 8a): AAS 116 (2024) 54-64; ID., *Gizarte Komunikazioen Mundu Egunerako 58. Mezu*a (2024ko urtarrilaren 24a): AAS 116 (2024) 261-266; ID., *Hitzaldia adimen artifizialari buruzko G7aren Sesioan. «Tresna liluragarri eta beldurgarria»* (2024ko ekainaren 14a): AAS 116 (2024) 866-875; NAZIOARTEKO BATZORDE TEOLOGIKOA, *Quo vadis, humanitas? Antropologia kristaua pentsatzea gizateriaren etorkizuneko eszenatoki batzuen aurrean* (2026ko otsailaren 9a); ID. *Gizarte Komunikazioen Mundu Egunerako 60. Mezu*a (2026ko urtarrilaren 24a): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (2026ko otsaila) 63-67.

bere kontzientziarekin eta askatasunarekin, berrikuntza teknikoak gidatzen dituen eta haien erabilera eta mugak arduraz ezartzen dituen.

98. Bi kontu hartu behar dira kontuan: lehenik, AARI buruzko edozein adierazpen denbora gutxian zaharkituta geratzeko arriskua dago, sistema hauen garapen-abiadura ikusgarria ikusita. Bigarrenik, denok, diseinatzen dituztenek barne, oso gutxi dakigu nola funtzionatzen duten benetan. Gaur egungo adimen artifizialak «landuagoak» dira «eraikiak» baino: garatzaileek ez dituzte xehetasun guztiak zuzenean diseinatzen, baizik eta AA «hazten» den arkitektura bat sortzen dute. Ondorioz, oinarrizko alderdi zientifikoak —hala nola sistema hauen barne-irudikapenak eta prozesu konputazionalak— ezezagunak dira oraindik. Beraz, konpromiso bikoitz baten premia agerikoa da: alde batetik, ikerketa zientifikoa sakontzea; bestetik, bereizketa moral eta espiritualaren ariketa bat egitea.

99. Ezinezkoa da AAREN definizio bakar eta oso bat ematea. Esan dezakeguna da «adimen» hau giza adimenarekin parekatzearen akatsa saihestu behar dugula. Sistema hauek giza adimenaren funtzio batzuk imitatzen dituzte. Horrela, askotan gainditzen dute abiaduran eta konputazio-ahalmenean, onura zehatzak eskainiz arlo askotan. Eta hala ere, ahalmen hori datuen prozesamenduari lotuta dago soilik: adimen artifizial deiturikoek ez dute bizitzarik bizi, ez dute gorputzik, ez dute poza eta mina

bizi, ez dira harremanen bidez heltzen, ez dakite baretik zer esan nahi duten maitasunak, lanak, adiskidetasunak eta erantzukizunak. Kontzientzia moralik ere ez dute: ez dute epaitzen ongia eta gaizkia, ez dute atzematen egoeren azken esanahia, ezta ondorioen pisua ere. Hizkuntzak, portaerak eta babilioak imitatu ditzakete; enpatia edo ulermena simulatu dezakete, baina ez dakite zer ekoizten duten, gizakiak jakintsu bihurtzen diren helmuga afektibo, erlazional eta espiritualean ez baitaude. Tresna horiek «ikasteko» gai direla aurkezten direnean ere, gizakiengandik desberdin egiten dute. Ez da bizitzak bere burua moldatzen uzten duen eta denboran zehar erabakien, akatsen, barkamenaren eta leialtasunaren bidez hazten den norbaiten esperientzia; baizik eta datuetan eta feedbackean oinarritutako egokitzapen estatistiko bat da, oso eraginkorra izan daitekeena, baina ez duena zertan barne hazkundera esan nahi.

Arreta behar duen laguntza baliotsua

100. Esandakoaren argitan, hobeto uler dezakegu zergatik izan daitekeen AA laguntza baliotsua eta, aldi berean, zuhurtzia eta kontuz ibiltzea eskatzen duen. Azken urteotan, nabarmen hazi da haren erabilera pribatua, eta hainbat sektore hausnartzen ari dira haren hedapen azkarrarekin lotutako aukeren eta arriskuen inguruan. Erabilera pertsonalean, hiru alderdiri eman behar zaie arreta berezia: nahi den emaitza lortzeko erraztasuna, objektibotasunaren

inpresioa eta giza komunikazioaren simulazioa. Jarraibideak, kalkulu konplexuak, multimedia edukiak eta laguntza modu zehatzak lortzeko abiadurak eta sinpletasunak gure bizitza errazten dute, baina gehiegi delegatzera eta erantzun azkarrak bilatzera ere ohitu gaitzakete, norberaren epaia eta sormena ahulduz. Sistema hauen erantzunek eta proposamenek sor dezaketen objektibotasunaren inpresioak arriskuan jartzen du ahaztaraztea diseinatu eta trebatu zituztenen parametro kulturalak islatzen dituztela, beren indargune eta ahulgune guztiekin. Giza komunikazio positiboaren imitazio artifiziale —aholku, enpatia, adiskidetasuna eta maitasuna— atsegina eta baita erabilgarria ere izan daiteke, baina erabiltzailerik ez hain kontzienteentzat engainagarria izan daiteke eta benetako pertsona batekin harremanean egotearen inpresio faltsua eman dezake. Hitzak simulatzen direnean, ez dute harremanik eraikitzen, itxura baizik. Zaintza edo laguntasunaren imitazio artifiziale arriskutsua izan daiteke benetako harreman eta maitasunik gabeko testuinguru batean sartzen denean; orduan arriskua ez da hainbeste pertsona batek beste pertsona batekin hitz egiten ari dela uste izatea, baizik eta beste hori benetan bilatzeko nahia galtzea.

101. Gure gizarteetan AAren erabilerari buruzko ikuspegia zabalduz, ikusten dugu dagoeneko presente dagoela erabakiak hartzeko prozesuetan sektore guztietan eta hainbat mailatan: komuni-

kazioan, kudeaketan eta kontrolean. Eraginkortasunari eta zerbitzu batzuk hobetzeko potentzialari dagokionez abantailak agerikoak dira; hala ere, adopzio azkar eta kritikorik gabeak hainbat arriskuren aurrean jartzen gaitu, hala nola ingurumen- inpaktua gutxieste. Gaur egungo AAren sistemek energia eta ur kantitate handiak behar dituzte, karbono dioxidoaren isurietan nabarmen laguntzen dute eta baliabide asko erabiltzen dituzte. Konplexutasuna gero eta handiagoa den heinean, batez ere hizkuntza-eredu handietan, konputazio-ahalmenaren eta biltegiatze-ahalmenaren beharra ere hazten da, makina, kable, datu-zentro eta energia kontsumitzen duten azpiegituren sare batek lagunduta. Hori dela eta, ezinbestekoa da ingurumenean duen eragina murrizteko eta guztiona den Etxea zaintzeko irtenbide teknologiko jasangarriagoak garatzea¹²⁴.

AAren erantzukizuna, gardentasuna eta gobernantza

102. AAren erabilera ez da inoiz kontu tekniko hutsa: pertsonen bizitzan eragina duten prozesuetan sartzen denean, haien eskubideetan, aukeretan, ospean eta askatasunean eragiten du. Enpleguan, krediturako eta beste zerbitzu batzuetarako sarbidean eta pertsonen ospean eragina duten erabaki

¹²⁴ Ik. FEDEAREN DOKTRINARAKO DIKASTERIOA – KULTURA ETA HEZKUNTZARAKO DIKASTERIOA, *Antiqua et nova* oharra (2025eko urtarri-laren 14a), 96: AAS 117 (2025) 201.

sentikorrek «onginahia, errukia, barkamena eta, batez ere, gizabanakoaren aldaketaren itxaropenarekiko irekitasuna»¹²⁵ ez duten sistema automatizatuen esku uzteko arriskua dute, eta horrek bazterketa modu berriak sor ditzake. Gizakia-
ren aurkako erabilerak egon daitezke, hala nola informazioa manipulatzeko edo pribatutasuna urratzea, baina engainu ez hain ageriko bat ere egon daiteke, AAren sistemek, neutral eta objektibo gisa aurkeztuz, diseinatu eta programatu zituztenen estereotipoak edo posizio ideologikoak islatzen eta indartzen dituztenean.

103. Algoritmo bati, praktikan, merezi duena nor den eta nor ez hautatzeko ahalmena emateak, inork erabakiaren zama eraman gabe, giza potentzialaren mugak birdefinitzeko zeregina esleitzea esan nahi du. Prozesu honetan gutxitzen dena ez da baztertutakoekiko enpatia bakarrik, artifizialki imitatu daitekeena, baita erantzukizun politikoa ere, ahulen bazterketa neutraltasun eta objektibotasun batean ezkututzen baita, eta horren aurka protestatzea ezinezkoa da. Eta horrela, injustizia isilik gauzatzen da, eta onginahia, errukia eta barkamena —ez itxura huts gisa, keinu politiko gisa baizik— zermugatik desagertzen dira.

¹²⁵ FRANTZISKO, *Hitzaldia Kultura eta Hezkuntzarako Dikasterioak antolatutako «Minerva Dialogues» topaketetan* (2023ko martxoaren 27a): AAS 115 (2023) 465.

104. Hortik ondorio single baina premiazko bat dator: ezin dugu AA moralki neutrala denik kontsideratu. Egia esan, artefaktu tekniko orok erabakiak eta lehentasunak ditu berekin: zer neurtzen duen, zer baztertzen duen, zer optimizatzen duen eta nola sailkatzen dituen pertsonak eta egoerak. Sistema bat bizitza batzuk gutxiago merezi dutela tratatuz edo errekurtsorik gabe baztertuz pentsatzen edo erabiltzen bada, ez da soilik «zuzen erabili behar den» tresna bat; dagoeneko pertsonaren besterenezin den duintasunaren aurkako irizpide bat sartzen du. Beraz, bereizketa etikoa ezin da mugatu sistema jakin bat helburu on edo txar baterako erabiltzen ote dugun galdetzera, baizik eta nola diseinatuta dagoen eta gidatzen duten datu eta eruedetan pertsonaren eta gizartearen zer ideia dagoen inskribatuta ere aztertu behar du¹²⁶.

105. Adimen Artifizialak giza duintasuna errespetatzeko eta guztien ona benetan zerbitzatzeko, ezinbestekoa da erantzukizunak argi izatea etapa guztietan: sistemak diseinatu eta programatzen dituztenetik hasi eta sistemak erabiltzen dituztenetaraino eta erabaki zehatzak eskuordetzea erabakitzen dutenetaraino. Hala ere, kasu askotan, emaitza batera eramaten duten barne-prozesuak opakoak izan daitezke, eta horrek zaildu egiten du

¹²⁶ Ik. FEDEAREN DOKTRINARAKO DIKASTERIOA – KULTURA ETA HEZKUNTZARAKO DIKASTERIOA, *Antiqua et nova* oharra (2025eko urtarri-laren 14a), 41: AAS 117 (2025) 178.

erantzukizuna esleitzea eta akatsak zuzentzea. Hemen bihurtzen da funtsezkoa «erantzukizuna» (*accountability*): deitzen duguna: «erabakien erantzule» izan behar dutenak identifikatzeko gaitasuna, erabakiak motibatuzeko, kontrolatzeko eta, beharrezkoa denean, zalantzan jartzeko eta eragiten dituzten kalteak konpontzeko¹²⁷.

106. Zuhurtzia, kontrol zorrotzak eta, batzuetan, baita AAren erabilera moteltzea ere eskatzeak ez du esan nahi aurrerapenaren aurka egotea, baizik eta gizateriarekiko arduraz jokatzeko. Eskari hau are premiazkoagoa da, askotan desoreka dagoelako garapen teknologikoaren abiaduraren eta haren ondorioak gobernatzeko gai diren kontzientzia, arau, kontrol eta erakundeen heltze-erritmoaren artean. Ez da nahikoa etika modu orokorrean aldarrikatzea; esparru juridiko egokiak, gainbegiratze independentea, erabiltzaileen hezkuntza eta bere erantzukizunak saihesten ez dituen politika bat behar dira. Bestela, aldaketa logika teknokratikoak soilik gobernatuko du eta beharrezko eta ezinbestekotzat aurkeztuko da, azken finean datuak, azpiegiturak eta konputazio-ahalmena dituztenek agintzen dituzten arauak ezarriz.

107. Ezin dugu makinaren moralizazioa, hau da, giza balioekin AAren «lerrokatzea» besterik gabe aldarrikatu, beste baldintza bat ezartzeko ausardiarik

¹²⁷ Ik. *ibid.*, 44-45: AAS 117 (2025) 179-180.

izan gabe: erabili behar den kode etikoa eztabaidatzeko aukera, justizia sozial partekatua irizpideen menpe jarri. Bestela, AA kontrolatzen duenak bere ikuspegi moralak ezarriko du, eta hori sistemen azpiegitura ikusezina bihurtuko da. AA moralago bat alferrikakoa litzateke moralitate hori gutxi batzuek erabakitzen badute. Politika aktiboago bat behar dugu, dena azkartzen ari den lekuetan moteltzeko eta komunitateek parte hartzen eta zalantzan jartzen jarrai dezaketen espazioak babesteko gai dena.

108. Izan ere, edozein aurrerapen teknologiko handirekin gertatzen den bezala, AAk baliabide ekonomikoak, espezializazioa eta datuetarako sarbidea dutenen boterea areagotzeko joera du. Guztien onaren eta ondasunen helmuga unibertsalaren argitan, fenomeno honek kezka larriak sortzen ditu: talde txiki eta eragin handikoek informazioa eta kontsumoa moldatu, prozesu demokratikoak eragin eta dinamika ekonomikoak eragin ditzakete beren onurarako, justizia sozialaren eta herrien arteko elkartasunaren aurka eginez. Beraz, ezinbestekoa da AAren erabilera —batez ere ondasun publikoak eta oinarrizko eskubideak dituenen— irizpide argiekin eta kontrol eraginkorrekin batera joatea, parte hartzean eta subsidiarioritasunean oinarrituta. Komunitateak eta bitartekari erakundeak ezin dira beste nonbait hartutako erabakien hartzaile hutsak izatera murriztu, baizik eta bereizmenean eta gainbegiratzeko lagundu ahal izan behar dute. Gainera,

datuen jabetza ezin zaio sektore pribatuari soilik utzi, baizik eta arautu egin behar da. Datuak ekarpen askoren emaitza dira eta ezin dira saldu edo gutxi batzuei utzi. Sormena behar da ondasun komun edo kolektiboetako bat bezala kudeatu ahal izateko, partekatzeke logikan, San Joan Paulo II.ak ondasun kolektiboari buruz iradoki zuen bezala¹²⁸.

109. Doktrina sozialaren oinarriek errealitate berri hau interpretatzen laguntzen digute. Datuak, konputazio-ahalmena eta arautze-ahalmena pertsona gutxi batzuek kontzentratzen dituzten mundu batean, guztien onaz hitz egiteak asimetria epistemiko, ekonomiko eta politiko berri hau agerian uztea esan nahi du, AAreneko monopolio berriak izendatuz. Ondasunen helmuga unibertsalaz hitz egiteak teknologietarako eta prestakuntzarako sarbide unibertsala bermatzeko moduak aurkitzea esan nahi du. Subsidiaritateaz hitz egiteak komunitateek erabakitzeko eta zuzentzeko duten gaitasuna babestea eskatzen du, haien esku-hartzea ezarpen osteko gainbegiratzera utzi gabe, behin estandarrak beste nonbait ezarri ondoren. Elkartasunaz hitz egiteak algoritmo-ereduak elikatzen dituen lan ikusezina, askotan ustiatua, aitortzera behartzen gaitu. Justiziaz hitz egiteak ereduak nork programatu ditzakeen eta nor den programazio horren objektu soil bat definitzen duten botere-geografiak zalantzan jartzea eskatzen du, eta justizia soziala ez

¹²⁸ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Centesimus annus* gutun-entziklika (1991ko maiatzaren 1a), 40: AAS 83 (1991) 843.

dela teknologiak onartu ondoren babestu beharreko helburu bat bakarrik, baizik eta haien diseinuaren hasieratik ezarri behar den baldintza bat dela aitortzea.

110. Azkenik, niretzat oso garrantzitsua den hitz bat erabili nahi nuke: «armagabetu». AA armagabetzeak armagintzaren logikatik ateratzea esan nahi du, gaur egun ez baita soilik militarra, baita ekonomikoa eta kognitiboa ere. Algoritmo eraginkorrenaren eta datu-base handienaren aldeko lasterketa da, gainerako guztien gaineko abantaila geopolitiko edo komertziala sendotzeko. Armagabetzeak botere teknologikoaren eta gobernatzeko eskubidearen arteko baliokidetasun hori haustea esan nahi du. Armagabetzeak ez du esan nahi teknologiari uko egitea, baizik eta gizateria menderatzea eragozte. Monopolioetatik ateratzea esan nahi du, eztabaidagarria, ukagarria eta, beraz, bizigarria bihurtzea, giza kulturen eta bizimoduaren aniztasuna berrezartzea bertan. Gaur egungo zeregina ez da etikoa edo teknikoa bakarrik; ekologikoa da zentzu erradikalenean, guztiona den Etxearen dimentsio berri bati erronka egiten diolako. AA dagoeneko murgilduta gauden ingurunea da eta aurre egin behar diogun boterea. Beraz, ez da nahikoa arautzea; beharrezkoa da armagabetzea eta abegikor egitea.

111. Dei sendoa egiten diet AAren sistemak gartzen dituztenei. Berrikuntza teknologikoa, nolabait,

kreazioaren ekintza jainkotiarrean parte hartzeko modu gizatiarra izan daiteke. Beraz, garatzaileek erantzukizun etiko eta espiritual handia dute, proiektu bakoitzak gizateriaren ikuspegi bat adierazten baitu. Lan artistiko edo literario baten egi-leak adierazten dituen balioak kontuan hartu behar dituen bezala, bere proiektuetan txertatzen dituen balioak ere seriotasunez tratatzera deituak daude: gardentasunez, inplikaturako komunitateekiko erantzukizunez eta landutakoa benetan ona dela ziurtatzeko arretaz.

GALDU EZIN DUGUNA

112. Arduraren eta AAren gobernantzaren gaiak berrikusi ondoren, gure gai nagusira itzuli behar dugu: zer esan nahi duen gizateria babestea. Arriskua ez da soilik teknologia batzuk gaizki erabiltzea, baizik eta murgilduta gauden paradigma teknokratikoak, iraultza digitalak eta AAk anplifikatuta, ikuspegi anti-gizatiar bat justu eta normal bihurtzea; ikuspegi horren arabera, gehiago izatea, ahultasuna murriztea, aurreikusi gabekoa ezabatzea eta dena kontrolatzea da bizitzaren betetasuna. Eraginkortasuna balioaren neurri bihurtzen denean, gizakiak tentazioa dute beren burua optimizatu beharreko proiektu gisa ikusteko, harreman eta batasunera deitutako izaki gisa baino.

113. Egia esan, gizakiaren dimentsio bakar bat absolutizatzea beti da akatsa. Izan ere, ez da gabezia

bakarrik desordena sortzen duena. Neurririk gabe hazten dena pobrezia mota bat ere bihur daiteke. Ekosistema batean, harmonia hausten da espezie bakar bat besteen kontura ugaltzen denean; giza bizitzan, gauza bera gertatzen da gaitasun batek guztiaren neurria izatearen itxura ematen duenean. Horrela, adimenak, absolutizatzen bada, bizitzaren beste dimentsio funtsezko batzuk estaltzen amaitzen du: maitasuna, borondatea, norik bere burua ematea eta harremana. Botere teknikoak, orekatuta ez badago, ez gaitu gaiago egiten; isolatu egiten gaitu eta are gehiago jartzen gaitu menderatze eta bazterketa logikaren aurrean. Ez da, zalantzarik gabe, adimenaren aurka egitea, baizik eta gogoratzea, bere buruari begiratzen dionean, ahaztu egiten duela bizitzari eta gizakiari zerbitzatzeko egina zela.

114. Zibilizazio baten kalitatea ez da bere baliabideen boterearen arabera neurtzen, baizik eta eskaintzen duen zaintzaren arabera, beste pertsona baten aurpegia ezagutzeko duen gaitasunaren arabera, ez funtzio baten arabera soilik. Elkar zaintzeko gaitasuna gure gizatasunaren dimentsio garrantzitsua da. Gaitasun hau esperientziaren bidez ikasi eta fintzen da. Haur bati ipuinak irakurtzea, adineko pertsona bati laguntzea edo espazio bat atsegin bihurtzea familia-ingurune batean gertatzen diren keinuak dira, baina gizarte-mailan zaintzaren garrantzia ikasten eta barneratzen laguntzen digute, eta besteak arreta merezi duten pertsona

gisa aitortzen trebatzen gaituzte. Teknologiak pertsonen arteko elkarrekiko zaintza ere lagun dezake, adibidez, planifikatzen eta antolatzen laguntzen dигuten tresnak eskainiz, gizakiei harremanen subjektu eta erabakiak hartzeko ardura duten pertsona gisa duten askatasuna eta epaia kendu gabe.

Aurrekariak: transhumanismoa eta posthumanismoa

115. Iraultza digitalaren oinarri kulturalak argitara ateratzeko ahaleaginean, aurrerapena giza izaeraren transzendentzia gisa interpretatzen duten zenbait korronterengan jarri nahi nuke arreta orain, transhumanismo eta posthumanismo gisa sailka ditzakegunak. Korronte hauek botere teknologikoaren gune batzuetan bizi den oinarri ideologikoa osatzen dute eta irudimen kolektiboa modu sinplifikatuan kolonizatzen dute, batez ere komunikabideetan eta sare sozialetan, teknologia berriekiko ilusioa eraginez, «gizateria hobetuaren» edo makinekin «hibridatutako gizaki» diren ikuspegi futurista batekin .

116. Transhumanismoak eta posthumanismoak korronte eta sentsibilitate anitz hartzen dituzte barne, eta horrek zaildu egiten du deskribapen bakarra eta zehatza ematea. Hainbat kontzeptu-uhartez osatutako artxipelago batekin konpara daitezke, oinarrizko hipotesi berberak elkartuta: teknologiaren zentraltasuna eta giza baldintzaren mugak gainditzeko ametsa. Oro har, transhumanismoak gizakien hobekuntza aurreikusten du

teknologiaren bidez —biomedikuntza, gorputz-ingeniaritza, gailuak, algoritmoak—, errendimendua eta gaitasunak handitzeko asmoz. Posthumanismoa, batez ere bere bertsio erradikalenagoetan, harago doa: antropozentrismoa kritikatzeko du eta gizakien, makinaren eta ingurumenaren arteko hibridazio mota bat proposatzen du, gizateriak bere burua gainditzen duen atalase bat zeharkatuko duela imajinatuz ere, eboluzio-etapa berri batean sartuz. Hipotesi hauek espekulaziozkoak izaten jarraitzen duten arren, garrantzia hartzen ari dira, irudimen kolektiboa aldatzen baitute eta, ondorioz, erabaki sozial, ekonomiko eta politikoak gidatzen dituztelako¹²⁹.

117. Elizaren doktrina sozialaren argitan, puntu kritikoa ez da teknologiaren erabilera bera, baizik eta azpiko ikuspegia; gizakiak hobetu edo gainditu beharreko material gisa tratatzen badira, errazagoa da onartzea batzuk gutxiago erabilgarriak, gutxiago desiragarriak, gutxiago merezi dutenak direla. Aurrerapenaren izenean, «beharrezko sakrifizioetan» pentsa daiteke, eta ahulena espezicaren ustezko optimizazio baten prezioa ordaintzera behartu. Aipatutako San Paulo VI.aren abisuak ikuspegi sakona izaten jarraitzen du: zientziaren eta teknologiaren konkistak, aurrerapen moral eta sozialetik bereizita, azkenean gizateriaren aurka

¹²⁹ Ik. NAZIOARTEKO BATZORDE TEOLOGIKOA, *Quo vadis, humanitas? Antropologia kristana pentsatzea gizateriaren etorkizuneko eszenatoki batzuen aurrean* (2026ko otsailaren 9a), 63.

bihurtzen dira . Horregatik, bereizketa argi bat egin behar da: gauza bat da teknologiak ikuspegi humano eta erlazional batean integratzea; beste bat da mugak alde batera uzten dituen eta «salbazio» tekniko hutsa agintzen duen irudimen batek gidatzea¹³⁰.

Gizakiaren muga, bibotza, handitasuna

118. Gaur egun, bizitzarekin dugun harremana krisian dagoela dirudi. «Muga» bat adierazten duen guztia —ezgaitasuna, gaixotasuna, zahartzaroa, sufrimendua, ahultasuna— zuzendu beharreko akats gisa interpretatzen da batez ere, gizakiak heltzen diren eta harremanetarako irekitzen diren espazio gisa baino gehiago. Horren ordezt, gogoratu behar dugu gizakiak ez direla loratzen mugak *izan arren* , baizik eta askotan haien *bidez* . Errealitatearen ikuspegi fededunak mundu honetako gauzen «kontingentzia» deitzen duguna ezagutzen laguntzen digu. Alde batetik, giza bizitza markatzen duen sufrimendua ezabatzen saiatu behar den arren, bestetik, gure berezko finitudea aitortzea komeni da, jakinda «erlijio-esperientziak, batez ere kristau-fedeak, gizate-riaren handitasunaren eta mugen arteko antibalentzia hori gehiegi sinplifikatu gabe bizitzea

¹³⁰ Ik. SAN PAULO VI.a, *Hitzaldia FAOren 25. urteurrenean* (1970eko azaroaren 16a): AAS 62 (1970) 833.

proposatzen duela, Jainkoarekiko jatorrizko eta oinarrizko harremanaren argitan interpretatuz»¹³¹.

119. Hain zuzen ere, gure izate mugatuan aurkitzen dute lekua errukiak, besteen beharrekiko benetako kezkak, iluntasunaren eta porrotaren erdian ere eskuzabaltasun harrigarriak, esperientzia espiritualak eta Jainkoaren gurtzak. Hori ikusten dugu gure bizitzan mugak ukigarri bihurtzen diren hainbat unetan: baztertuak garenean, maite dugun baten gaixotasun edo heriotzagatik sufritzen dugunean, ezintasuna bizi dugunean edo akatsak egiten ditugunean. Misteriotsuki, hain zuzen ere, une hauetan aurki dezakegu jakinduria berria, besteen maitasuna senti dezakegu eta Jaunaren presentzia bizi dezakegu.

120. Mugak barne-min gisa agertzen direnean ere, giza jakinduriak irakasten digu ez ukatzen edo ezabatzen, baizik eta barneratzen. Mina erabat ezabatzeke, maitasuna eta desira ere itzaltzea beharrezkoa litzateke azken batean. Maitatzen eta desiratzen dutenek ezin dituzte probak eta sufri-mendua saihestu, eta horrela, urteetan zehar, orbainen antzera grabatuta geratzen diren ikasgaiak gordetzen ditugu barruan, askatasunaren eta atzerapausoen, ametsen eta etsipenen bidezko bidaiaren oroitzapena. Elementu hauen arteko elkarrekintzaren bidez bakarrik gauzatzen dira

¹³¹ NAZIOARTEKO BATZORDE TEOLOGIKOA, *Quo vadis, humanitas? Antropologia kristaua pentsatzea gizateriaren etorkizuneko eszenatoki batzuen aurrean* (2026ko otsailaren 9a), 3.

barne-mirari horiek bihotzean, gure gizatasunaren zapore gozoena dastatzeko aukera emanez¹³². Abentura dramatiko eta bikain honi uko egitea, us-tezko muga guztien gainditze baten izenean, edozer izan liteke, baina ez luke esan nahi gizaki izatea.

121. Gure izaki-mugen ustelkeria moralak —gizakiaren bihotza hain argi astintzen duen gaitzak— gizartea eta bizitza hondatzen ditu, gizagabekeriaren muturrera iritsiz. Eta hala ere, muga mingarri honek ere onerako irekidurak uzten ditu. Gizakiak deshumanizatu eta tragediak eragiten dituztenean ere, argi txiki batek distirutzen jarraitzen du gizate-riaren barruan eta Jainkoaren graziarekin berriro pizteko gai da, bihotz-berritze eta adiskidetzearen bideetan ibiliz. Viktor Franklek esan zuen, izugarrikeria uneetan hain zuzen, «gizakia bere forma pu-ruenean ezagutu dugula: gizakia Auschwitzeko gas ganberak asmatzeko gai dena da, baina burua altxa-tuta eta Jaunaren Otoitza edo Shema Israel ahoan zuela ganbera berberetara sartu zena ere bai»¹³³.

122. Mugatua izateak, egiaz onartzen denean, ez du gizakia pobretzen, baizik eta Jainkoaren eta bestea-

¹³² «Bihotzari balioa kendu bazaio, bihotzetik hitz egitea, bihotzez jokatzea, heltzea eta bihotza zaintzea zer den ere devaluatzen da. Bihotzaren berezitasuna antzematen ez denean, adimen hutsak eman ezin dituen erantzunak galtzen ditugu, besteekiko topaketa galtzen dugu, poesia galtzen dugu. Eta historia eta gure istorioak galtzen ditugu, benetako abentura pertsonala bihotzetik eraikitzen dena baita. Bizitzaren amaieran horrek besterik ez du kontatuko»: FRANTZISKO, *Dilexit nos* gutun-entziklika (2024ko urriaren 24a), 11: AAS 116 (2024) 1372.

¹³³ V. FRANKL, *Gizakia zentzuaren bila*, Bartzelona 1991, 74.

ren aurpegia ezagutzeko aukera ematen dio. Gainera, hain zuzen ere mugak bizi dituelako —ahultasuna, mina, porrota—, bere eta besteen duintasuna urraezin gisa aitortzeko. Eta mugen esperientzian bertan, gai izaten jarraitzen du bera baino handiagoa den senidetasun bat susmatzeko eta zuzengabekeria eskandalu gisa aitortzeko. Kulturak eta arteak, benetakoak direnean, txinparta hori zaintzen dute, gaizkiaren normalizazioa eragotziz. Horrela, lan batzuek ia balio profetikoa hartu dute: Beethovenen *Bederatzigarren Sinfonia* batasunerako nahi gisa; *Gernika* deshumanizazioaren salaketa gisa; *Schindlerren zerrenda* iragana ahanzturara ez uzteko gonbidapen gisa.

123. Historia ez da gure ekintza bortitzen katalogo gisa bakarrik aurkezten, baizik eta gizakiek elkarbizitza babesteko gai diren erakundeak nola sortu badakiten frogatzen gisa ere. Azken bi mendeetan, hainbat gertaera enblematikotan ikusten dugu hori: Gurutze Gorriaren Nazioarteko Batzordearen jaiotza (1863), zeinaren neutraltasun operatiboak guztientzako arreta errukitsua bermatzen duen; esklabotza abolitzera eramanean zuten prozesu luzea, zeina ez zen aldaketa juridiko hutsa izan, baizik eta kontzientziaren eraldaketa bat; Nazio Batuen Erakundearen sorrera (1945) eta *Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala* (1948), zeinak hizkuntza komun bat ezarri zuen duintasuna unibertsala dela adierazteko, gutxienez ideal partekatu gisa; eta *Errefuxiatuen*

Hitzarmena (1951), zeinak jazarpen eta mehatxueta-
tik ihesi doazen pertsonak babesteko betebeharra
aitortzen duen. Adibide hauetan, ongiaren nahia
konkretuki itzultzen da forma publikoetan
—arauak, erakundeak, praktikak—, indarra mu-
gatzeko eta ahulena defendatzeko gai direneta.
Baina horietatik ezer ez da sortu erresistentzia, in-
teres txiki eta inertzia kulturekin topo egin gabe.
Garaipen moralek ia beti bidaia luze eta neketsu ba-
ten marka daramate, atzerapausoz betea ere bai;
kontuan hartu bake-prozesu etenak edo inguru-
men-konpromisoen betetze motela. Hala ere, emai-
tza horien hauskortasuna da, hain zuzen ere,
emaitza horiek abiarazten eta mantentzen dituzte-
nen erantzukizuna zein preziatua den erakusten
duena.

124. Gertaera batzuek erakusten digute historia
alda daitekeela gutxienez gizon edo emakume batek
guztien duintasuna benetan serio hartzen duenean:
Amerikar Estatu Batuetako eskubide zibilen mugimendua,
Martin Luther King Jr.-en lekukotzarekin
lotuta, edo Hegoafrikako *apartheidaren* amaiera Nel-
son Mandela askatu eta etorkizuna gorrotoaren es-
kuetan ez uzteko erabakiaren ondoren. Hainbat
testuingurutan, emakume ausart eta eskuzabalak
ere nabarmendu dira, hala nola Laura Montoya san-
tua, Kalkutako Teresa santua, Dorothy Day, Maria
Skłodowska-Curie, Maria Montessori, Elisabeth

Elliot, Wangari Maathai , Benazir Bhutto eta kontinente guztietako beste hainbeste, beren ahaleginarekin historia gizatiarragoa egiten lagundu dutenak.

125. Ezaugarri publiko hauen ondoan, sare diskretuago baina funtsezkoago bat dago: leku pobre eta arriskutsuak aukeratzen dituzten erlijioso eta erlijiosen elkarteak; senidetasunaren eta justiziaren martiriak, hala nola San Maximiliano Maria Kolbe, San Oskar Romero eta Henrike Angelelli dohatsua, Ebanjelioaren itxaropena eta gizateriaren duintasuna baldintza gogor eta askotan gizagabeetan gauzatu duten lekukoekin batera, hala nola François-Xavier Nguyễn Văn Thuân agurgarria. Eta, batez ere, isilean sendatzen, hezten, laguntzen eta kontsolatzen duten «eguneroko martiriak», hala nola gurasoak, erizainak, medikuak, boluntarioak eta adinekoak edo baztertuak zaintzen dituztenak. Haien lekukotasunak erakusten du ongiak ez duela automatikoki aurrera egiten, baizik eta iraunkortasuna, memoria eta atzerapausoen ondoren ere berriro hasteko aukera ematen duen aldaketa behar dituela.

126. Hain zuzen ere, erakunde justuen, lekukotasun sinesgarriaren eta eguneroko fideltasunaren bat-egite horrek mantentzen du itxaropena bizirik eta norabide batera seinalatzen du: aurrerapen teknologikoa sustatzea giza bihotza gutxitu gabe. Horregatik, gizateria —bikaina eta zauritua— ezin da ordezkatu edo gainditu; aurrerapen teknologikoa

bereganatu dezake sufrimendua arintzeko eta aukera berriak irekitzeko, baldin eta bere burua den hori izanarazten duena ukatzen ez badu: harremanetarako eta maitasunerako gaitasuna. Puntu honetan, galdera erabakigarri bat sortzen da: benetako «gizatiarra baino gehiago» den bat baldin badago, non aurkitzen da? Kristau fedea erantzuten du jainkotze teknologikotik ez datorren betetasun batera seinalatuz, baizik eta Kristogan jasotako Jainkoaren graziak sortzen duen horretatik.

BENETAKO «GIZATIARRA BAINO GEHIAGO»:
GRAZIA ETA KRISTAU HUMANISMOA

127. «Gizatiarra baino gehiago» esamoldea ez dagokio promesa teknikoen hizkuntzari soilik. Mendetan zehar, kristau tradizioak baieztatu du gizakiak ez daudela beren izaeraren mugen barruan giltzatuta, baizik eta beren burua gainditzera deituta daudela; ez errealitatetik ihes egitera edo mugak mespretxatzera, maitasunean betetzera baizik. Fedea Jainkoaren dohainetik sortzen den «harago» bat aitortzen du. Eraldaketa hau Espiritu Santuaren lana da. Aquinoko San Tomasek irakatsi zuen bezala, goratze eta eraldaketa prozesu honek «giza naturaren gaitasuna gainditzen du»¹³⁴, gure izaeraren eta Jainkoaren bizitzaren artean distantzia infinitua

¹³⁴ AQUINOKO SAN TOMAS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 112, a. 1, co.; q. 114, a. 5, co.: ed. Leonina, VII, Erroma 1892, 323 eta 349.

baitago¹³⁵. Hala ere, posible da bizitza itzaliezin horren bihotzean murgilduak izatea, mundu honen mugen barruan ibiltzen garen bitartean ere. Eta bide hau posible egiten duena bere burua ematen duen Infinitua baino ezin da izan: Jainkoa bera da desproporzioa «infinitua»¹³⁶ gainditzen duena. Horrela gertatzen da gizateriaren birsorkuntza: «Beraz, Kristorena dena sorkari berri da; zaharrarenak egin du, berria sortu da». (2 Ko 5, 17).

128. Jainkoaren graziaren bidez geure burua gainditzeko aukera hau onartzen dugunean, ez dugu geure burua ukatzen, ezta gizatasun gutxiagokoak bihurtzen ere. Aitzitik, Frantzisko aita santuak azaldu zuen bezala, «guztiz gizatiar bihurtzen gara gizakiak baino gehiago garenean, Jainkoari geure buruaren haratago eramaten uzten diogunean gure benetako izatera iristeko»¹³⁷. Hemen datza amets prometeikoekiko erabateko aldea: gizateria salbatzen duena ez da autosufizientzia hobetua, baizik eta askatzen duen harreman bat, eraldatzen duen batasun bat. Horren aurrean, dagoeneko existitzen dena sailkatzen eta optimizatzen duen teknologia, nahi gabe, aldaketarako eta hazkunderako oztopo izan daiteke. Algoritmo batentzat, errorea zuzendu beharreko zerbait da; pertsona batentzat, aldaketa

¹³⁵ Ik. *ibid.*, q. 114, a. 1, co.: ed. Leonina, VII, 344.

¹³⁶ Ik. ID., *Super Boetium De Trinitate*, q. 1, a. 2, ad 3: ed. Leonina, I, Erroma 1992, 96; *Summa Theologiae*, I, q. 7, a. 1, ad 3: ed. Leonina, IV, Erroma 1888, 72..

¹³⁷ FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 8: AAS 105 (2013) 1022.

sakon baten hasiera izan daiteke. Pertsona baten etorkizuna ez da neurgarria, baizik eta bere askatasunari —agortezin den jainkozko graziak goratua— eta lantzen dituen harremanei eman behar zaie.

BI HIRI ETA BI MAITASUN

129. Humanismo kristauak ez ditu zientzia eta teknika baztertzen, baizik eta esker onez eta errealismoz hartzen ditu, eta «oinak lurrean dituztela» bokazio altuago baten barruan kokatzen ditu. Gizakiaren adimen sortzailea sufrimendua arindu eta aukera berriak ireki ditzakeen dohaina da, baina guztien onaren, justiziaren eta ahulenen eta sorkuntzaren zaintzaren aldera ordenatuta egon behar du. Zentzu honetan, benetako aukera ez dago ilusioaren eta beldurraren artean, eraikitzeko bi moduren artean baizik: gizabanakoei eta elkarteei zerbitzatzeko dien aurrerapena, edo boterearen logikari men egiten dien aurrerapena. Azken finean, galdera erabakigarria San Joan Paulo II.ak planteatutakoa da: AA-k «lurreko giza bizitza, bere alderdi guztietan, gizatiarragoa egiten al du? gizakiarentzat duinagoa egiten al du?»¹³⁸. Erantzuna «bai» bada, orduan aukera baliotsua ikus dezakegu arduraz erabiltzeko, berreraikuntza partekatu eta pazientziatsuen bidean, Nehemiasen liburuan kontatzen den

¹³⁸ SAN JOAN PAULO II.a, *Redemptor hominis* gutun-entziklika (1979ko martxoaren 4a), 15: AAS 71 (1979) 286-287.

Jerusalemen berpizkundearen eredia jarraituz. Bestalde, bihotza ihartu eta loturak hausten diren bitartean boterea hazten bada, orduan Babelen bertsio berri baten aurrean gaude: eraikuntza handinahia, baina deshumanizatzailea.

130. Aurrerapenerako bide alternatibo hau eta bera nola interpretatzen eta bizitzen dugun zalantzan jartzeak, azken finean gure bihotzak aztertzea esan nahi du. Izan ere, harremani, lanari eta erakundeei buruz pentsatzeko eta egituratzeko dugun moduak gure oinarrizko balioak agerian uzten ditu eta, azken finean, gure bihotzean dugunetik dator. Maitasun horrek gidatzen gaitu: benetan maite dugunak, gizabanako gisa eta gizarte gisa, gure bizitzak eta ekintzak zuzentzen ditu. San Agustinek giza historia bi maitasunen arteko gudu-zelai gisa deskribatzen du, eta horrek mundua bizitzeko eta elkarrekin bizitzeko bi modu sortu ditu, bi «hiri»: alde batetik, Jainkoaren eta hurkoaren maitasuna; bestetik, norbere buruaren maitasuna bakarrik. «Bi maitasunek bi hiri sortu dituzte: norbere buruaren maitasuna, Jainkoaren mespretxuraino, lurreko hiria; eta Jainkoaren maitasuna, norbere buruaren mespretxuraino, zeruko hiria»¹³⁹. Gizakiaren historia osoan bezala, bi maitasun hauek ere gaur egun gure bihotzetan nagusitasuna lortzeko borrokan ari dira. AAren aroa ez da arau honen salbuespena: Babel

¹³⁹ SAN AGUSTIN, *Jainkoaren Hiria*, XIV, 28: CCSL 48, Turnhout 1955, 451.

edo Jerusalemen eraikuntza gutako bakoitzaren
baitan hasten da.

LAUGARREN KAPITULUA

ERALDAKETAN GIZATERIA BABESTEIA.
EGIA, LANA, ASKATASUNA

131. Eraldaketa teknologikoaren erronka kokatzen den paisaia azaldu ondoren, batez ere AArekin eta korrante transhumanista eta posthumanistarekin lotutakoa, ezin gara analisi orokor soiletara mugatu. Hizkuntzak eta tresnak aldatzen direnean, eguneroko keinuak eta harreman sozialak ere aldatzen dira. Horregatik, beharrezkoa da eraldaketa horiek ondorio oso zehatzak, batzuetan dramatikoak, dituzten zenbait arlotan arreta jartzea. Elizaren doktrina sozialaren oinarrien argitan, eraldaketa digitalak egia guztien ondasun gisa berraurkitzera, lanaren duintasuna babestera eta mendekotasun eta merkantilizazio mota guztien aurrean askatasuna babestera deitzen gaitu.

EGIA, GUZTIEN ONDASUN GISA

Egia eta demokrazia

132. Plataforma digitalen eta AAren sistemen erabilera aldaketa sakonak bizkortzen ari da komunikazio publiko eta politikoa. Eztabaida eta parte-hartzea sustatu ditzaketan tresnak askotan era-

biltzen dira narratiba lerratuak eraikitzeko eta egia-
ren eta gezurraren arteko lerroak lausotzeko, da-
tuak eta iritziak nahastuz. Desinformazioa ez zen
AArekin sortu, baina orain biderkatzaile indartsua
aurkitzen du bertan. Edukia, irudiak eta bideoak
manipulatzeko gaitasunak herritarrak ikuspegi
lerratu edo engainagarrien aurrean jartzen ditu.
Arazoak dimentsio kulturala eta morala eragiten du,
komunikazio publikoaren kalitatea zuzenean gi-
zarte-konfiantzan oinarritzen baita eta eragina
baitu. Egiazko informazioa, hain zuzen ere, ez da
sortzen kontrol zentralizatu edo automatizatutik.
Diskurtso publikoan, gertaeren egia dimentsio
arrazionala du, egiaztapena, iturrien gurutzaketa eta
argudio-erantzukizuna eskatzen baitu; baina are er-
lazionalagoa da: konfiantza-loturen eta praktika
partekatuen bidez eraikitzen da, besteekin eta mun-
duarekin elkarrizketa zintzo batean. Gertaeren egia-
ren bilaketa partekatuak bakarrik, guztiona den
ondasun gisa hartuta, jar ditzake komunikazio bi-
dezkoaren oinarriak.

133. Baliabide tekniko eta ekonomiko indartsuak
dituztenek —eta, horiekin batera, esku hartzeko
giza baliabide ugari— gaitasun handia dute aldaketa
kulturalak eragiteko eta, azken finean, jende kopuru
esanguratsua konbentzitzeko gizakiei, munduari,
existentziaren zentzuari, familiari eta baita Jainkoari
buruzko egiaren inguruan. Egiarik gabeko botere
hutsa da hau, sotilki edo agerian besteek egiazko-
tzat jotzea nahi duena ezartzen duena. Horren

guztiaren atzean erro gaixo bat dago, antzemateko zaila: «gizaki modernoak bere buruaren, bere bizitzaren eta gizartearen egile bakarra denaren uste okerra baitu. Uste hori bere baitako itxikeria berekoiaren fruitua da»¹⁴⁰. Horregatik, uste du errealitatea eraiki dezakeela eta bere helburuei hobekien egokitzen zaiena baliozkoa dela. San Joan Paulo II.ak «egiaren inguruko krisiaren» ondorioei buruz hausnartu zuen, baieztatuz, «ongiari buruzko egia unibertsal baten ideia alde batera uztearekin batera, giza arrazoimenak ezagutu dezakeena, kontzientziaren kontzepzioa bera ere aldatu egin da, ezinbestean»¹⁴¹. Horrela, aurretik datozen eta kontzientziak onartu behar dituen egia unibertsalki baliodunen aitortza gutxitzen da. Horrek Frantzisko Aita Santuaren galdera errealista eragin zuen: «Zer da legea, hausnarketa eta jakinduriaren bidaia luze baten ondoren gizaki oro sakratua eta urraezina dela konbentzitura egotea baino?», eta erantsi zuen: «Gizarte batek etorkizuna izan dezan, giza duintasunaren egiarekiko errespetu sakona bereganatu behar du, eta horri men egiten baitiogu. Orduan, norbait hiltzea ez da saihestuko gizartemespretxua eta legearen pisua saihesteko soilik, baizik eta konbikzioz. Egia besterenezin bat da, arrazoiz aitortzen eta kontzientziaz onartzen duguna. Gizarte bat noblea eta errespetagarria da, halaber,

¹⁴⁰ BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 34: AAS 101 (2009) 668-669.

¹⁴¹ SAN JOAN PAULO II.a, *Veritatis splendor* gutun-entziklika (1993ko abuztuaren 6a), 32: AAS 85 (1993) 1159.

egiaren bilaketa lantzen duelako eta oinarrizko egiari atxikitzen zaiolako»¹⁴².

134. Egiaren bilaketa demokraziaren funtsezko elementua da, eta bera ere guztion onean parte hartzeko tresna da. Egia zer den galderak garrantzia galtzen duenean eta erabilgarria edo eraginkorra dirudienarekin konformatzen den pragmatismo bat nagusitzen denean, bizitza demokratikoa ahuldu egiten da. Izan ere, demokrazia ez dago arau eta prozeduretan soilik oinarrituta, baizik eta, batez ere, gertakarietikiko harreman leial batean eta giza-banakoen eta gizarte osoaren onerako benetako orientazioan. Egiarekiko interesik ezak totalitarismoa eramaten du poliki-poliki baina etengabe, eta horretarako, Hannah Arendt filosofoak idatzi zuen bezala, subjektu idealak ez dira hainbeste ideologikoki konbentzitura daudenak, baizik eta «gertaeren eta fikzioaren (hau da, esperientziaren errealitatea) eta egia eta gezurraren (hau da, pentsamenduaren arauak) arteko bereizketarik ez duten pertsonak»¹⁴³.

Komunikazioa eta irudimen kolektiboa

135. Testuinguru honetan, garrantzitsua da gogoratzeari komunikazioa «ez dela soilik informazioa

¹⁴² FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 207: AAS 112 (2020) 1043.

¹⁴³ H. ARENDT, *Totalitarismoaren jatorriak*, Madril 2014, 634.

transmititzea, baita kultura bat sortzea ere».¹⁴⁴ In-
gurune digitaletan zirkulatzen duten edukiek era-
gina dute pertsonen mundua nola hautematen
dutenean, eta irudiak eta narrazioak sartzen ditu
kontzientzia kolektiboan, eta horiek moldatzen
dituzte eguneroko erabakietan eragina dutenak. «Ez
da mundu paralelo edo guztiz birtuala»¹⁴⁵, Interne-
ten sortzen dena pertsonen bizitzaren parte bihur-
tzen baita, batez ere gazteenen bizitzaren parte.

136. Horregatik, plataforma digitalak eta komu-
nikabideak kontrolatzen dituztenek gaitasun handia
dute irudimen kolektiboan eragiteko eta errealita-
tearen ikuspegi jakin bat desiragarri gisa aurkez-
teko. Botere hori etengabe gidatu behar dute
egiaren bilaketak eta giza duintasunaren errespe-
tuak, sarean sortutako kultura gehiegizko dis-
trakzio, homogeneizazio eta nagusitasun tresna
bihur ez dadin, baizik eta barne askatasuna eta
pentsamendu kritikoa loratu daitezkeen espazio
baizik.

Komunikazioaren ekologia baterantz

137. Gure lehen lana ez da komunikabideak de-
abrutzea ezta idolatrizatzea ere, baizik eta puntu
finko batetik kudeatzea: egia guztion ondasuna da
eta ez boterea edo ikusgarritasuna dutenen jabetza.

¹⁴⁴ *Hedabideetako ordezkari hitzaldia* (2025eko maiatzaren 12a): AAS 117 (2025) 682.

¹⁴⁵ BENEDIKTO XVI.a, *Gizarte Komunikazioen Mundu Egunerako 47. Mezua* (2013ko urtarrilaren 24a): AAS 105 (2013) 183.

Horregatik, beharrezkoa da komunikazioaren ekologia bat sustatzea: politika publikoen arloan, horrek esan nahi du edukiak hautatzeko eta zabaltzeko irizpideak gardenagoak egiten dituzten eta datu pertsonalak babesten dituzten arauak ezartzea; gizarte eta kultura arloan, bitartekari erakundeak, kazetaritza serioa eta eztabaida espazioak indartzea dakar, non argudioak eta egiaztapenak berehalako erreakzioaren gainera lehenesten diren; eskolen eta familien arloan, hezkuntza-kontzientzia berri baten eta tresna digitalen, adimen artifizialaren eta erosketa- eta inbertsio-plataformen erabilera zuzen eta kritikoan trebatzearen beharra gero eta handiagoa da; unibertsitateen arloan, ezagutza integratzearen erronka handia, ezagutza-arlo desberdinak konplexutasuna interpretatzeko konektatu eta batzeko gaitasunean trebatzea, eta datuak egiaztatzeako teknikan trebatzea.

138. Kristau elkarteek komunikazio gardenaren eta gertaeren bilaketa zintzoaren aldeko konpromisoa hartu behar dute. Zoritxarrez, ez da beti horrela izan. Lotsaz ikusi ditugu egia mingarrien aurkikuntza nekagarriak, baita Elizako kideei eta elizako errealitateei buruzkoak ere. Bereziki, egiarekin konprometitutako kazetari batzuek funtsezko zeregina izan dute injustiziak eta gehiegikeriak agerian uzteko. Haiei errepikatu nahi dizkiet Frantzisko aita santuak Vatikanoko kazetariei zuzendutako hitzak: «Eskerrak ematen dizkizuet, halaber, Elizan

funtzionatzen ez duenari buruz agerian uzten du-
zuenagatik, gauzak alfonbra azpian ez ezkututzen
laguntzeagatik eta abusuaren biktimei eman die-
zuen ahotsagatik»¹⁴⁶. Hala ere, zaintza eta gardenta-
suna, lehenik eta behin, Elizaren beraren
erantzukizun larria dira, eta ez diegu itxaron behar
besteei geure buruari buruzko egia deserosoei aurre
egitera behartzeko.

Aro digitalerako hezkuntza-itun bat

139. Egia askotan interesen eta komunikazio-estra-
tegien menpe dagoen garaiotan, hezkuntzaren
munduak garrantzi handia hartzen du. Hala ere,
eraldaketa teknologiko azkarrek agerian uzten dute
zein gutxi prestatuta gauden hezkuntza-arloan. Ko-
munikabide digitalen nonahikotasunak berehala-
kotasunaren eta gehiegizko estimulazioaren kultura
sustatzen du, eta horrek nekea, asperdura eta egia
bilatzeko behar den ahaleginarekiko gogorik eza
pizten ditu.

140. Hezkuntza-prozesuek, berriz, heltzeko den-
bora behar dute, itxuraren gainetik errealitatearekin
aurre egitea eta pazientziatzko ikuspegia. Oinarrizko
gaia da hau, teknologia bakoitzak bere erabiltzaileak
hezten baitituzte. Beraz, AAren erabileran hezteak
esan nahi du pertsonak noiz eta zergatik *ez* erabili
erabakitzeko heztea. Erantzun edo laburpen bat

¹⁴⁶ FRANTZISKO, *Hitzaldia Philip Pullella jannari eta Valentina Alazraki an-
drearari Piotar Ordenaren intsignia emateko ekitaldian* (2021eko azaroaren 13a):
L'Osservatore Romano (2021-11-13) 12.

lortzeko abiadurak eta erraztasunak galderak egiteko gogoia itzaltzeko arriskua dakar, eta horrek denborarekin bakarrik ematen ditu fruituak. Platonek idatzi zuen bezala, gauza sakonenak eta garrantzitsuenak denbora eta ahalegin handiaren ondoren ikasten dira, besteekin eztabaidan arituz kontzeptuak eta esperientziak elkarrekin «igurtziz» suharria balira bezala, ulermenaren txinparta gure baitan piztu arte¹⁴⁷. AA gabe moldatzen ikasi behar dugu eta gure gazteak makina perfektuaren promesatik babestu behar ditugu, giza pentsamendua alferrikakoa den itxura ematen duen sedukzio sotil horretatik, hain zuzen ere behar gehien denean.

141 . Azken urteotan, literatura psikologiko eta psikiatrikoak gero eta gehiago dokumentatu du nola gailu digitalen eta sare sozialen eraginpean egoteak, garaizegi eta gainbegiratu gabe, negatiboki eragin dezakeen loan, arretan, erregulazio emozionalean eta harremanetan, batez ere adin zaurgarrietan, batzuetan ondorio dramatikoekin. Horri eranstean zaio sentikortasunak mintzen dituzten eszena bortitz edo krudeletarako sarbide erraza; eduki pornografiko eta hipersexualizatua; gorputza eta emozioak hutsaltzen dituzten mezuak; eta arrisku-jokabideak normalizatzen dituzten proposamenak. Sarean, adingabeen kontratazioa, xantaia eta sexu-esplotazioa ez dira arraroak, eta fenomeno horiek maltzurrago bihurtzen dira profil faltsuen,

¹⁴⁷ Ik. PLATON, *VII. Gutuna*, 344b-c, Madril 1970, 92.

kontaktu arriskutsuak anplifikatzen dituzten algoritmoen eta irudiak eta bideoak manipulatzeko gai diren adimen artifizialaren tresnen erabileragatik. Telefono mugikor pertsonala goizegi edukitzeak eta helduen kontrolik gabe erabiltzeak hauskortasuna areagotu eta mendekotasunak sustatu ditzake gazteengan, isolamendu-dinamiken, jazarpenaren eta ziberjazarpenaren eraginpean jarritz, baita irudi intimoak edo datu sentikorrek partekatzeke presioaren eraginez ere.

142. Gurasoek zaila dute arreta eta denbora monetizatzen duten negozio-ereduen baldintzapenari bakarrik aurre egitea. Beraz, ezinbestekoa da politikarien, hezkuntza-erakundeen eta familien arteko aliantza bat helduei beren eginkizunean laguntza zehatza emateko. Beharrezkoa da, erabaki publiko zabalen bidez, esku gutxitan kontzentratuta dauden plataformen berehalako interesen aurka egitea, hauek haurren ongizatearekin gatazkan daudenean. Zentzu honetan, adin-mugak ezartzen dituzten, zerbitzu-emaileak erantzule egiten dituzten —muga horien zama familien gain jarri gabe— eta sexu-esplotazio eta indarkeria mota guztien aurkako babes espezifikoak eskaintzen dituzten legegintza-esku-hartzeak egokiak dira. Internet ezinbestekoa da haurtzaroa eta nerabezaroa benetan babestuta egon daitezen, gure zaintzapean utzitako ondasun preziatu gisa¹⁴⁸. Aldi berean,

¹⁴⁸ Ik. *Hitzaldia «Haur eta nerabeen duintasuna AArean aroan» Konferentzian* (2025eko azaroaren 13a): *L'Osservatore Romano* (2025-11-13) 3.

beharrezkoa da haurrak, nerabeak eta gazteak heztea manipulazioa antzeman dezaten, beren duintasuna defenda dezaten eta besteen duintasuna errespetatu, ingurune digitaletan barne¹⁴⁹.

Eskolaren eginkizun zentrala

143. Eskola, belaunaldi berriek egia bilatzen eta maitatzen, bizitzaren zentzua eta pertsona ororen duintasuna zalantzan jartzen ikas dezaketen lekua da. Horregatik, guraso askok, seme-alabak bestekin erlazionatzeko, modu kritikoa pentsatzeko eta balio sendoak izateko gai izatea nahi dutenek, itxaropen handiak jartzen dituzte eskolan, seme-alaben hezkuntzarako aliatu baliotsu gisa. Izan ere, gurasoek lehen eta besterenezin den eskubidea dute seme-alabek jasotzen duten hezkuntza eta prestakuntza mota aukeratzeko, beren uste moral, kultural eta erlijiosoen arabera. Gaur egungo hezkuntzaren munduak premiazko erronka batzuei aurre egin behar die.

144. Lehenengo erronka sozio-politikoa da. Bai herrialdeen barruan, bai munduko eskualde desberdinen artean, desberdintasun handiak daude oinarritzko eta goi-mailako hezkuntzarako sarbidean. Herrialde askotan, estatuak ez ditu oraindik beharrezko baliabideak inbertitu guztiontzako kalitatezko hezkuntza bermatzeko, ez eskola publikoen

¹⁴⁹ Ik. *Hitzaldia RCS Academy-ko Abolken Batzordeari* (2025eko azaroaren 7a): *L'Osservatore Romano*(2025-11-7) 4.

sistema behar bezala lagunduz, ezta funtsezko zerbitzu hau eskaintzen duten erakunde pribatuak mantenduz ere. Hezkuntzaren zati handi bat, maila desberdinetan, erakunde pribatuen esku uzten denean, gerta daiteke, laguntza publiko egokirik ezean, eskolara sartzea familien baliabide ekonomikoan menpe gehiegi egotea. Arrisku honen aurrean, ordea, hezkuntza-erakunde katoliko askoren ekarpena aitortu eta lagundu behar da. Pribatuak izan arren, erakunde hauek ingurune inklusiboa bermatzen dute jatorri guztietako haur eta gazteentzat, nahiz eta haien familien egoera ekonomikoek bestela ahalbidetuko ez luketen.

145. Bigarren erronka nagusia pedagogikoa da. Hezkuntza-sistema askok zailtasunak dituzte aldaketei eusteko eta ikasleen garapen holistikoa laguntzeko. Informazio-teknologiaren eta adimen artifizialaren garapenak esan nahi du beste garai baterako diseinatutako ikasketa planak azkar zaharkituta geratzen direla, eta eskola-antolaketa, espazioak, ebaluazio-metodoak eta irakaslearen irudia bera berraztertu behar direla, pertsonaren dimentsio guztietara irekitako benetako hezkuntza holistikoa baten ikuspegitik. Ezinbestekoa da irakasleen etengabeko garapen profesionala sustatzea beren ibilbide osoan zehar, teknologia berriekin modu positiboan parte har dezaten, ikasleei modu arduratsuan, kritikoa eta sortzailean erabiltzen lagunduz, haien eragina pasiboki nozitu beharrean.

146. Hirugarren erronka handia intelektuala da eta jakinduriarekin lotuta dago. Adi ez bagaude, egiarekiko maitasunik gabeko hezkuntza-sistema bat sor daiteke, non informazioaren etengabeko fluxua ikerketaren, hausnarketaren eta bereizketaren praktikaren ordezkia izango den. Ezagutza zatikatua ugaritzen da, baina zailagoa da errealitatea osotasunean ulertzea, gauzen esanahiari buruzko galderak egitea eta benetako pentsamendu kritiko eta sortzailea garatzea. Hezitzaile askok dagoeneko deshumanizazio posible baten zantzuak hautematen dituzte, non pertsonak «gauza asko dakiten» baina beren bizitzari zentzua emateko zailtasunak dituzten —informazioa eta ezagutza lotzeko ezintasunagatik ere— baina beren zentzuaren zerumuga begietatik ez galtzeko ere. Beharrezkoa da arretaren higie benetakoa sustatzea: isiltasuna, azterketa hausnarkorra, irakurketa eta analisi zuhurra barne hartzen dituzten erritmoak; elementu horiek gabe, barne askatasuna arriskuan jar daiteke.

147. Elizaren doktrina sozialak familiak, eskolak, kristau elkarteak eta erakunde publikoak hezkuntza-itun berritu batera gonbidatzen ditu. Itun hau errealitate bihurtzen da oinarrizko printzipioak hezkuntza-helburu bihurtzen direnean: neurrian eta mugen-zentzuan hezteak; besteek eta gure ondoren etorriko direnek eman dizkiguten edo giza asmamenak gure eskura jartzen dituen ondasunez gozatzeko duten eskubidea aitortzean hezteak; aska-

tasunean eta erantzukizunean heztea; transzendentzia eta guztien onaren zentzuan heztea. Eskolak ez daude mundu digitalaren abiaduraren atzetik ibiltzera deituak, mundu digitalak bakarrik eman ezin duena eskaintzera baizik: ikasteko denbora partekatua eta harreman fidagarriak.

LANAREN DUINTASUNA TRANSIZIO DIGITALEAN

Lanaren balioa

148. *Rerum Novarum* idazkiarekin Doktrina soziala sortzearekin batera, Elizak langileen babesa eta esplotazio mota guztiari aurre egiteko beharra azpimarratu ditu. Batez ere, Magisteritzak aitortu du, lana dela gizarte-arazoa osorik ulertzeko «giltzarri ezinbestekoa»¹⁵⁰, lanaren bidez garatzen baititu pertsonak bere existentziaren dimentsio asko. Ikuspegi honetatik, Nursiako San Benitoren sen handia ere uler dezakegu, otoitza eta lana lotu baitzituen, eguneroko jarduera Jainkoaren deiari pertsonak ematen dion erantzunaren parte gisa adieraziz. Sortzailearen irudian sortuak, gure lanen bidez, nolabait, harena luzatzen dugu: gizartearen aurrerapeinari eta guztion onaren eraikuntzari laguntzen diogu, jaso ditugun gaitasunak praktikan jartzen ditugu, mundua hobetzen eta edertzen dugu, gure familiak laguntzen ditugu, lankidetzaren harremanak

¹⁵⁰ SAN JOAN PAULO II.a, *Laborem exercens* gutun-entziklika (1981eko irailaren 14a), 3: AAS 73 (1981) 584.

ezartzen ditugu eta elkarrekin eraikitzen ikasten dugu, entzutearen eta elkarrizketaren bidez; inork bakarrik lor ezin dezakeen zerbait da hori.

149. Arrazoi hauengatik, lana ez da helburu bat lortzeko bitarteko bat soilik, baizik eta gure bizitzaren duintasuna adierazten eta hobetzen du. Giza baldintzaren berezko behar bat da, heldutasunerako, garapenerako eta norberaren errealizaziorako bide komuna. Ikuspegi honetatik, pobreentzako laguntza ekonomikoa batzuetan beharrezkoa da larrialdi egoeretan, baina ezin da erantzun bakarra bihurtu, helburua pertsona bakoitzari bere lanaren bidez duintasunez bizitzeko baldintzak ematea baita¹⁵¹.

150. Gaur egun, automatizazioaren, robotikaren eta AAren konbinazioak lanaren egitura bera azkar eraldatzen ari da. Honek hobekuntza handiak ekartzen dituela esaten da guztiontzat. Egia esan, lan egiteko «modu berriak» ez dira nahitaez hobeak, zeren eta «AAk produktibitatea areagotzea agintzen duen arren ohiko zereginak bere gain hartuz, langileak askotan makinaren abiadurara eta eskaeretara egokitzen behartuta daude, makinak lanean ari direnei laguntzeko diseinatu beharrean. Horrela, iragarritako AAren onuren aurka, teknologiaren egungo ikuspegiak, paradoxikoki, langileen espezializazio gaitasun gutxitu dezakete, zaintza automatizatuaren menpe jar ditzakete eta zeregin zurrin eta

¹⁵¹ Ik. FRANTZISKO, *Landato si'* gutun-entziklika (2015eko maiatzaren 24a), 128: AAS 107 (2015) 898.

errepikakorretara baztertu. Teknologiaarekin erritmoa mantendu beharrak langileen jarduteko gaitasun propioa higitu eta lanera ekarri behar dituzten gaitasun berritzaileak ito ditzaketex¹⁵². Joera hori saihesteko, hain zuzen ere, gizabanakoan zentratutako sistemak diseinatzea beharrezkoa da, ez errendimenduan zentratuak bakarrik.

Langabeziaren arazoa

151. San Joan Paulo II.ak gogorarazi zuen langabezia gaitz larria dela eta, batez ere neurri izugarrietara iristen denean, benetako gizarte-hondamendi bihur daitekeela, eta horrek Estatuaren erantzukizuna nabarmentzen duelarik bereziki¹⁵³. Gaur egun, «laugarren industria-iraultzan», kezka hori areagotu egiten da, berrikuntza, askotan, kostuak murrizteko eta irabaziak handitzeko helburu bakarrarekin hartzen baita¹⁵⁴. Testuinguru batzuetan, errealista da esku-ragarri dauden lanpostuen murrizketa nabarmen eta azkarraren beldur izatea, familiei, gazteei eta tokiko ekonomiei eragin sakona izango dien ondorio sakonekin. Sektore askotan, hori dagoeneko prekariedade eta desberdintasun mota berriak sortzen ari

¹⁵² FEDEAREN DOKTRINARAKO DIKASTERIOA – KULTURA ETA HEZKUNTZARAKO DIKASTERIOA, *Antiqua et nova* oharra (2025eko urtarrilaren 14a), 67: AAS 117 (2025) 188-189.

¹⁵³ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Laborem exercens* gutun-entziklika (1981eko irailaren 14a), 18: AAS 73 (1981) 622-625.

¹⁵⁴ Ik. FRANTZISKO, *Landato si'* gutun-entziklika (2015eko maiatzaren 24a), 109: AAS 107 (2015) 891.

da, soldata oso altuak gutxiengo oso kualifikatua-
rentzat eta soldata gero eta baxuagoak lanean ari
den biztanleriaren zati handiarentzat.

152. Zalantzarik gabe, desiragarria da teknologiak
pertsonak lan neketsu, errepikakor edo arriskutsu-
etatik askatzea eta giza jarduerari laguntza adi-
mentsua eskaintzea, baina arau orokorra
lanpostuak babestea eta pertsonaren eginkizuna or-
dezkaezinak dela kontuan izatea izan behar du. Ira-
bazi handiagoak lortzeko helburuak ezin ditu
justifikatu enplegua sistematikoki sakrifikatzen du-
ten erabakiak, gizakia helburua baita eta ez bitarte-
koa, eta ordena ekonomikoak giza duintasunaren
eta guztien onaren menpe egon behar du.

153. Aldi berean, onartu behar dugu benetako
trantsizio oro etenaren bidez gertatzen dela: irregu-
larra, zatikatua eta batzuetan gatazkatsua da. Beraz,
ez dago aldaketa eredu bakarra, ezta irtenbide glo-
bal bakarra ere; erantzun desberdinak eskatzen
dituzten lurraldeak eta historiak daude. Gure mun-
dua ezaugarritzen duen desberdintasuna kontuan
hartuta, AAren eta sistema informatikoen hedape-
nak ondorio desberdinak sortzen ditu leku ba-
koitzean. Gizarte aberatsek azkar eta kaotikoki
automatizatzen dute, lan beharra murriztuz eta lan-
gabezia eremuak eta erakundeen gatazkak sortuz.
Aitzitik, munduko hainbat eskualde zabal ekono-
mia hibridoetan harrapatuta geratzen dira, non

gaizki ordaindutako giza lana eta teknologia partzialak elkarrekin bizi diren benetan eraldatu gabe. Lurralde hauek lan prekarioaren biltegi eta ezegonkortasun eta behartutako migrazio gune bihurtzen dira. Beraz, irtenbideak maila nazionalen eta toki-koan aurkitu behar dira, tarteko komunitateak inplikatu. Tresna moldagarriak behar ditugu: eredu artikulatuak, tokiko esperimenduak, birbanaketa progresiboak eta funtsezko ondasunetarako sarbide eskubide berriak. Harmonia abstraktu bat bilatu gabe, helburua giza bizikidetzaren forma zehatzak eraikitzea da eraldaketa honen barruan.

154. Lanak giza esperientziaren oinarritzko dimentsioa izaten jarraitzen du; ez da bizirauteko bide bat bakarrik, baita adierazpenerako, harremanetarako eta komunitateari ekarpena egiteko espazio bat ere. Beraz, lanarekin lotutako arazoak ez daude familiek bizirauteko beharrezko diru-sarreretara mugatuta. Biztanleriaren zati txiki bati bakarrik lana bermatzen dion gizarte batek asko behartutako jarduera-gabezia egoeran, erantzukizun faltan, konpromiso eta eguneroko estimulazio faltan jarriko litzake, eta ondorioz, garapen teknologikoaren maila altuarekin alderatuta, giza eta kultura pobretzea ekarriko luke. Aurrerapen materialaren eta atzerakada antropologikoaren paradoxa baten aurrean aurkituko ginatke, non bake sozial justu eta egonkor baten baldintzak desagertuko liratekeen. Horregatik, Elizaren Doktrina sozialak dio guztiontzako lana iristek politikaren eta prozesu

ekonomikoen lehentasunezko helburu izan behar duela, garapen-eredu baten giza-kalitatea epaitzeko irizpide bat¹⁵⁵. Bestalde, munduko leku horietan, non enplegua gutxitu edo erabat eraldatu ohi den, kontrol demokratikotik ihes egiten duten prozesu teknologiko eta antolakuntzazkoen ondorioz, lanaren kontzeptua bera eta herritartasunarekin duen harremana birplanteatu behar dira, enplegu faltak gizarte-parte-hartzea kaltetu ez dezan.

155. Uste sendo honek argituta, *Rerum Novarum* idazkiaren ondoren Elizaren Doktrina sozialaren historia ere berrinterpretatu dezakegu. Testuinguru horretan sortu ziren ekimenek —elkartek, sindikatuek, kooperatibek, gizarte-ongizate erakundeek— era erabakigarrian lagundu dute lan-legedia hobetzen, ahulenak babesten eta baldintza gizatiarra goak sustatzen¹⁵⁶. Gaur egun, ordea, tresna horiek ez dira nahikoa bere kabuz AAK eragindako eraldaketan aurrean: merkatuen antolaketa berria eta gizarte-iraunkortasuna gutxitan kontuan hartzen duen lehiakortasuna. Ahalegin bateratu berria behar da politikarien, langileen, erakundeen, enpresa-munduaren eta zientzia-komunitatearen aldetik, estandar eta babes-neurri egokiak eta adostuak azkar garatzeko, nazioarteko mailan

¹⁵⁵ Ik. BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 32: AAS 101 (2009) 666.

¹⁵⁶ Ik. JUSTIZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 268.

ere¹⁵⁷. Elizak beti babestu dituen sindikatuak deituta daude lan-modu berrietara eta langile berrietara irekitzera, haiek ordezkatzera eta defendatzera, erabaki ausartak hartu gabe, pobrezia eta desberdintasun gehiago sortzen diren testuinguru batean, baztertutako pertsona ugari makinez eta haien lekua hartu duten sistema automatizatuz inguratuta daudela.

156. Trantsizio honetan, ez da nahikoa lanpostuak desagertzen direnean erreakzionatzea; aitzitik, beharrezkoa da eraldaketa proaktiboki kudeatzea. Ikuspegi bideragarri bat da, lehenik eta behin, berrikuntzarako irizpide sozialak ezartzea: automatizazioaren eta adimen artifizialaren edozein sarrerak lanpostuen babeserako, birziklapenerako eta langileen parte-hartzerako neurri egiaztagarriekin batera joan beharko luke, teknologia giza denbora eta gaitasunak askatzeko bideratuta egon dadin, eta ez bazterketa sortzeko. Bigarrenik, politika aktiboak behar dira etengabeko hezkuntza eta karrera-trantsizioak guztiontzat eskuragarri izan daitezen, eraldaketa horietara egokitzearen kostu osoa gizabanakoen gain jarri gabe. Azkenik, enpresen erantzukizuna behar da, lanaren kalitatea eta duintasuna arrakasta-adierazlearen artean sartuz. Baldintza horiek betetzen direnean, berrikuntza lan seguruago, sortzaileago eta duinagoaren aliatu bihur daiteke;

¹⁵⁷ Ik. BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 64: AAS 101 (2009) 698.

horiek falta direnean, injustizia bizkortzeko joera du.

Duintasuna baloratzen duen ekonomia

157. Lan merkatua da teknologia berrien arriskuak argi eta garbi agerikoenak diren arloetako bat. Horregatik, ezinbestekoa da gogoratzea askatasun ekonomikoa ez dela absolutua eta beti neurtu behar dela ongizate komunaren eta pertsona bakoitzaren duintasunaren arabera. Ekintzailtza benetako bokazioa izan daiteke, aberastasuna sortzeko eta guztion bizitza hobetzeko gai dena, baldin eta enplegu duin eta baliotsuaren sorrera gizarteari ematen dion zerbitzuaren funtsezko atal gisa aitortzen badu, eta ez irabaziaren menpeko aldagai gisa soilik¹⁵⁸.

158. Ikuspegi profetikoarekin, Frantzisko aita santuak hitzez bakarrik aldarrikatutako askatasun ekonomikoren aurka ohartarazi zuen, benetako baldintzek askori egiaz onura ateratzea eragozten dieten bitartean¹⁵⁹. Eraginkortasuna eta banakako arrakasta azpimarratzen dituzten eredu ekonomikoek alferrikakotzat edo errentagarritasunik gabekotzat jotzen dute egoera desabantailatuetatik abiatzen diren edo hazkunde-ibilbide motelagoak jarraitzen dituzten pertsonengan inbertitzea, haien

¹⁵⁸ Ik. FRANTZISKO, *Laudato si'* gutun-entziklika (2015eko maiatzaren 24a), 129: AAS 107 (2015) 899.

¹⁵⁹ Ik. *ibid.*

patua irabazleekin erritmoa mantentzeko duten gaitasunaren araberakoa balitz bezala. Egia esan, gizarte justu batek estatuaren presentzia sendoa eta eraginkortasunaren logika hutsa gainditzeko gai diren erakunde zibilak behar ditu, baliabideak, sormena eta arauak ahulenen alde bideratuz¹⁶⁰. «Azkenean» pobreengana ere iritsiko diren hazkundearen onurak itxaron beharrean, hasieratik hazkundea inklusiboa egiten duten erabakiak behar dira. Azken hamarkadetako esperientziek erakusten dute, krisi ekonomiko eta finantzarioetan, beti pobreak direla preziorik altuena ordaintzen dutenak, eta ongizate orokor automatikoa agintzen duten teoriak askotan ilusiozkoak izan ohi direla.

159. Argi dago garapen-maila neurtzeko egungo parametroak gainditzeko beharra —laurogei urte baino gehiagoz Barne Produktu Gordinaren kontzeptuan errotuta—, ia sistematikoki pertsonen eta ingurumenaren ongizate orokorraren alderdi funtsezkoak alde batera uzten baitituzte. Aldi berean, parametro hauek gure planetaren bizitzan epe laburrean edo luzean eragina duten jarduerak ebaluatzen dituzte. BPGa osatzen duten parametroak eta metrikak garatzea ezinbestekoa da analisisetarako, politika eta ekonomia erabakiak hartzeko eta eskualdeko, nazioko eta nazioarteko lehentasunak hautatzeko erabiltzen diren oinarrizko datuak

¹⁶⁰ Ik. ID., *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 108: AAS 112 (2020) 1006.

hobetzeko. Parametro berriak sartzeak legegintzako eta araudi-eztabaidek lanaren duintasunean, oparotasun partekatuan, desberdintasunen murrizketan eta ingurumenaren babesean dituzten ondorioen ebaluazio integrala eta garaietara egokitua ahalbidetuko du. Horrek ondorioak izango ditu garapenaren kontzeptuan bertan, hezkuntza-prozesuetan, pentsamoldeetan eta iritziz publikoan, eta baita bakean ere; azken hau justizian oinarrituta badago bakarrik da benetakoa.

160. Finantzek gero eta garrantzi handiagoa hartu dute azken urteotan eta berrikuntza nabarmenak izan dituzte, kriptomoneta sortu ondoren ere. Nire aurrekoen Magisteritzan jasotako hausnarketa eta jarraibideek, batez ere haien entzikliketan, finantza-bitartekaritzaren funtzionamendua nabarmendu dute, «zeinaren funtzionamenduak, oinarri antropologiko eta moral egokietatik aldentzean, ez ditu gehiegikeria eta injustizia nabarmenak sortu bakarrik, baizik eta mundu osoan krisi sistemikoak era sortu ditu»¹⁶¹. Era berean, egia da kapital-errentak lan-errentak ordezkatzeko arriskua duela, askotan sistema ekonomikoaren interes nagusien aldean bigarren mailako posizio batera baztertzeko baita. Hala ere, ekonomia errealerako kreditu bihurtzen

¹⁶¹ Ik. FEDEAREN DOKTRINARAKO KONGREGAZIOA – GIZA GARAPEN INTEGRALAREN ZERBITZURAKO DIKASTERIOA, *Oeconomica et pecuniaria quaestiones. Egungo ekonomia- eta finantza-sistemaren alderdi batzuei buruzko gogoeta etiko baterako gogoetan* (2018ko urtarrilaren 6a), 6: AAS 110 (2018) 772.

diren aurrezkiak, eta, beraz, soldatapeko eta autonomoko enplegua sortzeko, funtsezkoak dira garapenerako eta trantsizioekin batera etorri behar diren inbertsioetarako. Kredituaren funtzio soziala ordezkazina da oraindik. Finantzaketa beraren mesedetan finantzatzea oso desberdina da garapenerako eta lana sortu eta bilakatzeko finantzatzearekin alderatuta.

161 . Ikuspegi hau dinamika globalen ikuspegi zabalago batean hartu behar da kontuan. Munduko aberastasuna hazi egin da termino absolutuetan, baina gutxi batzuen eskuetan dagoen kontzentrazioa handitu egin da, eta desorekak areagotu egin dira, bai herrialdeen artean bai herrialdeen barruan: «gutxi batzuek gehiegi dute eta gehiegik gutxiegi; hau da gaur egungo logika»¹⁶². Aurrerapen zientifiko eta teknologikoak, medikuntza arloan ere, ez dira erraz eskuragarriak biztanleriaren gehiengo zabalarentzat, azken pandemian modu dramatikoan frogatu zen bezala. Eskualde batzuek soberako esku-hartzeetan edo gutxi batzuek ordaindu dezaketen auto-hobekuntzako ametsetan inbertitzen duten bitartean, munduko beste leku batzuek oraindik ez dute milioika bizitza salbatzeko ezinbesteko ekipamendurik. Teknologia berriak automatikoki guztiontzat onuragarriak izango direla

¹⁶² FRANTZISKO, *Hitzaldia Nekazaritza Garatzeko Nazioarteko Funtzaren* (IFAD) langileei (2019ko otsailaren 14a): AAS 111 (2019) 309. Ik. BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 22: AAS 101 (2009) 657.

pentsatzea oinarrizko egia bat alde batera uztea da: eraldaketak ez badira kudeatzen, plangintza-fasetik, desberdintasun berri eta handiagoen prebentzioa lehenetsiz, aurrerapen teknologikoak egiturazko desberdintasunak sortzen ditu automatikoki. Gaur egun, berrikuntzaren onuretara iritsi ahal izatearen mende dago justizia ere: zaintza, ezagutza, tresnak eta aukerak.

162. Zalantzarik gabe, lege justuak eta birbanaketa-tresnak behar dira desorekak zuzentzeko, besteak beste, ahulenen zama arintzen duten eta baliabide gehiago dituztenei gehiago eskatzen dieten zerga-sistemen bidez. Baina justizia sozialaren bilaketa ez da aparteko gai gisa hartu behar, aberastasuna sortu ondoren, ekonomia balioa sortzera mugatu behar balitz bezala eta politikak ondoren bakarrik esku hartuko balu bezala, balio hura banatzeko. Aitzitik, justiziak jarduera ekonomikoaren fase guztietan eragiten du, baliabideen eskurapenetik finantzaketara, ekoizpenetik kontsumora, eta aukera orok ondorio moralak ditu¹⁶³.

163. Gainera, AAren eta robotikaren aroan, ezinezkoa da merkatuaren «esku ikusezinaz»¹⁶⁴ bakarrik fidatzea: politikaren zeregina da dinamika ekonomiko eta teknologikoak guztion onaren aldera gidatzea, lan duina, gizarteratzea eta berrikuntzaren

¹⁶³ Ik. *ibid.*, 36: AAS 101 (2009) 671-672.

¹⁶⁴ Ik. FRANTZISKO, *Evangelii gaudium* aholku-hitz apostolikoa (2013ko azaroaren 24a), 204: AAS 105 (2013) 1105-1106.

onuren banaketa bidezkoa sustatzea. Erabaki ekonomiko askok mugak gainditzen dituztenez, nazioarteko lankidetzara ere beharrezkoa da estrategia komunak definitzeko, batez ere herrialde eta talde ahulenentzat, garapena sustatzeko eta laguntza soil bat baino haratago joateko. Erabaki horien atzean dagoen logika pertsona ororen duintasun intrintsekoa da, guztien ona eta guztiontzat benetan diseinatutako mundua. Bakearen eta garapenaren arteko elkarrekiko menpekotasuna, San Paulo VI.ak 1967an profetikoki idatzi zuen bezala¹⁶⁵, gaur egun honela eguneratu liteke: oparotasunak bakea eraikitzen eta indartzen lagun dezake, baldin eta zabala, inklusiboa eta iraunkorra bada.

164. Zehazki esanda, ekonomia duintasunerantz bideratzeak funtzionamendu-irizpide egonkor bartzuk hartzea esan nahi du, baita AAren aroan ere. Lehenik eta behin, gardentasuna eta erantzukizuna: datuek eta algoritmoek maileguak ematean, langileen hautaketan edo zerbitzuetarako edo aukeretakarako sarbidean eragina dutenean, beharrezkoa da erabakiak ulergarriak izatea, zalantzan jartzeko modukoak eta gainbegiratzearen menpe egotea, pertsonak profil hutsetara murriztu ez daitezten. Bigarrenik, inklusioa eta sarbidea: berrikuntzaren onurekin batera, gaitasunetan, azpiegituretan eta funtsezko zerbitzuetan inbertsioak egin behar dira, teknologiak ez dezan ondasunak dituztenen eta ez

¹⁶⁵ Ik. SAN PAULO VI.a, *Populorum progressio* gutun-entziklika (1967ko martxoaren 26a), 87: AAS 59 (1967) 299.

dituztenen arteko aldea handitu. Azkenik, ekitate-
neurriak: zergek, gizarte-babesek eta industria-poli-
tikek aberastasunaren eta boterearen kontzentra-
zioak sortutako desorekak zuzendu behar dituzte.
Irizpide horiek ez dira berrikuntzaren oztopo; izan
ere, bideragarri eta gizatiar bihurtzen dute.

Familia eta gazteria: itxaropenaren gizarte-baldintzak

165. Familia lehen mailako gizarte-ondasuna da. Gizon baten eta emakume baten arteko batasun egonkorrean oinarrituta, pertsona bakoitzak bere potentziala garatzen duen, bere duintasunaren kontzientzia hartzen duen eta egiaren eta ontasunaren lehen formak ikasten dituen lehen ingurunea da, gizartean bizitzarako prestatzen duten ohiturak barneratuz¹⁶⁶. Familia, lehen gizarte naturala, be-
rezko eskubidez hornitua, komunitate-antola-
mendu ororen oinarritzkoa eta ordezkazina den
zelula da¹⁶⁷. Ondorioz, proiektu politikoek eta era-
baki ekonomiko garrantzitsuek bazterreko edo bi-
garren mailako rol batera uzten dutenean, gizarte-
gorputz osoaren benetako hazkundera arriskuan jar-
tzen da¹⁶⁸.

¹⁶⁶ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Centesimus annus* gutun-entziklika (1991ko maiatzaren 1a), 39: AAS 83 (1991) 841.

¹⁶⁷ Ik. JUSTIZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gi-
zarte-doktrinaren laburpena*, 211.

¹⁶⁸ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Gratissimam sane* gutuna (1994ko otsailaren 2a), 17: AAS 86 (1994) 903-906.

166. Familia, ordea, gizarte-ondasun hauskorra da, lan-mundua aldatzen ari diren eraldaketa ekonomiko eta teknologikoek berehala eragiten diotena, eta laguntza kulturala, legala eta ekonomikoa behar duena. Langabeziak eta enplegu ezegonkorrak familia-ehunean duten eragin suntsitzaila ezaguna da. Epe laburrean, lan-kostuak murriztea edo finantza-eraginkortasuna maximizatzea abantailagarria dirudi, baina epe luzera, horrek bizikidetzaren oinarriak ahultzen ditu: aurrerapen teknologikoak ospatzen diren bitartean, gizarte-egitura pixkanaka higatzen ari da, birus isil baten eraginez bezala.

167. Gazteentzat, lan-segurtasun eza bereziki larria da. Amerikar Estatu Batuetako gotzainek gogorazten diguten bezala, lana ez da diru-iturri bat bakarrik, baita identitatea eratzen den, adiskidetasunak eta harremanak lantzen diren, erantzukizun zehatzak ikasten diren eta norberaren bokazioa hautematen den esparru erabakigarria ere¹⁶⁹. Langabezia-tasa altuek, prestakuntza-sistema desegokiek edo egitura-mugek enplegurako sarbidea oztopatzen dutenean, gazte askok blokeatuta ikusten dute beren errealizazio pertsonal eta profesionalerako bidea. Bizitzan zehar hainbat aldiz lana aldatu beharrak etengabeko prestakuntza- eta birziklatze-programak eskatzen ditu, belaunaldi berriei testuinguru ekonomiko aldakor eta askotan

¹⁶⁹ Ik. AMERIKETAKO ESTATU BATUETAKO GOTZAIN KATOLIKOEN KONFERENTZIA, *Argiaren seme-alabak: Heldu Gazteekiko Ministerioarako Plan Pastoral* (1996ko azaroaren 12a), Washington D.C. 1996, I, 3.

aurreikusezin baten arriskuak modu konpetente eta independentean kudeatu ahal izateko¹⁷⁰.

168. Horrek berariazko erantzukizun publikoa sortzen du. Estatuak enpresa-jarduera babesteko betebeharra du, enplegurako baldintza onuragarriak sortuz, urria den lekuetan lana sustatuz eta krisi garaian babestuz, enplegua baita familientzat eta gizartearentzat lehen mailako ondasuna¹⁷¹. Batez ere, aldaketa teknologiko sakonen garaiotan, «enpleguaren aldeko» sormen politikoa beharrezkoa da, familia eta belaunaldi berriak erdigunean jarritz, aurrerapen ekonomikoak segurtasun eza eta bazterketa mota berriak bihurtzea nahi ez badugu.

169. Trantsizio honetan familiei eta gazteei laguntzeak egonkortasuna ahalbidetzen duten neurriak behar ditu. Aurretik aipatu bezala, enpleguaren jarraitutasuna eta kalitatea sustatzen duten lan-politikak behar dira, prekarietatea bizitzako baldintza normal gisa borrokatuz eta lanbide-sarbide eta garapenerako bide errealistak sustatuz. Bigarrenik, gizakiengan zentratutako erritmoak bermatzeko neurriak behar dira: lanaren, aisialdiaren eta atsedeenaren arteko orekarik gabe, familia-unitatea ahuldu egiten da, eta gazteek erantzukizun-zentzua garatzeko arazoak dituzte. Gainera, ezinbestekoa da lanbide-heziketa eta hezkuntza eskuragarrietan in-

¹⁷⁰ Ik. JUSTIZIA ETA BAKEA AITA SANTUAREN KONTSEILUA, *Elizaren gizarte-doktrinaren laburpena*, 290.

¹⁷¹ Ik. *ibid.*, 214.

bertitzea, ekonomia digitalak eskatzen duen lanbide-mugikortasuna ez dadin hautaketa-prozesu krudel bihurtu egokitu ahal direnen eta ezin direnen artean. Azkenik, lotura sozialak sustatu behar dira: bizitza-aukerak babesten dituzten eta ziurgabetasunak bakardadea eta mendekotasuna sortzea eragozten duten hezkuntza-sareak eta komunitateak. Horrela, eraldaketa teknologikoa eman ahal izango da gizarte bat sortzaile egiten duena ahuldu gabe: etorkizuna eraikitzeko gaitasuna.

ASKATASUNA MENDEKOTASUNAREN ETA MEREKANTILIZAZIOAREN AURREAN BABESTEAK

Mendekotasunak eta gizarte-kontrola

170. Egia eta hezkuntza, lana eta familiak aztertu ondoren, orain iraultza digitalak giza askatasunean duen eragina eztabaidatu behar dugu, bai banakako psikologiarekin lotutako arriskuei bai gizarte-tragedia handiei nola aurre egin hausnartuz. Ez dira gutxietsi behar arreta digitalaren ekonomiari lotutako mendekotasun-forma sotilagoak, non plataformak eta zerbitzuak erabiltzaileen denbora eta arreta harrapatzeko diseinatu dauden, haien ahultasunak ustiatuz eta barne-askatasuna ahulduz. Negozio-ereduak gizakiaren ahultasunean oinarritzen direnean, pertsona bitarteko gisa tratatzen da eta ez helburu gisa, eta sistema horiek diseinatu edo finantzatzen dituztenek erantzukizun moral bat

hartzten dute beren gain, eta ezin dute saihestu. Premiazkoa da barne-askatasuna indartzen duen teknologien erabilera sustatzea: soiltasun digitalean heztea, adingabeen babesa eta ahultasunean oinarritzen diren ereduak aurkako borroka.

171. Beste arrisku bat, ez hain ikusgarria baina bai larria, datuen bilketa masiboak eta sistema algoritmikoen erabilerak ahalbidetzen duen kontrol sozialarena da. Keinu bakoitzak arrastoa uzten duenean —mugimenduak, erosketak, harremanak, lehentasunak—, botere berri bat sortzen da: portaerak profilatzeko, aurreikusteko eta gidatzeko boterea, askotan jendea guztiz jabetu gabe. Datu horiek aukera zehatzetan eragina duten erabakiak hartzeko erabiltzen badira (krediturako sarbidea, langileen hautaketa, zerbitzuak), askatasuna ahultzeko eta ahulenak diskriminatzeko arriskua dago. Gainera, kontrola ez da debeku esplizituen bidez bakarrik egiten, baita ikusgarritasunaren arkitekturaren bidez ere: anplifikatzen denak edo ikusezin bihurtzen denak, saritzen edo zigortzen denak, azkenean iritziak eta aukerak moldatzen ditu, konformismoa eta autozentsura sortuz. Horregatik, askatasuna, aro digitalean, ez da barne kontua soilik; gai publikoa ere bada, arau argiak, gardentasuna, errekurtsio bideak eta teknologia inbaditzaileen erabileran muga proportzionalak behar dituenak, teknologia gizabana-koaren zerbitzura egon dadin eta kontzientziaren nagusitasun modu bat bihur ez dadin.

172. Arazo hauen erroa mentalitate teknokratiko eta posthumanista bat da, pertsona objektu manipularri edo optimizatu beharreko baliabide gisa ikusteko joera duena, irabazien maximizazioa mugatzen duen guztia ezabatuz: garrantzitsuena eraginkortasuna da, ez askatasunaren eta giza duintasunaren errespetua. Korrante posthumanista batzuek «bigarren mailako»¹⁷² gizakien existentzia planteatzen dute, beren burua goi-mailakotzat jotzen duten eliteen interesen zerbitzura: ikuspegi kezkarria, are larriagoa dena kontrol eta hautaketa boterea esponentzialki zabaltzen duten tresna teknologikoekin konbinatzen denean. Biztanleria osoak mendekotasun egoeran mantentzen dituzten zorpetze estrukturalaren logika batzuek esklabotzaren mugan dauden menpekotasun harremanak, forma berrietan, onartzen dituen mentalitate bera ere erakusten dute.

Esklabotza mota berrien kateak haustea

173. Gizateriaren ikuspegi distortsionatu hau gaur egun ekonomia digitalarekin zuzenean lotutako hainbat menpekotasun motan agertzen da. AAren munduan, ezer ez da immateriala edo magikoa. Berehalako eta perfektu dirudien erantzun oro bitartekarien kate luze batetik, baliabide naturalen sare zabal batetik, energia azpiegituretatik eta, batez ere, pertsonengandik dator. Ekonomia digitalaren

¹⁷² Ik. FRANTZISKO, *Bakearen Mundu Egunerako 48. Mezua* (2014ko abenduaren 8a), 4: AAS 107 (2015) 70-71.

funtzionamenduaren zati handi bat milioika giza-kiren lan isilean oinarritzen da, jarduera ikusezin baina ezinbestekoetan enplegatuta: datuen etiketatzea, edukien moderazioa —askotan kalitate txarrekoa— eta ereduaren prestakuntza. Kasu askotan, gazteak dira, gehienak emakumeak, soldata minimoen truke gogor lan egiten dutenak. Lan nekagarri eta ikusezin horri AAren oinarri diren gailu eta mikroprozesadoreen ekoizpenerako beharrezkoak diren baliabideak ateratzeko zeregin are basatiagoa gehitzen zaio. Munduko eskualde batzuetan, nerabeek eta haurrek baldintza arrisku-tsuetan lan egiten dute lur arraroen elementuak lortzen diren materialak xehatuz. Gorputzak markatuta, mutilatuta, kontsumituta, kalkuluen fluxuak etenik ez izateko. Gainera, sare kriminalek online plataformak, mezularitza sistemak, ordainketa anonimokoak eta profilazio teknikak erabiltzen dituzte trafikoaren biktimak, askotan adingabeak, errekrutatuta, kontrolatu eta garraiatzeko, gizonak eta emakumeak «datu» bihurtuz, jarraipena egiteko eta «pakete» bihurtuz, ekonomia globalaren zati handi baten oinarrian dauden zirkuitu digital berberetan transferitzeko. Errealitate honek gure garaiko kontzientzia morala sakonki zalantzan jartzen du. Ez da nahikoa eraginkortasuna aldarrikatzea edo berrikuntzaren onurak goraiatzeko, baldin eta hauek nahita ezkutuan mantentzen den esplotazio kate batean oinarritzen badira. Teknologia batek emantzipazioa agintzen badu baina menpekotasun

global mota berriak sortzen baditu, giza duintasunaren oinarritzko printzipioaren aurka doa.

174. Esklabotza mota berrien aurkako borrokak funtsezko proba bat osatzen du AAren eta eraldaketa digitalaren bereizketa etikorako. Leon XIII.ak hasitako tradizioari jarraituz, Elizak esklabotza, trafiko eta pertsonen merkaturatze mota guztiak irmo gaitzesten ditu berriro, eta gogorazten du hausnarketa eta ekintza mugimendu zabal baten premiazko beharra dagoela, gizaki ororen duintasun besterenezina eta guztien ona erdigunean jarriko dituen, gizartearen helburu eta erabaki pertsonal, sozial eta politiko ororen irizpide gisa. Hausnarketa etiko eta humanizatzaile hori gabe, sistema digitalen botere gero eta handiagoak ankerkeria berrietara eramateko arriskua du, gaur egun gaitzesten ditugun iraganeko ankerkeriak bezain lotsagarriak direnak, gizarte «aurreratu» eta «zibilizatu» gisa aurkezten jarraitzen dugun bitartean .

175. Esklaboen salerosketa gaur egungo esklabotza mota gisa eta giza duintasunaren urraketa larri gisa onartu behar da; praktika horiei irmoki ez erreakzionatzeak edo inola ere ez onartzeak esan nahi du, neurri batean, gaur egun atzo egindako bekatuen konplize bihurtzea, esklabotza justifikatu edo isilarazi zenean ¹⁷³.

¹⁷³ Ik. NAZIOARTEKO BATZORDE TEOLOGIKOA, *Oroimena eta adiskidetzeta. Eliza eta iraganeko erruak* (2000ko martxoaren 7a), V. 3, Madril 2000, 67-68.

176. Bere doktrina heldutasunera iritsi ahala, Eliza pixkanaka errealitate horien larritasunaz jabetu zen. Egia da iraganeko gertaerak ezin direla historikoki epaitu, denboran zehar garatu diren irizpide guztiak betidanik eskuragarri egon izan balira bezala. Hala ere, ezin dugu ukatu edo gutxietsi Elizak eta gizarteak esklabotzaren izurritea gaitzesteko izandako atzerapena. Antzinaroan eta Erdi Aroan elizako pertsona eta erakundeek esklaboak zituzten bitartean, Aro Modernoan, Erromako Aulki Apostolikoak, subiranoen eskaerek bultzatuta, hainbat alditan esku hartu zuen menperatze-moduak eta, kasu batzuetan, «sinesgabeen»¹⁷⁴ esklabotza arautzeko eta legitimatzeko. XIX. mendera arte itxaron behar izan zen esklabotzaren gaitzespen formal, absolutu eta unibertsal bat aurkitzeko, batez ere Leon XIII.aren garaian¹⁷⁵. Elizak babesten dituen Errebelazioren egia iraunkorrak ulertzeko egindako aurrerapenaren adibide argia da hau. Nahiz eta gaiari buruz ez dugun uniformetasunik

¹⁷⁴ Eugenio IV.aren *Sicut dudum* (1435eko urtarrilaren 13a) eta *Etsi suscepti* (1442ko urtarrilaren 9a) bildetan bezala, eta Nikolas V.aren *Dum diversas* (1452ko ekainaren 18a) eta *Romanus Pontifex* (1455eko urtarrilaren 8a) buldetan bezala. Presio politikoez, eta batzuetan batik bat ekonomikoez ere, gaina hartu zieten ebanjelioko eskakizunei. Ondorioz, ebanjelizazioa maiz botere tenporalen esku-sartzeen mende geratu edota gaizki ulertua izan zen, esklabotzak kristau-kontzientziarekin zuen bateraezintasuna erlatibizatuz.

¹⁷⁵ Ik. LEON XIII.a, *In plurimis* gutun-entziklika (1888ko maiatzaren 5a): *Acta Leonis XIII*, VIII, Erroma 1889, 169-192. Kontuan har bedi oraindik 1866an, Ofizio Santuak morroi-neskameen alderdi immoralak eta moralak bereizten zituela, erabat gaitzetsi gabe: Erroma, Fedearen Doktrinarako Dikasterioaren Artxiboa, *Instr. 1293*: Ofizio Santuaren argibidea Massaia Monsenoreak, Gallatarren herrialdeko bikario apostolikoak, azaldutako hainbat zalantzaren aurrean, 1866ko apirila, 15. galderari erantzuna.

aurkitzen —esklabotza denbora luzez toleratu eta geroago bakarrik gaitzetsi dugu erabat—, historian zehar jarraitutasun bat dago Jainkoaren irudira sortutako gizaki ororen duintasunaren usteari dagokionez, nahiz eta hemezortzi mendetan ez den ofizialki adierazi esklabotzaren eta duintasun horren bateraezintasun osoa. Zauri bat da hau kristau memorian, eta ezin dugu axolagabe geratu. Ezinezkoa da atsekabe sakona ez sentitzea esklabotzak hainbeste jenderentzat ekarri duen sufrimendu eta umiliazio izugarria kontuan hartuta, Jaunak infinituki maitatua den bakoitzaren duintasun mugagabearekin alderatuta¹⁷⁶. Horregatik, Elizaren izenean, barkamena eskatzen dizuet zinez.

177. Hain zuzen ere horregatik, esklabotzaren injustiziaren aurrean iraganeko konplizitatearen eta itsutasunaren oroitzapena erne egoteko dei bihurtzen zaigu: ikasi duguna orainaldian bereizmen eta erantzukizun bihurtu behar da. Etorkizunean barkamena eskatu nahi ez badugu gure fedean dagoen giza duintasunaren altxorrari leial ez izateagatik, gaur guri dagokigu zuzenak eta irmoak izatea gizakien salerosketa bere forma askotan salatzeke eta, pausoz pauso, kausa honekin konprometituta dauden guztiekin batera, prebentziorako, babeserako, askapenerako eta birgaitzerako benetako bideak sustatzeko.

¹⁷⁶ Ik. SAN JOAN PAULO II.a, *Incarnationis mysterium* Bulda (1998ko azaroaren 29a), 11: AAS 91 (1999) 139-141.

178. Kolonialismoa aurpegi berria erakusten ari da gaur egun. Ez ditu gorputzak bakarrik menderatzen, datuak ere bereganatzen ditu, bizitza pertsonalak informazio ustiagarri bihurtuz. Lurralde osoak, batez ere garrantzi geopolitiko txikiagoa eta egiturazko hauskortasun handiagoa dutenak, erauzketa logika berri batek zeharkatzen ditu orain: osasun-fluxuen, profil epidemiologikoen, mapa genetikoaren eta datu demografikoen logikak. Boterearen «lur arraro» berriak dira hauek: informazio garrantzitsua, behin korrelazionatuta, eredu prediktiboak entrenatzeko, inbertsio-estrategiak gidatzeko, krisiak aurreikusteko eta, batez ere, nork eta zerk duen garrantzia hautatzeko erabil daitekeena. Askotan gaur egun laguntza, ikerketa edo berrikuntzaren aitzakiarekin biltzen diren populazio osoen osasun-datuak dituenak, etorkizunaren gaineko palanka estrukturala du: beharrak eta merkatuak moldatu ditzake. Eta beste inork baino lehen erabaki dezake nork jasotzen dituen sendagaiak, inbertsioak eta babesak. Hemen sartzen da jokoan gure garaiko galdera moral larrienetako bat: ezagutza partekatua guztien ondasun bihurtzea, ez dominazio-tresna; pertsonen deskribatzen dituzten datuak bakarrik ez itzultzea, baita nola erabiliko diren, nork erabiliko dituen eta noiz erabakitzeko ahalmena ere. Bestela, aro digitala ez da postkoloniala izango, koloniala baizik beste modu batean.

179. Esklabotza mota berriak kate ekonomikoetan eta azpiegitura digitaletan hazten dira. Beraz, hainbat arlotan neurriak hartu behar dira: lehenik eta behin, teknologiaren industriaren eta ekonomia digitalaren oinarri diren hornidura-kateetan gardentasun handiagoa eskatzea, esplotazio ikusezinaren gainean abantaila lehiakorrik eraiki ez dadin. Bigarrenik, enpresek eta inbertitzaileek irizpide argiak hartu behar dituzte prebentziozko egiztapen etikorako (*due diligence*), langileen babesa lehenetsiz, lan behartuaren aurka borrokatuz eta datuetan oinarritutako negozio-ereduen eragin soziala ebaluatuz. Gainera, plataforma digitalek agintariekin eta gizarte zibilarekin arduraz lankidetzan aritu behar dute komunikazio-, ordainketa- eta profilazio-tresnak biktimak errekrutatu eta kontrolatzeko bide bihur ez daitezten. Neurri hauek bat egiten dutenean, ingurune digitala harrapakari-espazio batetik babes-, prebentzio- eta duintasunaren sustapen-espazio bihur daiteke.

ERANTZUKIZUN PARTEKATUA

180. Aztertutako hainbat arlo —egiaren bilaketa bizitza publikoan, hezkuntza ingurune digitalean, lan munduko eraldaketak, familien hauskortasuna eta esklabotza mota berriak— ez dira fenomeno isolatuak. Guztiek arazo bera dute hizpide: teknologia irizpide absolutua bihurtzen bada, pertsona datu, makina bateko engranaje edo salgarri bezala trata-

tua izateko arriskua dago; aitzitik, teknologia jakinduriaren zerumuga batean inskribatzen bada, hazkuntzarako, justiziarako eta senidetasunerako aukera bihur daiteke.

181. Ikuspegi honetatik, Elizaren Doktrina sozialak erantzukizun partekatua proposatzen du. Prozesu hauek etorkizunerako ikuspegi batekin kudeatzera behartzen du: ito gabe arautzeko eta ordezkatu gabe babesteko gai diren erakundeek kudea dezaten; lana eta duintasuna arrakastarako irizpide gisa aitortzen dituzten enpresek; konfiantza eta harremanak berreraikitzen dituzten bitartekari erakundeek eta hezkuntza komunitateek; eta erantzukizuna, neurritasuna, bereizketa eta egiaren zentzua lantzen dituzten herritarrek. Horrela bakarrik bihur daiteke berrikuntza benetan giza garapen integrala eta ez bazterketa eta nagusitasun faktore; eta horrela bakarrik aitortu daiteke aurrerapenaren promesa benetakotzat, gizon-emakume ororen duintasun urraezinaren arabera neurtuko baita.

BOSGARREN KAPITULUA

BOTEREAREN KULTURA ETA
MAITASUNAREN ZIBILIZAZIOA

182. Adimen artifizialak (AA) bizitzaren eta gizartearen zenbait alderdi nola eraldatzen dituen aztertu ondoren, giza duintasunean eragin larriak izanik, beharrezkoa da gure arreta are dramatikoago den arlo batera jotzea: gerra. Hemen, arazoa ez da tresna berrien eraginkortasuna soilik, baizik eta etikatik eta erantzukizunetik bereizita dagoen teknologiak bizitzaren eta heriotzaren inguruko erabakiak azkarrago eta inbertsonalagoak egiteko arriskua, eta indarraren erabilera aukera berehalako eta bideragarri gisa aurkezteko arriskua. Gero eta elkarrekiko menpekoagoa den mundu batean, bakea ez da beste arazo bat, baizik eta guztien ongi unibertsalaren baldintza bat eta nazioen heldutasun moralaren proba bat, eta batez ere gobernuan erantzukizun postuetara deitutakoena.

183. Iraultza digitalak gatazken gramatika aldatzen ari da. Gerra ikusgarriaz gain, forma hibridoak sortzen ari dira: zibererasoak, informazioaren manipulazioa, eragin kanpainak eta erabaki estrategikoen automatizazioa. AA prozesu hauetan sartzen da azeleragailu faktore gisa, teknologia asko berez anibalenteak diren testuinguru batean: babesteko

jaiotzen dena eraso bihur daiteke azkar, eta babesaren eta erasoaren arteko muga lausotu egiten da. AAK zibilen defentsa eta babesa hobetu ditzake, baina baita indarra erabiltzeko atalasea jaitsi ere, erantzukizunak lausotu eta etsaia datu huts bihurtzen den eta biktima «kalte kolateral» batera mugatzen den kultura bat sustatu. Eraldaketa hauen aurrean, Elizaren Doktria sozialaren oinarrietara jo behar dugu —gizakiaren duintasuna, guztien ongia, ondasunen helmuga unibertsala, subsidiariorotasuna, elkartasuna eta justizia—, teknologiak gizateriari benetan zerbitzatzen dioten edo azkenean menperatzen duten epaitzeko irizpide gisa, eta gure erabakien jarraibide gisa hartu.

184. Kapitulu honetan, beraz, bi logika kontrajarri alderatu nahi ditut, dagoeneko irudi biblikoekin aipatu ditudanak: alde batetik, Babelgo dorrea eraikitzeko tentazioa, boterean eta harrotasunean konfiantza hartuta; bestetik, Jerusalem berreraikitzeko pazientzia, Nehemiasen garaian bezala, «puskaka-puskaka», gizatasuna eta guztion ona zainduz.

185. Dinamika globalak behatuz, gero eta gehiago ikusten dugu boterearen kultura baten hedapena, polarizazioak eta indarkeriak ezaugarritzen duena. Babel modernoa ez da soilik paradigma teknokratiko globalizatua, baita inperialismo aurkakoen arteko urruneko konfrontazioa ere, beren nagusitasuna mantendu nahi duten potentzien eta konkistatzea nahi dutenen artekoa, tokiko gatazka

ugarirekin. Teknologia gero eta indartsuagoak gartzeko edo haien kontrola ziurtatzeko lasterketa ere bada, mugarik ez duela dirudien deshumanizazio dinamika baten arabera. Eta hala ere, noraezean, gizateriaren zati handi bat ikusten dugu gizaki izaten jarraitzeko eta elkarbizitza eta bakearen hiri bat eraikitzeko ahaleginetan. Askotan guztiok gara horren eraikitzaile inkontzienteak eta banatutako arkitektoak, keinu eskuzabalak egiteko gai baina ikuspegi orokorrik gabe: eraikuntza motelagoa, gutxiago ikusten dena eta deigarria ez dena, hobeto ulertu eta koordinatuago izateko zain dagoena, komunitate ororen konpromiso kontziente eta artikulatu bihurtzeko, familiatik hasi eta estatuen gobernuraino eta haien harremanetaraino. Konpromisoaren zerumuga horri, itxaropenaren lan horri, «maitasunaren zibilizazioa» deitzen diogu.

MAITASUNAREN ZIBILIZAZIOA ARO DIGITALEAN

186. San Paulo VI.ak «maitasunaren zibilizazioa»¹⁷⁷ esamoldea aurkeztu zuenean, mundua Gerra Hotzak, arma-lasterketak eta desoreka ekonomiko larriek markatuta zegoen. Testuinguru horretan, Elizak sistemen arteko oposizio ideologikorako bide alternatibo bat adierazi zuen, justizia eta karitatea elkarri lotuta dauden eta maitasuna bizitza ekonomiko, politiko eta kulturalaren printzipio antolatzaile bihurtzen den ordena sozial bat irudikatuz. Gaur

¹⁷⁷ Ik. SAN PAULO VI.a, *Regina caeli* (1970eko maiatzaren 17a): *Insegnamenti di Paolo VI*, VIII, Vatikanoko Hiria 1971, 506.

egun, ikuspegi hau indarrez berreskuratu behar dugu: maitasunaren zibilizazioa ez da utopia inozo bat, proiektu zorrotza baizik. Karitatea justiziaren egituretan bihurtzean datza, senidetasunari forma instituzionala ematean eta bestea —pertsona edo nazioa izan— guztien ongia eraikitzeko beharrezko aliatu gisa hartzean. *Fratelli tutti* entziklikak gogorazazi zigun bezala, kultura eta arau bihurtzeko gai den maitasun sozial horrek bakarrik sor dezake nazioarteko ordena egonkor bat, bizikidetzaz gatazka armatu hutsetik helmugako elkarte bihurtuz¹⁷⁸.

187. Gaur egun, iraultza digitalaren testuinguruan, intuizio hau are garrantzitsuagoa da. Sare digitalak, ekonomia globalizatuak eta AAren garapenak gero eta lotura estuagoak sortzen ari dira, leku batean hartutako erabakiak denbora errealean beste batean dituzten ondorioekin lotuz. Horregatik, Vatikanoko II. Kontzilioak herrien arteko elkarrekiko menpekotasun gero eta handiagoari buruz emandako hitzak gaurkotasuna izaten jarraitzen dute: guztien ongia gero eta dimentsio unibertsalagoa hartzen ari da, giza familia osoari dagozkion esku-bide eta betebeharrekin¹⁷⁹. Maitasunaren zibilizazioaren proiektuak hemen bere gain hartzen du jasandako elkarrekiko menpekotasun hori nahi eta

¹⁷⁸ Ik. FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 183: AAS 112 (2020) 1033-1034.

¹⁷⁹ Ik. VATIKANOKO II. KONTZ. EKUM., *Gaudium et spes* konstituzio pastoralera, 26: AAS 58 (1966) 1046-1047.

hautatutako elkartasun bihurtzeko zeregin erabakigarria. Hau da prozesu teknologikoak gidatzeko irizpidea: ez da nahikoa AAK gu eraginkorrakoak edo konektatuagoak egitea; giza familia unibertsal hau eraikitzeko balio behar du, eskubide eta betebeharrak partekatuekin, non hurbiltasun digitala topaketa eta elkarrekiko zaintzarako benetako aukera bihurtzen den.

BOTEREAREN KULTURA

188. Gure garaian, boterearen kultura bat finkatzen ari da, non baliabideen eskuragarritasunak eta nagusitzeko gaitasunak agenda eta erabakiak hartzeko irizpideak agintzen dituzten, gizateria osoaren onak bigarren mailan utziz eta gerran dauden herrien tragedia konkretua bigarren mailako aldagai batera murriztuz interes estrategikoen aldean. Boterearen kultura honek gizartea zeharkatzen du, harremanak eta portaerak aldatzen ditu, gerra normalizatuz hedatzen da, gero eta botere militar handiagoa bilatzen du, aldeaniztasunaren krisiaz baliatzen da eta alternatibarik ez dagoela errepikatzen duen errealismo faltsu bat elikatzen du.

Gerraren normalizazioa

189. 1965ean, San Paulo VI.ak Nazio Batuen Batzar Nagusiaren aurrean egindako oihuak indarrez oihartzun egin zuen: «Inoiz ez gerra gehiago, inoiz

ez gerra gehiagol»¹⁸⁰. Onartu behar dugu, bakearen aldeko nahiak eta aldarrikapenak gorabehera, azken hirurogei urteak basakeria harrigarriko gatazkek markatu dituztela, askotan biztanleria zibila izugarri kaltetu dutenak, biktima errugabeak, errefuxiatu olatuak, gizarte-desegonkortasuna eta zauri iraukorrak eraginez. Hala ere, diskurtso publikoan nagusi zen gerrak *extrema ratio* izaten jarraitu behar zuenaren ustea, muga etiko eta juridiko zorrotzen menpe eta, nolnahi ere, bakerantz bideratutako helmuga politiko baten menpe. Gerra arteko gertaeren eraginez, Bigarren Mundu Gerraren ondoren aldaketa bat gertatu zen: bakea nazioarteko ordenaren erdigunean jarri zen, *Nazio Batuei Gutuna* da horren erakusgarri, zeinaren helburua «hurrengo belaunaldiak gerraren izurritetik salbatzea»¹⁸¹ den. Era berean, konstituzio nazional askok armak erabiltzea kasu muturreko eta zorrotz definituetara mugatu zuten. Gerra Hotzean ere, gatazka larriak egon arren, mundu gerra berri bat saihestu behar zelako sentsazioa zegoen oraindik.

190. Gaur egun, ordea, benetako paradigma-aldaketa baten lekuko gara diskurtso publikoan eta berrarmatzeko erabakietan, gerra nazioarteko politikaren tresna gisa birgaitzea kezkarria baita, eta, aldi berean, haren erabilera mugatzen zuten irizpide

¹⁸⁰ SAN PAULO VI.a, *Hitzaldia Nazio Batuen Batzar Nagusian* (1965eko urriaren 4a): AAS 55 (1965) 881.

¹⁸¹ NAZIO BATUEN ERAKUNDEA, *Nazio Batuen Gutuna* (1945eko ekainaren 26a), San Frantzisko 1945, Hitzaurrea.

etiko horiek higatzen ari dira. Eskualdeko gatazka luzeak, tentsioen gorakadak eta elkarren arteko mehatxuak ia ohikoak bihurtzen ari dira, eta gaindituztat jotzen ziren lurralde-hedapenak eragindako gatazka motak berriro azaleratzen ari dira. Iritzi publikoa gero eta gehiago ari da komunikabideen narratiba polarizatuetera bideratzen eta ohitzen, askotan konfrontazioa eta oposizioa baloratzen dituzten algoritmoek anplifikatuak.

191. Oroimen historikoaren galera kezkarria ikusten ari gara, halaber. Holokaustoaren eta bi mundu gerren lehen eskuko kontakizunen pixkanakako desagertzeak iraganaren berridazketa selektiboa edo desitxuratua errazten du, albiste faltsuek eta manipulazio narratiboak ikasitako lezioak estaltzen dituzten giro batean. Gerraren izugarrikerien oroitzapen bizirik gabe, erabaki politikoak botere kalkuluen arabera hartzeko arriskua dago, epe luzeko ondorioak kontuan hartu gabe.

192. Horri guztiari elementu berri eta erabakigarri bat gehitzen zaio: komunikabideak eta dimentsio digitala. Komunikazio-sareek, informazio-ingurune zatikatuek eta konfrontazioa saritzen duten algoritmoek polarizazioa eta haserrea areagotu, propaganda bizkortu eta bereizmen komuna oztopatu dezakete. Horrela, gerra ez da soilik egiten, baita kulturalki ere prestatzen da narrazio sinplisten, lagun-etsai logikaren, desinformazioaren eta beldurraren bidez. Memoria historikoa lausotzen denean

eta zibilak eta ahulenak babesten dituzten irizpide etikoak ahultzen direnean, errazagoa da indarkeria beharrezko, saihestezin edo baita «garbi» gisa aurkeztea. Giro honetan, gizateria boterearen kultura bortitzean erortzen ari da, non bakea ez den jada egin beharreko zeregin gisa aurkezten, baizik eta gatazken arteko tarte prekario gisa. Gaur, inoiz baino gehiago, garrantzitsua da «gerra justuaren» teoria gainditzeko beharra berrestea, edozein gerra justifikatzeko askotan erabiltzen dena, autodefentsarako eskubideari kalterik egin gabe, zentzu hertsian ulertuta¹⁸². Gizateriak tresna askoz eraginkorragoak ditu eskura giza bizitza sustatzeko eta gatazkei aurre egiteko, hala nola elkarrizketa, diplomazia eta barkamena. Indarraren, indarkeriaren eta armen erabilerak gizarte-lotura falta erakusten du, eta horrek beti ditu ondorio latzak populazio zibilentzat.

Indar mugagabea

193. Gaur egungo paisaiaren elementu erabakigarri bat armagintzaren industriaren hazkundera da, herrialde batzuetan ekonomiaren sektore gako

¹⁸² Ik. FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 258: AAS 112 (2020) 1061: «Azken hamarkadetan ez da gerrarik egon nolabaiteko *justifikazioa* izan ez duenik. *Eliza Katolikoaren Kristau Ikasbideak* ere aipatzen du indar militarra legitima daitekeela bidezko defentsa gisa, baldin eta modua badago «zilegitasun moralerako kondizio batzuk zorrotz-zorrotz betetzen dituela frogatzeko». Baina eskubide hori oso modu zabalean ere interpreta daiteke, noski, eta eraso edo gerra-ekintza *prebentiboak* bidegabeki zurrizteko erabili, erasook «ustez konpontzen dituztenak baino gaitz eta gehiegikeria okerragoak» dakartzatela ederki asko jakin arren»; ikus *Eliza Katolikoaren Kristau Ikasbidea*, 2309.

bihurtu baita. Interes ekonomikoen, aparatu militarren eta erabaki politikoen arteko lotura estuak «nazio armatu» bat sortzen du, non gerrak ia politikaren luzapen naturala dirudien eta armen merkatua erabaki militarren motor autonomo bihurtzen den. Ezin ditugu alde batera utzi gerraren atzean dauden interes ekonomiko izugarriak. Armagintzaren industrietan eta armak hornitzen dituzten herrialdeek, hain zuzen ere, gatazkei esker hazten den merkatu batetik etekina ateratzen dute. Zentzu honetan, munduko hainbat eskualdetan tentsioak pizten laguntzen duen logika ekonomiko bat ere badago.

194. Arsenal militarren arretaren erdigunean daude. Iraganean, gizateria osoa suntsitzeko gai ziren armek zekarten mehatxua aitortzeak distentsio eta desarme negoziazioetarako bideak bultzatu zituen. Zoritxarrez, zerumuga hori gainditu dugu, eta arsenal nuklearren bilakaerak —erabilera «taktikoen» aukera barne— arma horietara jotzea gero eta aukera errealagoa bihurtzen du. Testuinguru honetan, hirurogeita hamar herrialde baino gehiagok onartutako *Arma Nuklearrak Debekatzeari buruzko Ituna* 2021ean indarrean sartzeak seinale garrantzitsua adierazten du, baina neurri handi batean simbolikoa izaten jarraitzeko arriskua du, potentzia nuklear nagusiek ez baitute onartu. Horrela, disuasio nuklearra segurtasunerako ezinbesteko baldintza dela dioen uste okerra zabaldu da, eta horrek arma-lasterketa berri eta kontrolatzeko zaila piztu du, arma

nuklearrak murrizteko akordioen desegite progresi-
boarekin eta «miniaturizatutako» armak garatzeare-
kin batera, eta horrek errazten du haien erabilera
aukera bideragarri gisa kontuan hartzea.

195. Logika bera ikusten da ohiko gatazkan: indar
militarrak, ekimen diplomatikoen ahultasunak eta
jokoan dauden interesen konplexutasunak gatazka
kroniko bihurtzeko joera bultzatzen dute, kostu
humano eta ingurumeneko izugarri handiarekin.
Askoz errazagoa da gerra bat hastea geldiaraztea
baino, eta hala ere, gatazken prebentzioari buruzko
hausnarketa izugarri marjinala da oraindik.

196. Egoera are gehiago desestabilizatzen du aktore
armatu berrien presentziak —talde jihadistak, mili-
zia pribatuak, sare kriminalak—, eta horrek estatua-
ren indarraren monopolioaren amaiera adierazten
du. Askotan, aktore hauek motibazio ideologiko
lausoak interes ekonomiko oso zehatzekin uztar-
tzen dituzte, gerra gazte eta haurren belaunaldi
osoentzako bizimodu bihurtuz: helburua ez da jada
garaipen erabakigarria, baizik eta gatazka botere eta
irabazi iturri gisa iraunaraztea.

Armak eta AA

197. Egoera honi areagotu egiten zaio arma-siste-
men etengabeko garapena, batez ere AArekin lotu-
tako armada. Aulki Santuak duela gutxi adierazi du
autonomia operatiboa duten arma-sistemak era-
biltzeko gero eta errazagoak gerra «bideragarriagoa»

bihurtzen duela eta gizakiaren kontrolpean gutxiago dagoela, indar armatura jotzea azken aukera izan behar dela dioen printzipioaren aurka eginez autodefentsa legitimoaren kasuetan¹⁸³. Beraz, AA-ren garapena eta erabilera gerraren esparruan muga etiko zorrotzenen eta giza duintasunaren eta bizitzaren santutasunaren errespetuaren menpe egon behar dira, armagintza saihestuz¹⁸⁴.

198. Batzutan «agente moral artifizialak» aipatzen ditugu, makina batek gizaki batek baino koherentzia handiagoarekin bermatuko balu bezala ongiaren eta gaizkiaren arteko bereizketa. Baina epaiketa morala ezin da kalkulu batera murriztu: kontzientzia, erantzukizun pertsonala eta bestea pertsona gisa aitortzea dakartza. Beraz, ez da zilegi erabaki hilgarriak edo, nolana ere, itzulezinak sistema artifiziaren esku uztea. Ez dago gerra moralki onargarri bihur dezakeen algoritmorik. AAk ez du gatazka berezko gizagabetasunetik askatzen: azkarra eta inpersonalagoa egin dezake soilik, indarkeriara jotzeko atalasea jaitsez eta defentsa aurreikuspen operatibo bihurtuz, biktimak datu huts bihurtuz. Horrela, oihitu egiten gaitu indarkeria saihestezina dela eta optimizatu besterik ez dela egin behar ideia. Horregatik, oso garrantzitsua da balioak eta epaiketa zuhurra txertatzea eraikitzen

¹⁸³ Ik. FEDEAREN DOKTRINARAKO DIKASTERIOA – KULTURA ETA HEZKUNTZARAKO DIKASTERIOA, *Antiqua et nova* oharra (2025eko urtarri-laren 14a), 99: AAS 117 (2025) 202-203.

¹⁸⁴ Ik. *ibid.*, 103: AAS 117 (2025) 204.

ditugun sistema artifizialen programazioan; hauek ekosistema moral bat sortzen lagun dezakete, non gizakiak hobeto prestatuta dauden beren kontzientzia entzuteko eta non AAren ereduek muga egokiak ezartzen dituzten.

199. Ez da nahikoa etika modu generikoan aipatzea: bereizmenerako irizpide zehatzak adierazi behar dira. Lehenengoa norberaren erantzukizunari buruzkoa da. Erasotzeko erabakia automatizatzen denean edo iluna bihurtzen denean, erantzukizunaren zentzua galtzeko arriskua handitzen da. Beraz, erantzukizun-kateak identifikagarria eta egiaztagarria izan behar du: planifikatzen, entrenatzen, baimentzen eta zabaltzen dutenek beren erabakien erantzule izan behar dute. Bigarren irizpidea epaiketa moralerako behar den denborari buruzkoa da. AAk erabaki-denborak laburtzen ditu; baina, gerran, erabaki itzulezinek ezin dute irizpide nagusi gisa abiadura eta eranginkortasuna izan. Hirugarren irizpidea zibilen bereizketa eta babesba da. Bestearen aurpegia ikusi gabe erasotzea errazten duen edozein teknologiak gatazkaren atalase morala jaisten du. Helburuen hautaketak eta indarraren erabilerak ezin dituzte borrokalariak eta borrokalari ez direnak nahastu, ezta populazio babesgabeen gaineko eragina alde batera utzi ere.

200. Irizpide hauetatik hainbat baldintza funtsezko sortzen dira. Lehenik eta behin, gerran erabiltzen den sistema ororentzat, trazabilitatea eta erabakiak

berreraikitzekeo gaitasuna bermatu behar dira, erantzukizuna eta balizko errua «makinan» disolbatu ez daitezzen . Bigarrenik, indar hilgarria erabiltzeko erabakia ezin da prozesu opako edo automatizatuaren esku utzi, baizik eta gizakiaren kontrol eraginkor, kontziente eta arduratsuaaren pean egon behar du. Azkenik, beharrezkoa da arau partekatuak ezartzea, nazioarteko mailan barne, arma teknologikoen lasterketa mugatzeko eta zibilen eta haien biziraupenerako ezinbestekoak diren azpiegituren babes berezia bermatzeko.

Aldeaniztasunaren krisia

201. Boterearen kultura sistema aldeaniztasunaren krisitik ere sortzen da. Herri guztientzat patu komun baten eta mundu mailako guztien ongi baten ideia babesteko sortutako erakundeak ahulduta agertzen dira, ez bakarrik egiturazko mugapenengatik, baita askotan haien autoritate morala babesteko, eraberritzeko eta aitortzeko borondate partekaturik ez dagoelako ere. Aurrera egin beharrean, XX. mendeko inflexio-puntu historikotik atzera egiten ari gara. 1989tik aurrera, Europako erregimen komunisten kolapsoarekin batera, globalizazio ekonomiko nagusi bat etorri zen, elkarrizketa eta bakea mantentzeko gai zen arkitektura politiko egokirik gabe. Ongizatea, demokrazia eta egonkortasuna sortzeko gaitasuna ia itsu-itsuan utzi zitzaizen merkatuei, baina, errealitatean, globalizazioak ez du automatikoki batasuna eta bakea sortu,

baizik eta erreakzio fundamentalistak, identitarioak eta nazionalistak eragin ditu. Eraitza benetako aldeaniskotasunetik urrun dago: multipolaritate desordenatu eta gatazkatsu gisa agertzen da, non bestearekiko mesfidantza nagusi den.

202. Etsai baten aurka identitate kolektibo bat erakitzekeo tentazioa berriro azaleratzen da, eta horrek mendekua hartzeko prest dauden biktima legitimo gisa aurkezten diren narrazioak pizten ditu. Esparru horien sinplifikazioak —«ni lehenengo», «lagunetsaia», «gu-zu»— askotan arduragabeak diren erabakiak errazten ditu, nazioen arteko elkarrekiko konfiantza ahultzen dutenak. Horrela, nazioarteko zuzenbidearen indarra ustezko «indartsuenaren legeak» ordezkatzek du, eta haren tresnak —gera krimenen auzitegi eskudunetatik hasi eta estatuen arteko gatazkak konpontzeko deitutako auzitegietaraino— askotan saihestu edo ahuldu egiten dira, eta ondorio suntsitzaileak dituzte kultura politikoa-erentzat eta bizikidetzarako¹⁸⁵.

203. Testuinguru honetan, bakearen eraikuntza bigarren mailan geratu da: garapenerako lankidetzak, desarma, gatazken prebentzioa eta elkarrekiko konfiantza eraikitzea botere-dinamiken izenean baztertu dira. Horrek giza zuzenbidearen lorpenak ere ahultzen ditu: erasoei erantzuteko proportzio-

¹⁸⁵ Ik. *Hitzaldia Ekialdeko Elizei Laguntzeko Lanen Bileraren* (ROACO) Osoko Bilkuran (2025eko ekainaren 26a): AAS 117 (2025) 847-849.

naltasun-printzipioa, ura, janaria eta funtsezko ondasunak eskuratzeko sarbidea babestea eta zibilen eta haurren bizitzen errespetua iraganeko erlikia xalo gisa tratatzen dira.

Ustezko errealismo politikoa

204. Itsutasun espiritual eta kultural nabarmeneko garaian bizi gara. Pragmatismo faltsu batek memoriaren sustraiak moztea sustatzen du, iraganetik bereizita dagoen «sorkuntza berri» moduko bat inauguratu ahal izango balitz bezala; printzipio moral handiak aldarrikatzen dituztenak ere nihilismo historiko horretan eror daitezke, XX. mendeko ankerkeriak ezin direla gehiago errepikatu sinetsiz. Egia esan, dinamika berdinak forma berrietan agertzen ari dira. Oreka armatuaren eta disuasioaren logika berresten ari dela dirudi. Baina, Gerra Hotzaren eszenatoki bipolarra ez bezala, gaur egun aktoreen eta gatazka-fronteen ugaritzeak logika hori gero eta hauskorragoa bihurtzen du. Gatazka areagotuak gerra asimetriko eta «hibrido» direneta-rantz bultzatzen gaitu, ekonomia, finantza eta informazio arloetan ere egiten direnak, desinformazioa eta beldurra pizteko kanpainak erabiliz iritzi publikoan eragiteko. Herrialde askotan, Hegoalde Globalean ere bai, gastu militarren handitzea etorkizun ziurgabe bati edo hautemandako mehatxuei aurre egiteko erantzun bakar gisa aurkezten da, benetako kostua pobreenen gain erortzen den bitartean, osasun, hezkuntza eta gizarte

zerbitzuetarako baliabideak murriztuta ikusten baituzte.

205. Horren guztiaren atzean «errealismo» faltsu bat dago, indarraren logika errotuan ez ezik, uste kultural eta antropologiko batean ere oinarritua, gerra giza izaeraren parte balitz bezala. Beti izan da horrela —diote—, salbuespen laburrak izan ezik, eta beti izango da! Beraz, arazoa ez da bakea, nazio-arteko zerumugan erreferentzia puntu gisa galdua, baizik eta nola eta noiz jokatu militarki, konfrontaziorako ez prestatzea arduragabea litzatekeela argudiatuz. Aitzitik, benetan arduragabea dena *Realpolitik* delakoa da, «errealismo» politiko mota hau, kontzientzian eta kulturaren saihestezin den gerra baten aurrean erresignazioa ereiten duena, eta bakea eta elkarrizketa arriskuak alde batera uzten dituzten jarrera utopiko edo irrazional gisa etiketatzen dituenak. Bakea, aldiz, ez da itxaropen xalo bat, ezta gerra eza soilik ere: justiziaren eta karitatearen fruitua da, beti posible dena.

206. Giro honetan, nihilismoa eta pragmatismoa elkarri lotzen zaizkio, akats larriak normalizatuz: estresismo erlijiosoak eta identitate-fanatismoak ekonomismo irrazionalarekin bat egiten dute, politikak, berriz, erraz jotzen du desinformazioa, aurkariari iseka egitera eta beldurren eta erresuminen eraikuntza sistematikora. Horrela, bestearen aniztasuna gero eta gehiago mehatxu gisa hautematen da,

jabetzaren nahia, nagusitzeko nahia, anbizio hegemonikoak, botere-abusuak eta desberdintasunaren beldurra elikatuz, eta gatazka berriak ia hautemanezin garatu daitezkeen lurra prestatuz¹⁸⁶.

207. Lur emankorra da hau gerra berrietarako, agian aurrekoak baino arriskutsuagoak izan daitezken gerretarako, muga etiko guztiak galtzen baitituzte. Lehen onartezintzat jotzen zena orain ia zalantzarik gabe egin daiteke, nazioarteko erreakzioa, berriz, gobernu bakoitzaren kome-nientziara egokitzen den bitartean, gertaeren larritasun objektiboaren orde. Badirudi erabakiak ia eskusiboki kalkulu ekonomikoek gidatzen dituztela orain, komunikabideen ilusioen, euforia artifizialaren eta nahitaez desagertzen diren «ametsen» bidez defendatuta, frustrazioa eta indarkeria berria sortuz. Norbera ezer ez dela benetan erreal eta «printzipioak» oskol huts bat baino ez direla konbentzitzen denean, intolerantzia eta eraso leherketa berrien metxa pizten da jendearen bihotzean bertan.

208. Egoera honetan, indarkeria gehiagoren aurkako berme errealean auzia zabalik dago oraindik. Kultura batek gatazka normalizatzen eta justifikatzen duenean, bide arriskutsu bat irekitzen da: gaur egun pentsaezina dirudiena bihar onargarri

¹⁸⁶ Ik. FRANTZISKO, *Bakearen Mundu Egunerako 53. Mezua* (2019ko abenduaren 8a): AAS 112 (2020) 54-61.

bihur daiteke erabilgarritasun edo segurtasun kalkuluen esparruan. Gizarte-tentsio larriek markatutako herrialdeetan, ezin dugu baztertu norbaitek gatazka armatua barne arazoetatik arreta desbideratzeko modu eraginkor gisa eta zailtasunak kudeatzeko tresna ziniko gisa hartzea.

209. Ikerketaren munduan lan egiten dutenek erantzukizun berezia dute. Eremu honetako eragile nagusi guztiei —zientzialariei, ekintzaileei, inbertitzaileei, agintari akademikoei, politikariei, besteak beste— gardentasunez eta erantzukizunez lan egitera dei egiten zaie, aurrerapen teknologiko horiek kokatzen diren testuinguru zabalagoaz jabetuz, AArekin lotutakoak barne. Norberaren sektorean soilik zentratzen denean, bere burua engainatzen du moralki neutrala den zeregin bat egiten ari dela sinetsaraziz eta esperimendu batzuk gidatzen dituzten azken helburuei buruzko galderak saihesten ditu: horrela, arriskua dago, agian nahi gabe, indarkeria, manipulazio eta nagusitasun mota berriak pizten dituzten proiektu ilunetan lankidetzan aritzeko.

MAITASUNAREN ZIBILIZAZIOA ERAIKITZEN

210. Etengabeko gerra egoeran dagoen mundu bat eraikitzea gaitz bat da, eta bere izenez deitu behar zaio. Bizi dugun errealitatea deskribatzeko modu hau iluna edo pesimista iruditu daiteke, baina beha-

rrezko salaketa dela uste dut. Kristau ikuspegia, ordea, ez da agortzen gaizkiaren salaketarekin. Historiari begiratzen diogu Gurutziltzatu eta Piztuaren argitan, zeinari Aitak «zeruan eta lurrean aginpide guztia» eman dion (*Mt* 28, 18). Ez dugu oraina patu itxi gisa interpretatzen, baizik eta bihurtuta pertsonal eta kolektiborako irekitako eremu gisa. Eta Erreinuaren indarrean sinesten dugu, mostaza hazi baten txikitasunetik garatzen dena, ereindako hazi baten antzera, ernetu eta hazten dena (ik. *Mk* 4, 26-32). Nahasmenaren zaratak inguratzen gaituen bitartean, ongia isilik hazten da lurretik. Profetaren hitzekin: «Hara, zerbait berria egitera noa: hasia da sortzen, ez al diozue antzematen?» (*Is* 43, 19).

211. Historiaren irakurketa arretatsu batek hau baieztatzen du. Gau ilunenetan ere, Jaunak amore emateari uko egiteko eta ongintzan irauteko gai diren gizon-emakumeak sortzen ditu: ahulenak babesten dituzten eta adiskidetzeko bideak irekitzen dituzten pertsonak. Santuen eta zuzenen oroipeak, askotan ahaztutako bakegileenak, erakusten du graziak ez duela gatazka keinu magiko batekin ezabatzen, baizik eta gaizkiaren aurkako erresistentzia aktiboa eta ongia egiteko sormen harrigarria sortzen dituela. Kristauek iluntasuna ikusten dute eta izenez deitzen diote, baina ez dira gelditzen hura kontenplatzean paralizatuta: argia ezagutzen dute eta badakite iluntasunak ez duela onartu eta ezin duela garaitu (ik. *Jn* 1, 5). Horregatik, ongia zerbitzatzen dute sufrimenduak azken hitza duela

dirudien lekuetan ere, errealitateari zerumuga bat eta norabide bat ematen dion itxaropen teologiko batek utsita.

Guztiok egin dezakegu gure ekarpena

212. Puntu honetan, ordea, tentazio sotil bat sortzen da: pentsatzea arazoak handiegiak direla eta gu txikiegiak garela, eta, beraz, gure erabakiek ez dutela ezer aldatzen. Errendizio modu dotorea da, askotan errealismoz mozorrotua. Jakina, ez dute denek errealitatean eragiteko botere bera: badira gobernatzen dutenak, inbertsioak erabakitzen dituztenak, erakundeak kudeatzen dituztenak, ikerketak egiten dituztenak, hezten dutenak, informatzen dutenak, ekoizten dutenak; eta badira eguneroko bizitza bakarrik dutela diruditenak. Hala ere, inor ez dago erantzukizunetik salbuetsita. Pertsona bakoitzak bere ekintza-esparrua du, eta han —eta beste inon ez— deituak daude aukeratzera indarraren logika elikatu —nahiz eta axolagabeke-riaz, zinismoz, gezurrez eta gorrotoz bakarrik— edo bakearen logika sustatu —egiaz, soiltasunez, hurbiltasunez eta zaintzaz—.

213. XX. mendeko idazle katoliko batek, John Ronald Reuel Tolkienek, bere eleberri bateko protagonistetako baten ahotsaren bidez, gure erantzukizuna honela deskribatu zuen: «Ez dagokigu guri munduko joera guztiak kontrolatzea,

baizik eta gure esku dagoena egitea bizi garen egunen onerako, gaizkia errotik erauziz ezagutzen ditugun soroetan, eta gure ondoren etorriko direnei lantzeko lur garbi bat utziz»¹⁸⁷. Maitasunaren zibilizazioa ez da keinu berdingabe eta ikusgarri batetik sortzen, baizik eta deshumanizazioari aurre egiten dioten leialtasun ekintza txiki eta irmoen batura batetik. Horregatik, merezi du gelditzea eta haren erai-kuntzan bakoitzak, bere esparruan, nola lagundu dezakegun aztertzea. Gaia agortu nahian ibili gabe, ardura oihuko eta publikorako bost bide proposatzen ditut: hitzak armagabetzea, bakea justiziaren bidez eraikitzea, biktimen ikuspuntua jasotzea, errealismo osasuntsua lantzea eta elkarrizketa eta aldeaniztasuna berriro abiaraztea.

Hitzak armagabetzea

214. Zibilizazio gizatiarrago bati egin diezaiokegun lehen ekarpena gure hitzei erreparatzea da. «Armagabetu ditzagun hitzak eta lurra armagabetzen lagunduko dugu»¹⁸⁸. Hitzaren indarra izugarria da, eta eguneroko komunikazioan bizi dugu norbaitek gure aldartea aldatzen duen zerbait esaten duenean, onerako edo txarrerako. «Bakea gutako bakoitzarekin hasten da, besteak begiratzeko, besteak entzuteko eta besteez hitz egiteko moduan; eta,

¹⁸⁷ J.R.R. TOLKIEN, *Eraztunen Jauna*, III: *Erregearen Itzulera*, Bartzelona 1991, 194.

¹⁸⁸ *Hedabideetako ordezkarietako hitzaldia* (2025eko maiatzaren 12a): AAS 117 (2025) 682.

zentzu honetan, komunikatzeko modua funtsezkoa da. «Ez» esan behar diogu hitzen eta irudien gerrari; gerraren paradigma baztertu behar dugu»¹⁸⁹. Beraz, guztiok aztertu behar dugu gure kontzientzia erabiltzen ditugun hitzei, dakartzaten aurreiritziari eta horiek motibatzen dituen erasoari buruz, agerikoa edo ezkutua izan. Benetako aukera dugu ongiari laguntzeko egia esaten dugun bakoitzean, aholku jakintsuak eskaintzen ditugun bakoitzean, erosotasun beharrean daudenak laguntzen ditugun bakoitzean, injustizia salatzen dugun bakoitzean edo ahotsik ez dutenei ahotsa ematen diegun bakoitzean.

Bakea justiziaren bidez eraikitzea

215. Guztiok, maila guztietan, bakearen oinarrian lagun dezakegu, hau da, justizian. Izan ere, ez dugu edozein bake bilatzen, gatazkarik eza edozein prezioan, baizik eta justiziatik sortzen den benetako bakea. «Harreman estua dago gizabanako bakoitzaren justiziaren eta guztientzako bakearen artean»¹⁹⁰. Salmoko «maitasunak eta leialtasunak elkar dute aurkitzen» txatalari iruzkina eginez (85. [84] *Salmoa*, 11b), San Agustinek idazten du: «Ez dago bakean egon nahi ez duen inor, baina ez dute denek justizia praktikatu nahi. [...] Baina zuk justizia praktikatu behar duzu, bakeak eta justiziak elkar aurkitzen dutenez, ez daude elkarren aurka. Eta zu, zergatik

¹⁸⁹ *Ibid.*

¹⁹⁰ SAN JOAN PAULO II.a, *Bakearen Mundu Egunerako 31. Mezua* (1998ko urtarrilaren 1a), 1: AAS 90 (1998) 147.

ez zaude ados justiziarekin? Adibidez, justiziak esaten dizu: ez lapurtu, eta ez diozu jaramonik egin; ez egin adulteriorik, eta ez diozu kasurik egiten; ez egin besteei zuri egin nahi ez zenukeena; ez esan besteei buruz zutaz esatea nahi ez zenukeena. [...] Bakea aurkitu nahi al duzu? Praktikatu justizia»¹⁹¹. Ez gaitezen nekatu, beraz, justizia bilatzeaz!

Biktimen ikuspuntua jasotzea

216. Badira egoerak non, gizaki izaten jarraitzeko, zalantzak alde batera utzi eta auzian sartu behar dugun. Badira gatazkak non ez den zuzena neutrala izatea, eta ez da nahikoa «konplize ez izatean» pentsatzea¹⁹². Zibilen aurkako bonbardaketen, ospitaleen, eskolen edo azpiegitura garrantzitsuen aurkako erasoen eta haurrei eragiten dieten gehiegikerien aurrean gaudenean, gizateria bera zauritzen duten eskandaluekin egiten dugu topo. Beraz, ezin gara analisi abstraktuaren mailan geratu. Frantzisko Aita Santuak gogorarazi zigun bezala, sufritzen dutenen «haragia ukitu»¹⁹³ behar dugu: haien aurpegiari begiratu, haien istorioei entzun eta haien zauriak aitortu. Gertaera mingarriek historia eta memoria behar dituzte: lehenengoak gertaerak

¹⁹¹ SAN AGUSTIN, *Salmoei iruzkinak*, 84, 12: CCSL 39, Turnhout 1956, 1172-1173.

¹⁹² Ik. FRANTZISKO, *Dilexit nos* gutun-entziklika (2024ko urriaren 24a), 22: AAS 116 (2024) 1375-1376.

¹⁹³ Ik. ID., *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 115: AAS 112 (2020) 1008-1009.

kontatzen saiatzeko, bigarrenak bizitakoaren lekuko izateko.

217. Informazioan eta hezkuntzan biktimen ikuspegiari eta ahotsari lekua emateak gerran eta, oro har, indarkeria mota guztietan dagoen gaizkiaren amildegia benetan ulertzen laguntzen digu; gatazka-
ren logika normalizat ez onartzeko; giza duintasunaren aurkako irain bat egiten denean begiak ez ixteko; eta kaltetuei aitortuak eta entzunak izateko duintasuna itzultzeko¹⁹⁴. Ahots hauei arreta jar-tzeak uste hau sustatzen du: gutxiengo bortitzen gainerik, gizateriak ez du gerrarik nahi. Eliza, modu berezian, biktimen oroimen biziaren leku izan dai-teke. San Paulo VI.ak gogorarazi zigun bezala, behartuta sentitzen da iraganeko gerretan hil zire-nen ahotsa eta oraindik zauriak daramatzaten eta bizirik daudenen ahotsa bereganatzeko, haien oihua bakearen eta harmoniaren aldeko dei bihur dadin, eta ez gatazka berrien atari¹⁹⁵.

Errealismo osasuntsua lantzea

218. Idealismo politikoa eta zinismoa saihesten di-tuen errealismo osasuntsu bat behar dugu. Izan ere, badago idealismo bat, bere mundu-ikusker-a mantentzeko, gertaerak hautatzen, manipulatzeko, ber-rizendatzen eta bere usteen arabera eraikitako

¹⁹⁴ Ik. *ibid.*, 261: AAS 112 (2020) 1062.

¹⁹⁵ Ik. SAN PAULO VI.a, *Hitzaldia Nazio Batuen Batzar Nagusian* (1965eko urriaren 4a): AAS 57 (1965) 878-879.

errealitate batean bizitzen amaitzen duena. Bestetik, badago errealismo degradatu bat ere, behaketa eta etsipena nahasten dituen: indarrak nagusitzen denez, indarrak nagusitu behar duela ondorioztatzen du. Benetako errealismoak ez dio uko egiten mundua aldatzeari: interesak, beldurrak, mugak eta botere-harremanak argi ikusten hasten da, zehazki zer lor daitekeen eta zer urratsekin kalkulatzeko. Ez du politika moralitatera murrizten, baina ez du indarkeriaren menpe uzten ere: bakea hitz bat baino gehiago izan dadin bideragarriak bilatzen ditu, hau da, erakunde sinesgarriak, berme egiaztagarriak, negozioazio pazientziatsuak, gatazken prebentzioa eta zibilen babesa.

Elkarrizketa berriro abiaraztea

219. Maitasunaren zibilizazioa eraikitzeko, elkarrizketa praktikatu behar dugu. Hau da pertsonen eta nazioen arteko bizikidetzarako tresna nagusia, eta gatazka irekiaren alternatiba. Pio XII.ak gogorarazi zigun hori Bigarren Mundu Gerraren atarian, bakearekin ezer ez dela galtzen, gerrarekin dena gal daitekeela, eta jendeak elkarrizketara itzuli behar duela baieztatu zuenean, elkarrizketa zintzo eta iraunkorrak beti irekitzen baitu irtenbide ohoragarri baten aukera¹⁹⁶.

¹⁹⁶ Ik. Pio XII.a, *Gerrarako arrisku burbilaren aurrean agintariei eta berriei zuzendutako Irrati-mezu* (1939ko abuztuaren 24a): AAS 31 (1939) 334.

220. Elkarrizketa giza bizitzaren ohiko dimentsioa da, eta ez die erreferentzia estatuen arteko harremanei soilik egiten. Senidetasun loturak eraikitzeko jarrerara hartzea da, entzutez, begirada zintzoez, eskainitako denboraz, baita elkarrekin galdutako denboraz ere egina. Izan ere, bestearekin, desberdinarekin, atzerritarrarekin, migratzailearekin benetako topaketa bat bizi badugu, are zailagoa da gerra imajinatzea.

221. Maila politikoan, premiazkoa da «boterearen kultura» batetik benetako «negoziazioaren kultura» batera igarotzea, non elkarrizketa eta harreman diplomatikoak gatazkei aurre egiteko ohiko modu bihurtzen diren, Giorgio La Pirak nahi zuen bezala: «Gerra bidea bakearen bideak ordezkatu behar du: negoziazioaren, topaketaren, konbergentziaren bideak; hau da, benetako bide gizatiarral»¹⁹⁷. Herrien zpro partekatu baten kontzientziak eskatzen du negoziazioaren kultura gero eta gehiago konpromiso politiko eta kultural partekatu bihurtzea, gizateria pixkanaka indarkeriaren espiraletik urruntzeko gai dena.

222. Gobernatzeko ohorea eta erantzukizuna dutenei, nire Aitasantutzaren hasieran esan nituen hitz batzuk errepikatu nahi dizkiet: «Herriek bakea nahi dute, eta nik, bihotza eskuan, herrien arduradunei esaten diet: bildu gaitezen, elkarrizketatu gaitezen,

¹⁹⁷ G. LA PIRA *Kontzilioari buruzko hausnarketak*. Giorgio La Pira irakasleak, Florentziako alkateak, *Frantziako Gidei egindako hitzaldia* (Erroma, 1962ko irailaren 4a), Florentzia 1962, 6.

negoziatu dezagun! Gerra ez da inoiz saihestezina; armak isildu daitezke eta isildu behar dira, ez baituzte arazoak konpontzen, areagotu baizik; bakea ereiten dutenak historiara pasako baitira, ez biktimak eragiten dituztenak; besteak ez baitira lehenik eta behin etsaiak, baizik eta gizakiak: ez dira gorrotatu beharreko izaki gaiztoak, baizik eta hitz egin beharreko pertsonak. Baztertu ditzagun mundua on eta gaiztoetan banatzen duten kontakizun bortitzen ikuspegi manikeoak»¹⁹⁸.

223. Indarkeriaren logika baztertuz, erlijioen arteko elkarrizketak funtsezko zeregina du, bide espiritual handien bihotzean bakearen mezua baitago¹⁹⁹. Jainkoaren izena terrorismoa, indarkeria edo gerra legitimizatzeko erabiltzen duenak Bere aurpegia traizionatzen du; erlijioaren izenean borrokatzea, egia esan, erlijioa bera erasotzea da²⁰⁰. San Joan Paulo II.ak sustatu eta Frantzisko Aita Santuaren konpromisoan jarraitu zuen «Asisko espirituak» —adibidez, al-Azharreko Imam Handiarekin izandako elkarrizketan— erakusten du sinestunek berriro ere beren tradizio espiritualen iturri autentikoenetatik edaten dutela, non ez dagoen sakralizatutako gorrotoarentzat lekurik.

¹⁹⁸ *Ekialdeko Elizen Urteurreneko hitzaldia* (2025eko maiatzaren 14a): AAS 117 (2025) 686.

¹⁹⁹ Ik. FRANTZISKO, *Fratelli tutti* gutun-entziklika (2020ko urriaren 3a), 271: AAS 112 (2020) 1066.

²⁰⁰ Ik. ID., *Asisko bake-deia Bakearen Aldeko Otoitzaren Mundu Egunerako. «Bake egarria. Erlijioak eta kulturak elkarrizketan»* (2016ko irailaren 20a): AAS 108 (2016) 1124.

Diplomaziaren eta aldeaniztasunaren beharra

224. Nazioarteko harremanetan, elkarrizketa diplomaziaren tresna ordezkazina da gatazkak saihesteko eta konfiantza berreskuratzeko. Gure garaia ezaugarritzen duten komunikazio bulkadatsuen, erretorika erasokorren eta botere-logiken aldean, «diplomaziaren bokazioa guztiekin elkarrizketa sustatzea da, «deserosoen» sentitzen diren edo negoziatzeko zilegitzat hartzen ez diren solaskideak barne»²⁰¹, apaltasuna eta pazientzia muturreraino erabiliz gatazkan dauden alderdien borondate onaren zantzurik txikiak ere berreskuratzeko, bake-prozesu bat abiarazteko.

225. Ziberespazioa ere gudu-zelai bihurtu da: zibererasoek, datuen manipulazioak eta AAren laguntzarekin antolatutako eragin-kanpainak herrialde osoak ezegonkortu ditzakete, gatazka armatu irekia piztu aurretik ere. Gainera, esparru honetan, erantzukizunak egoztea lausoa izan ohi da maiz: nork eraso duen argi ez dagoenean, erreakzio desproporzionatuak, epaiketa okerrak eta espiralak areagotzeko arriskua handitzen da. Horregatik, ingurune berri honetan jardun dezakeen diplomazia behar da, teknologia digitalen erabilerari buruzko arau

²⁰¹ Id., *Hitzaldia Anlki Santuaren aurrean akreditatutako Gorputz Diplomatikoari urte berriko agurrak aurkezteko ekitaldian* (2025eko urtarrilaren 9a): AAS 117 (2025) 110.

partekatuak negoziatuz eta zibilak eta ahulenak indarkeria mota ikusezinetatik, baina ez gutxiago errealetatik, babestuz.

226. Nazioarteko erakundeak, bereziki NBE, maitasunaren zibilizazioa sustatzeko tresna ezinbestekoak dira oraindik ere, nazioen arteko elkarrizketa, gatazken konponbide baketsua, herrien garapen integrala, ahulenen babesa, desarmaea eta sorkuntzaren zaintza sustatuz. Erakunde horien bidez, nazioarteko komunitateak desberdintasunak murrizten, errefuxiatuen eta gutxiengoaren eskubideak defendatzen, giza garapenerako armamentuetarako esleitutako baliabideak askatzen eta gure etxe komuna babesten ahalegindu daiteke. Aulki Santuak konpromiso hau babesten eta laguntzen du, NBE-ren eta nazioarteko sistema politikoaren egungo ahultasunak erreforma sakonen beharra agerian uzten duela aitortuz: hauek ez dira doikuntza teknikoak soilik, uste eta balioen krisiak nazioen bizitzaren oinarri etikoei ere eragiten baitie eta aldeaniztasunaren benetako ongizate komunerako norabidea oztopatzen baitu²⁰².

227. Nazioarteko testuinguruan, Aulki Santuaren diplomaziak errukiaren printzipio ebanjelikoa hartzen du ekintza politikorako irizpide zehatz gisa. Aulki Santuak gizateriaren zerbitzura jartzeko duen moduetako bat da, kontzientziak karitatera eta

²⁰² Ik. Id., *Hitzaldia FAOren 38. Sesioan* (2013ko ekainaren 20a): AAS 105 (2013) 616-617.

egiara deituz, pertsona oroaren duintasuna defendatuz eta pobreen, migratzaileen eta gerrako biktimen ahots bihurtuz. Horrela, aita santuaren diplomaziak Elizaren katolikotasuna adierazten du eta maitasunaren zibilizazio bat eraikitzen laguntzen du, non teknologia berriak ere guztion onera bideratuta dauden.

Otoitz egin eta itxaron

228. Konpromiso-bide hauek otoitzaz hazten dira eta hura elikatzen dute. Guretzat, hain zuzen ere, bakea, batez ere, «Guretzat, izan ere, bakea, batez ere, Jainkoarengandik dator, baldintzarik gabe maite gaituen Jainkoarengandik»²⁰³. Jesusek bere ikasleei Pazko igandean egindako oparia da: «Bakea zuekin! Hau da Kristo piztuaren bakea, bake armagabetua eta armagabetzailea, apala eta iraunkorra»²⁰⁴. Hitz hauekin agurtu nituen Eliza eta mundua Pedoren Aulkirako hautatu ninduten egunean, eta errepikatu nahi ditut guztiak dohain hori eskatzera gonbidatzeko. Ez gaitezen nekatu bakearen alde otoitz egiteaz eta gure harremanetan eta gizartean errealitate bihurtzeko konpromisoa hartzeaz.

²⁰³ *Lehenengo «Urbi et Orbi» Bedeinkapena* (2025eko maiatzaren 8a): AAS 117 (2025) 660.

²⁰⁴ *Ibid.*

BUKAERA

229. «Ikus beza bakoitzak nola eraikitzen duen» (1 Ko 3, 10): San Pauloren hitzak dira hauek, Korintoko kristauak batasuna zaintzera animatzen dituenak. Anai-arreba maiteok, eraikitzen ari garen munduari buruz hausnartu dugu, geure buruari galdetuz zer esan nahi duen giza pertsonaren zaintzak adimen artifizialaren garaian. Bidaia honen amaieran, kristau bizitzaren ibilbide soil eta zorrotza eskaini nahi dizuet, Ebanjelioaren argitan garaialdaketa hau bizitzeko. Jainkoaren egitasmoa kontenplatetik sortzen den bidea da, Hitzak eta Eukaristiak elikatzen duen eliza-batasuna bizitzen duena, munduan ongia eraikitzen duena eta Ama Birjinarekin batera otoitz egiten duena.

Hitza haragi egin zen

230. Merkatuak eta eragin-esparruak konkistatzeko maniobraz betetako mundu batean, askotan erretorika lasaigarri eta eraikuntza ideologiko erakargarritz estalita, gure bihotzak proiektu desberdin, jakintsu eta onbera bat aurkitzeko irrika du, Mariak *Magnificat*-ean hausnartzen duenaren antzekoa, aldarrikatzen duenean Jainkoaren errukia belaunaldiz belaunaldi hedatzen dela hari begirune diotenen-

gana²⁰⁵. Errukiaren xede hau historian zehar hedatzen da gaur egun ere, algoritmoek eta sare globalek bultzatutako aldaketa azkar eta frenetikoaren artean, eta gure iparrorantz bihurtzen da aro digitalean existentzia ebanjeliko bat norabidetzeko.

231. Guztiaren muinean Gizon egitearen misterioa dago: Hitza haragi egin zen eta gure artean jarri zuen bizilekua. Semearen haragi pobre eta zaurgarriak duintasuna kendu eta isilarazitako hainbeste anai-arreben haragia ekartzen du gogora²⁰⁶. Eta hurbiltasun honen bidez, bakearen oparia mundura sartzen da modu paradoxiko batean: Jainkoaren seme-alaba izateko indar gisa, txikien negarrez, adinako ahuleziaz, biktimen isiltasunaz, inoiz egin nahi ez luketen gaiztakeriaren aurka borrokatzen direnen ahaleginez hunkitzen uzten dugunean berpizten dena²⁰⁷. Zauritua eta maitatua den haragi honetan, Aitak irekitasunean eta batasunean gauzatutako bizitza baten benetako gizatasuna erakusten digu, zeruan bezala lurrean bere nahia egin dadin desiratzeraino²⁰⁸.

232. Transhumanismoaren eta korronte posthumanista batzuen promesetan —gizadia areagotua eta

²⁰⁵ Ik. *Homilia Jainkoaren Ama Mariaren Festaburuko Lehenengo Beperetan* (2025eko abenduaren 31): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (2026ko urtarrila) 26-27.

²⁰⁶ Ik. *Homilia Jaunaren Jaiotza Festaburuko Eguneako Meza* (2025eko abenduaren 25a): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (2026ko urtarrila) 17-18.

²⁰⁷ Ik. *ibid.*

²⁰⁸ Ik. *Angelusa Jaunaren Agerkunde Festaburuan* (2026ko urtarrilaren 6a): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (2026ko urtarrila) 34-35.

ia gorpuztugabea lortu nahi baitute—, interpelatzeko gaituen desira bat ezagutzen dugu: bizitza beteago baten beharra, hauskortasunaren eta sufrimenduaren mende gutxiago egongo dena. Baina Gizon egiteak beste bide bat irekitzen du. Ideologia zahar eta berriek gizakia mugak teknikoki gainditzera eta besteen gainetik altxatzera bultzatzen duten bitartean, nagusitasuna sendotzeko, Jainkoaren Semeak gure izatea hartzearen misterioak kontrako mugimendu bat kontatzen du: gure historiara jaisten den Jainko bizia, gu esklabotza guztietatik askatzeko²⁰⁹, gure ahultasuna bere gain hartzen duena eta salbazio iturri bihurtzen duena. Ez dago Jainkoarentzat duina ez den giza une edo egoerarik: «Beraz, badugu, gure fedea irakasten digun bezala eta gure misterioetan argitzen dugun bezala, sehaskan jaiotako Jainkoa, Judean zehar bizi eta ibiltzen den Jainkoa, gurutzetan hiltzen den Jainkoa eta hila eta lurperatua izan den Jainkoa»²¹⁰. Horrela, gizateriaren etorkizunak bere helburua aurkitzen du hurbiltzeko, munduaren zama partekatzeko, barrutik harremanak eraldatzeko modu jainkotiar hau bereganatzeko gaitasunean. Zein zoragarria! «Gizon hau Jainkoa da, eta Jainko-Gizona maila hauetatik igarotzen da, santutzen ditu eta bere

²⁰⁹ Ik. *Homilia Jaunaren Jaiotza Festaburuko Gaueko Meza* (2025eko abenduaren 24a): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (2026ko urtaririla) 14-16.

²¹⁰ P. DE BÉRULLE, *Hitzaldiak eta goratzeak: Jesusen egoerari eta handitasunei buruzko hitzaldiak, Magdalenarengan Jainkoaren grazziak duen goratzea, Idazkari laburrak*, Madril 2003, 77.

baitan jainkotzen ditul»²¹¹. Gizateria salbatzen duena bere historiaren punturik hauskorrenera jais-ten den eta sakonetik birsortzen duen jainkozko maitasuna da.

233. Beraz, sinestunen arteko sinestun gisa, Semearen aurpegian AAren aroa ere argitzen duen *gizaki bikaina* kontenplazera gonbidatzen zaituztet. Kristogan ulertzen dugu gizakia sorkuntza lanean kolaboratzaile izatera deituta dagoela, ez bere askatasuna eta erantzukizuna mugatzen dituzten prozesu teknologikoen etsitako ikusle izatera²¹². Espiritu Santuak gutako bakoitzarengan zizelatzten duen duintasuna hausnarketa kritikoa egiteko, libreki aukeratzeko eta maitatzeko eta benetako harremanak ezartzeko gaitasunean ere aitortzen da. Ezein kalkulu-sistemak, zeinahi ere sofistikatua dela, ez du sortzen entregatzen den bihotzik, ezta ongia bereizteko gai den kontzientziarik ere. Makinak eraginkortasunean gailentzen direnean ere, historiaren erdigunea begiratuia izatea eskatzen duen giza aurpegi bat da oraindik. Giza aurpegi hau da historia bidean doan osotasuna. Laburbiltzearen misterioa da, Aitak gauza guztiak —zerukoak zein lurrekoak— Kristorengan, Buru bakarrarengan, biltzea erabaki duelako ziurtasuna. (ik. *Ef* 1,10). Egitasmo honetan, ez da benetan gizatiarra den ezer galduko, baizik eta dena garbitu eta bilduko da

²¹¹ *Ibid.*

²¹² Ik. *Hitzaldia «Adimen artifiziala eta guztion Etxearen zaintza» Konferentzian* (2025eko abenduaren 5a): *L'Osservatore Romano* (2025-12-5) 2.

bizitzaren zati guztiak, malko guztiak eta benetako giza konkista guztiak biltzen dituen Harengan, eze-rezetik ateratzeko eta, salbatuta, Aitari emateko.

Gorputz bakarra Kristogan

234. Behar dugun espiritualitatea espiritualitate eukaristikoa da, hau da, maitasunezko eliza-batasunaren espiritualitatea. Gizon egiteak eta Pazkoak gure giza izaeran sartzen den eta bere buruaren dohaintzaz aldatzen duen Jainkoa agertzen dute. Dohain horrek presente eta eragile jarraitzen du Eukaristian; bertan, Jauna ematen zaigu eta Eliza biltzen du, bere buru-ematea batasun-printzipio eta bizi berriaren iturri bihurtu dadin. Komunio honetatik jaiotzen da kristau-elkartasuna ere, «Kristorekiko batasuna, aldi berean, bera ematen zaien gainerako guztiekiko batasuna baita»²¹³. San Agustinek bere Elizako kristau berriei azaldu zenez, aldareko ogia eta ardoa fededunek Kristorengan duten batasunaren sakramentua dira: «Ikusten dugunak gorputz-itxura du; ulertzen dugunak, fruitu espiritualak. Beraz, Kristoren gorputza ulertu nahi baduzu, entzun iezaiozu Apostoluari fededunei esaten dienean: *Zuek zarete Kristoren gorputza eta haren atalak* (1 Ko 12, 27). Ondorioz, zuek Kristoren gorputza eta haren atalak bazarete, Jaunaren mahaian zuek zareten misterio bera dago jarrita: zuek zareten misterio

²¹³ BENEDIKTO XVI.a, *Deus caritas est* gutun-entziklika (2005eko abenduaren 25a), 14: AAS 98 (2006) 228.

hori hartzen duzue. Zareten horri «Amen» erantzuten diozue, eta (hala) erantzutean, berretsi egiten duzue. Entzuten duzu, bada: «Kristoren Gorputza», eta erantzuten duzu: «Amen». Izan zaitetz Kristoren gorputzeko atal, zure «Amen» hori egiarekin bat etor dadin»²¹⁴.

235. Liturgian esaten dugun «Amen» horrek, jaten dugun Gorputzak eta edaten dugun Odolak gure bizitza osoari forma ematen diote. Eukaristia «Jau-narekin dugun topaketa pertsonalena da, eta hala ere, ez da inoiz banakako debozio ekintza soil bat»²¹⁵. Bertan, argi eta garbi erakusten da «Kristoren Eliza garela, haren kideak, haren gorputza gara. Anai-arrebak gara harengan. Eta Kristorengan, asko eta desberdinak izan arren, bat gara: «*In Illo uno unum*» (Bakar horretan, bat) ²¹⁶. Eukaristiak justiziara eta partekatzerara bultzatzen gaitu, pobreziaren eta bazterketaren zama jasaten dutenei lehentasunezko arreta eskainiz. Eta sare ekonomiko eta teknologiko berriek bazterketa, isolamendua eta mendekotasuna sor ditzaketen arren, Eukaristiak elikatzen duen Eliza beste neurri mota bat ikusgarri egitera deituta dago, loturak zainduz, ikusezinari ahotsa emanez eta prozesuak pertsona guztien duintasunerantz gidatuz.

²¹⁴ SAN AGUSTIN, 272. *Predikua, Neofitoei alokuzioa*: PL 38, Paris 1865, col. 1247.

²¹⁵ BENEDIKTO XVI.a, *Homilia Jaunaren Afariko Meza* (2011ko apirilaren 21a): AAS 103 (2011) 321.

²¹⁶ *Eromako Kuriari bitzaldia Eguberriko agurrean* (2025eko abenduaren 22a): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (2026ko urtarrila) 10.

Gure garaiko lana

236. Eskaini nahi dudan espiritualtasuna «arkitekto jakintsuaren» espiritualtasuna da, Jainkoaren Erreinuaren itzaropenak bultzatuta, munduan ongia erakitzekeo konpromisoa hartzen duena (ik. *1 Kor* 3, 10). Hausnarketa honen hasieran idatzi nuen bezala²¹⁷, gaur egun gure eraikuntza Jainkoarekiko dugun harremanean oinarritu behar da, giza mugak errealitate natural eta positibo gisa onartzeak gidatuta, eta erantzukizun partekatua eta Ebanjelioaren hizkuntzak ezaugarrituta. Bidaiaren amaieran, maitasunaren zibilizazioaren proiektua argiago eratzten ari da, eta lana martxan dago dagoeneko, batez ere Kristorengan, giltzarriarengan, sendo elkartutako hainbeste harri bizidunei esker (ik. *1 Pe* 2,4-6). Lan honetan, zeregin aktiboa hartzera deituak gaude, espiritualismoan edo gure mundu txikietan babestu gabe: egiarekiko leialak izan behar dugu, hezkuntzan inbertitu, harremanak zaindu eta justizia eta bakea maitatu.

237. Jarrai dezagun finko egiazale! Informazio, iritzi eta irudi jario etengabeetan murgilduta bizi garela, badakigu zein erraza den erabakietan eta lehentasunetan eragitea, gero eta sofistikuagoak diren algoritmoen bidez²¹⁸. Agertoki honetan, garrantzitsua da egia maite duen bihotza zaintzea; eduki erakargarrienak baino gehiago, bidezkoa dena desiratzen

²¹⁷ Ik. *supra*, nn. 11-14.

²¹⁸ Ik. *Hitzaldia «Haur eta nerabeen duintasuna AArean aroan» Konferentzian* (2025eko azaroaren 13a): *L'Osservatore Romano* (2025-11-13) 3.

duena; berehalako inpaktua baino gehiago, jakinduria bilatzen duena. Galdu behar ez dugun egia Jainkoarena eta giza izaerarena da, Kristok argitara eman digun bezalakoa. Beharrezkoa da gizakiaren ikuspegi indibidualista eta tekniko hori albo batera uztea, errealitatea interes berekoietan —izan indibidual zein taldekoetan— oinarrituta moldatzeko materia hutsa balitz bezala²¹⁹. Landu dezagun, horren ordez, Frantzisko Aita Santuak «antropozentrismo kokatua»²²⁰ bezala definitu duena, gizakia beste izaki bizidunekin eta kreaio osoarekin harreman-sare batean txertatutako izaki gisa aitortzen duena. Egriari leialtasunak teknologiak eskaintzen dituen aukerak jakinduriaren bide batean integratzea eskatzen du, pertsona bakoitzaren duintasuna eta guztiona den Etxearen etorkizuna elkarrekin zaintzeko gai dena.

238. Egin dezagun inbertsioa guregan hasten den hezkuntzan! Guztiok dugu prestakuntza beharra mundu digitalean modu gizatarrean bizitzeko, fedearen eta Ebanjelioko bizitza onbidetsuaren hezkuntzaren ezinbesteko osagai gisa. Mundu digitala ebanjelizatu beharreko kontinente berri gisa ikusteko hezi behar dugu gure burua, fedean heldu eta eskuzabal izango diren misiolariak behar baititu. Modu berezian, gainera, hezkuntzaren artisau gisa

²¹⁹ Ik. BENEDIKTO XVI.a, *Caritas in veritate* gutun-entziklika (2009ko ekainaren 29a), 34: AAS 101 (2009) 668-670.

²²⁰ FRANTZISKO, *Laudate Deum* aholku-hitz apostolikoa (2023ko urriaren 4a), 67: AAS 115 (2023) 1059.

du ten bokazioa berriro aurkituko du ten helduak behar dira, eguneroko lan pazientetsu eta hezkuntza-aliantza zabal zein partekatuek babestutako bati ekiteko prest egongo direnak. Haur eta gazteei laguntzea teknologia harreman arduratsurako espazio gisa erabil dezaten, arriskuak hautematen eta barne-askatasuna hazarazten duena aukeratzen lagunduz, karitatearen eta haien duintasuna babestearen forma zehatz bat da gaur egun. Belaunaldi berriak heztea teknologien bilakaerak bide saihetsezin bati jarraitzen ez diola sinets dezaten —baizik eta erantzukizun pertsonal eta kolektiboak bideratu dezakeela—, guztien onari egiten zaion zerbitzurik baliotsuenetako bat da.

239. Zaindu ditzagun harremanak! Bizkortzera eta zatikatzen jotzen duen garai honetan, giza haragiak esku samurren, adimen arretatsuen eta hitz atseginen bidez zaindu eta aitortu nahi izaten jarraitzen du. Kultura digitalak loturak biderkatzen ditu eta topaketa aukera berriak eskaintzen ditu; hala ere, giza bihotzak ukazina den hurbiltasun behar bat mantentzen du. Presentzia fisikoa funtsezkoa den espazioak eta uneak zaintzera animatzen gaituzte: mahai partekatua, kristau elkartean bilkura, baka-rik daudenak bisitatzea, pobreak zerbitzatzea. Gizateria baten seinale dira, gorputz oro Espirituaren tenplu eta Jainkoaren etxe dela sinesten jarraitzen duena, eta hain zuzen ere aintzaren eta hauskortasunaren arteko itun hori bihurtzen da gaur egungo

kulturak proposatutako eredu antropologikoak ebaluatzeko irizpidea.

240. Maitatu ditzagun justizia eta bakea! Komunikazioa eta baliabideetarako sarbidea errazten duten teknologiek berak iraunarazi ditzakete ahulenak ustiatzen dituzten ereduak, esklabotza mota berriak sustatzen dituztenak eta gatazkak irabazi aukera bihurtzen dituztenak. Erabaki tekniko edo ekonomiko oro bereizketa espiritualaren puntu bihurtzen da, AAk justiziarako eta parte-hartzerako espazio irekiak sustatzen dituen edo aberastasuna eta boterea gutxi batzuen eskuetan kontzentratzen dituen aztertzeke aukera. Gonbidatzen zaituztet argitasunez aztertzerako ekoizpen sare digitalak, gure gailuen atzean ezkutatzen diren lan baldintzak, manipulazioa eta gerra ustiatzen dituzten mekanismoak, eta, aldi berean, ekitatea, parte-hartzea eta sorkuntzaren zaintza sustatzeko modu zehatzak bilatzeko. «Aldarrikatzen dugun itzaropena [...] zerutik dator, baina hemen lurtean historia berri bat sortzeko»: horregatik, hain zuzen ere, sinesten dutenek konpromisoa hartzen dute, desberdintasunen ordeztu, justizia gehiago egon dadin eta «gerra industriaren ordeztu, bakearen artisautza loratu dadin»²²¹.

241. Etorkizunari begira, Nehemiasen irudia ekarri nahi dut gogora, bidaia honen hasieran gure lagun

²²¹ *Angelusa Agerkonde Festaburuan* (2026ko urtarrilaren 6a): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko asteakaria (2026ko urtarrila) 34-35.

eta gidari gisa aukeratu genuena. Nehemiasek hiri zauritu baten oihuak entzuten ditu, min hori otzitza eramaten du, Jainkoaren aurrean bereizmen egiten du, laguntza eskatzen du, abiatzeko baimena lortzen du, lana antolatzen du, barne eta kanpoko erresistentziei aurre egiten die, eta, adreiluz adreilu, Jerusalemgo harresiak berreraikitzen ditu herriarekin batera. Berarengan, gure bokazioaren parabola argitsu bat ezagutzen dut, eraldaketa digitalaren aro honetan, ez gizarte eta kultura hausturekin etsitako ikusleak, ezta hondakinen iruzkingile hutsak ere, baizik eta historiaren lanetan sartzen diren emakume eta gizonak —ikerketa laborategiak, teknologia enpresak, eskolak, komunikabideak, erakundeak, tokiko komunitateak—, erori dena berreraikitzeko eta zaugarria dena babesteko. Nehemias bezala, gu ere entzutea eta ausardia, otoitza eta erantzukizuna batzera deituak gaude, gizakien hiria bizigarriagoa izan dadin, logika teknokratikoa eta interes alderdikoiak nagusitzen direnean ere .

242. Jerusalem berreraikuntzaren irudiak Itun Berriko hiri santuaren promesa ekartzen digu gogora, lehenik eta behin opari gisa eman zaiguna. Apokalipsian, Jerusalem berria Jainkoaren herri osoarentzako opari gisa jaisten zaigu, «bere senararentzat apaindutako emaztegaia bezala prestatua» (*Ap* 21, 2). Jerusalemgo harresiak ez dira jada defentsarako gotorlekuak, Bildotsaren Emaztegaiaren apaingarri preziatuak baizik. Nehemiasek hain arretaz zaindu zituen bere atak betirako zabalik daude

nazio guztientzat. Jainkoaren presentziak argia eta bizia eskaintzen die guztiei. Hiria Eden berri bat da, egarritupei ematen zaien ur bizia eta biziaren zuhaitza, zeinaren hostoek «herriak sendatzeko» balio duten (*Ap* 22, 2). Bere betetasunaren zain, ikuspegi hau gure aurrean dago, gure zatiketak gainditzeko eta elkarrekin lan egiteko dei gisa: hau da Jesu Kristoren bidea, atzo, gaur eta beti.

Itxaropenaren abestia: «Magnificat»

243. Kristau bizitzako programa honen laugarren puntua —fedearen ondoren, Aitaren maitasun egitasmoa hausnartzen duena; karitatearen ondoren, elizako gorputz bakarrean batzen gaituena; eta itxaropenaren ondoren, munduan dugun ekintza eusten duena— otoitza da . Mariaren kantuak gure konpromisoa laguntzen du. Jaunaren ama bihurtu dela iragartzen duen Elisabeten aurrean, Mariak gorespen eta poz gorazarre bat hasten du: bere arimak Jaunaren handitasuna aldarrikatzen du, eta bere espiritua Jainko Salbatzaileagan pozten da, emakume gazte pobre eta apal bat aukeratu zuelako bere salbamen egitasmorako. Bat-batean, Mariak historia osoa ikusten du aurkikuntza honen begietatik. Ezer ez da aldatu bere inguruan: bere garaiko egoera soziopolitikoak berdina da, erromatarrek bere lurraldea menderatzen dute eta bere herria zatituta eta zapalduta dago. Hala ere, dena aldatu da bere baitan, eta horrek ikusezina ikusteko aukera ematen dio. Jainkoak *dagoeneko* egin ditu gauza handiak bere

beso indartsuarekin; harroak sakabanatu *ditu*, indartsuak behera bota ditu, apalenak goratu ditu, gose direnak gauza onez bete ditu eta aberatsak hutsik bidali ditu. *Jada* lagundu dio bere zerbitzari Israeli. Jainkoak «txikienen alde egin du. Bere asmoa askotan ezkututzen da gizakiaren gorabeheren lurralde ilunaren azpian, non «harroek, boteretsuek eta aberatsek» garaitzen duten. Hala ere, aurreikusia dago ezkutukobere boterea azkenean agerian geratuko dela»²²².

244. Ama Birjinak ez digu Jainkoaren lan ikusezina ikusten irakasten bakarrik, baizik eta gure begirada zuzentzen du «gizateriaren haustura-puntuetara, non mundua desitxuratuta dagoen, apal eta boteretsuen arteko kontrastean, pobre eta aberatsen artekoan, ase eta gosetuen artekoan», irakasten digu «ikuspegi desberdin bat eskuratzen, mundua behetik begiratzen, sufritzen dutenen begiekin, ez boteretsuen ikuspegitik; historia apalen begiekin ikusten eta ez boteretsuen ikuspegitik; historiaren gertaerak alargunaren, umezurtzaren, atzerritarren, zauritutako haurren, erbestertuaren, iheslariaren ikuspuntutik interpretatzen»²²³. Horrela, Ama Birjina «erospenaren poeta eta profeta» bihurtzen da, bere ezpainetatik «noiz abestu den ereserkirik indartsuena eta berritzaileena, Magnificat

²²² BENEDIKTO XVI.a, *Katekesia* (2006ko otsailaren 15a): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (7/17-2-2006) 12.

²²³ *Bakearen aldeko Arrosarioaren meditazioa Mariaren Espiritualtasunaren Jubileuan* (2025eko urriaren 11): *L'Osservatore Romano*, gaztelaniazko astekaria (2025eko azaroa) 19-20.

delakoa» ateratzen baita; «kristau ekonomiaren diseinu eraldatzailea agerian uzten duena, emaitza historiko eta soziala, gaur egun ere kristautasunetik bere jatorria eta indarra hartzen duena»²²⁴.

245. Mariaren fede berarekin, izan gaitezen itxaropenaren ehule gure munduan, garena eta duguna partekatuz, Jesusen presentzia gure artean haz dadin eta bere Erreinuak forma har dezan. Eguneroko fideltasun apalean, AAren aroa ere izan daiteke Espirituak maitasunaren zibilizazioa gure bizitzetan heldutasunera eramaten duen urratsa; Jaunak gauza guztiak berritzen jarraitzen du eta aro orori salbazio historia bihurtzeko aukera zabalik mantentzen dio Gizon egitearen argitan. Desio hau Kristoren Amari, *Magnificat*-eko emakumeari, uzten diot, gure urratsak lagun ditzan orainaldi aldakor honetan eta gutako bakoitzean Ebanjelioarengan dugun konfiantza zaindu dezan, Jainkoak bizi duen gizateria bikain baten edertasunaren lekuko izan gaitezen.

*Erroman emana, San Pedroren baitan,
2026ko maiatzaren 15ean,
nire Aitasantutzako bigarren urtean.*

Leo P.P. XIV

²²⁴ SAN PAULO VI.a, *Homilia Bonariako Ama Birjinaren santutegian* (1970eko apirilaren 24a): AAS 62 (1970) 301

AURKIBIDEA

SARRERA [1-3]

<i>Gure garaiko «gauza berriak»</i> [4-6].....	9
<i>Bi irudi bibliko</i> [7-10]	12
<i>Onaren gainean eraikitzea</i> [11-14]	16
<i>Gizaki izaten jarraitzea</i> [15-16]	18

LEHEN KAPITULUA

EBANJELIOARI LEIAL ZAION PENTSAMENDU DINAMIKOA [17-18]

ELIZA BIDEAN, GIZATERIAREN HISTORIAN ZEHAR [19-22]	22
<i>Hitzaeren jakinduria</i> <i>eta giza zientziekin elkarrizketa</i> [23-24]	26
<i>Doktrina soziala komunitate bereizmen gisa</i> [25-27]	28
GIZARTE-IRAKASKUNTZAREN GARAPENA LEON XIII.ETIK GAUR EGUNERA ARTE [28]	31
<i>Elizaren Doktrina sozialaren lehen urratsak</i> [29-32]	32
<i>Vatikanoko II. Kontzilioaren garaiak</i> [33-36].....	37
<i>Oraintsuko Magisteritza</i> [37-44].....	42
HISTORIAREN IRAKURKETA FEDEAREN ARGITAN [45].....	48

BIGARREN KAPITULUA

ELIZAREN DOKTRINA SOZIALAREN OINARRIAK ETA PRINTZIBOAK [46-47]

DOKTRINA SOZIALAREN OINARRIAK	52
<i>Gizakiak, Hirutasun den Jainkoaren irudi [48-50]</i>	52
<i>Gizaki guztiaren duintasun bera [51-53]</i>	54
<i>Giza eskubideen balio izugarri handia [54-58]</i>	57
DOKTRINA SOZIALAREN PRINTZIBOAK.....	60
<i>Guztiaren onaren printzipioa [59-64]</i>	60
<i>Ondasunen helburu unibertsalaren printzipioa [65-67]</i>	64
<i>Subsidiaritate printzipioa [68-72]</i>	67
<i>Elkartasun printzipioa [73-76]</i>	70
<i>Justizia sozialaren printzipioa [77-81]</i>	74
GIZA GARAPEN INTEGRALA [82-85]	77
ELIZARENTZAKO AZTERKETA BAT [86-89]	80

HIRUGARREN KAPITULUA

TEKNIKA ETA NAGUSITASUNA. GIZAKIAREN HANDITASUNA AA-REN PROMESEN AURREAN [90-91]

PARADIGMA TEKNOKRATIKOA	
ETA BOTERE DIGITALA [92-96]	86
ADIMEN ARTIFIZIALA [97-99]	89
<i>Arreta behar duen laguntza baliotsua [100-101]</i>	91

<i>AAren erantzukiçuna, gardentasuna eta gobernantçza [102-111]</i>	93
GALDU EZIN DUGUNA [112-114]	100
<i>Aurrekariak:</i>	
<i>transhumanismoa eta posthumanismoa [115-117]</i>	102
<i>Gizakiaren muga, bibotçza, handitasuna [118-126]</i>	104
BENETAKO «GIZATIARRA BAINO GEHIAGO»:	
GRAZIA ETA KRISTAU HUMANISMOA [127-128].....	110
BI HIRI ETA BI MAITASUN [129-130].....	112

LAUGARREN KAPITULUA

ERALDAKETAN GIZATERIA BABESTEIA.

EGIA, LANA, ASKATASUNA [131]

EGIA, GUZTIEN ONDASUN GISA	115
<i>Egia eta demokrazia [132-134]</i>	115
<i>Komunikazioa eta irudimen kolektiboa [135-136]</i>	118
<i>Komunikazioaren ekologia baterantç [137-138]</i>	119
<i>Aro digitalerako bezçkuntçza-itun bat [139-142]</i>	121
<i>Eskolaren egikinkizun zentrala [143-147]</i>	124
LANAREN DUINTASUNA TRANTSIZIO DIGITALEAN..	
<i>Lanaren balioa [148-150]</i>	127
<i>Langabeziaren arazoak [151-156]</i>	129
<i>Duintasuna baloratzen duen ekonomia [157-164]</i>	134

<i>Familia eta gazteria:</i>	
<i>itxaropenaren gizarte-baldintzak [165-169]</i>	140
ASKATASUNA MENDEKOTASUNAREN ETA	
MERKANTILIZAZIOAREN AURREAN BABESTEIA	143
<i>Mendekotasunak eta gizarte-kontrola [170-72]</i>	143
<i>Esklabotza mota berrien kateak haustea [173-179]</i>	145
ERANTZUKIZUN PARTEKATUA [180-181]	151

BOSGARREN KAPITULUA

BOTEREAREN KULTURA ETA MAITASUNAREN ZIBILIZAZIOA [182-185]

MAITASUNAREN ZIBILIZAZIOA	
ARO DIGITALEAN [186-187]	155
BOTEREAREN KULTURA [188]	157
<i>Gerraren normalizazioa [189-192]</i>	157
<i>Indar mugagabea [193-196]</i>	160
<i>Arma eta AA [197-200]</i>	162
<i>Aldeaniztasunaren krisia [201-203]</i>	165
<i>Ustezko errealismo politikoa [204-209]</i>	167
MAITASUNAREN ZIBILIZAZIOA	
ERAIKITZEN [210-211]	170
<i>Guztiok egin dezakegu gure ekarpena [212-213]</i>	172
<i>Hitzak armagabetzea [214]</i>	173
<i>Bakea justiziaren bidez eraikitzea [215]</i>	174
<i>Biktimen ikuspuntua jasotzea [216-217]</i>	175

<i>Errealismo osasuntsua lantzea</i> [218].....	176
<i>Elkarriketa berriro abiaraztea</i> [219-223].....	177
<i>Diplomaziaren eta aldeaniztasunaren beharra</i> [224-227]..	180
<i>Otoitz egin eta itxaron</i> [228].....	182

BUKAERA [229]

<i>Hitza haragi egin zen</i> [230-233]	183
<i>Gorputz bakarra Kristogan</i> [234-235]	187
<i>Gure garaiko lana</i> [236-242]	189
<i>Itxaropenaren abestia: «Magnificat»</i> [243-245].....	194

